SCVTVM REGIVM.

id est,

ADVERSVS OMNES REGICIDAS ET REGICIDARVM PATRONOS, AB INITIO mundi vsque ad interitum PHOCAE *Imp. circa annum ab Incarnatione* Domini 610. Ecclesiæ Catholicæ consensus *Orthodoxus.*

In tres Libros diuisus, quorum

1. *Primus continet testimonia & exempla Sacræ Scripturæ vtriusq; testamenti.*
2. *Secundus Ecclesiæ Primitiuæ innocentiam, & erga Principes obedientiã, sub decẽ grauissimis persequutionib⁹.*
3. *Tertius Orthodoxorum fidelitatem in Hæreticos, & nefarios Imp. ab Imperio* Constantini *Magni vsque ad exitum* Phocæ,

Authore *Georgio Hakewill*, Sacræ Theologiæ Doctore è Coll. Exoniensi in Academia OXON.

LONDINI.
Impensis *Iohannis Crosley.*
1612.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, *DOMINO* HENRICO, *INVICTISSIMI ET AVGVSTISSIMI* IACOBI MAGNAE BRItanniæ, *Franciæ, & Hiberniæ, Regis filio natu maximo, Principi Walliæ,* Duci Cornubiæ, & Comiti Cestriæ.

DVo sunt (flos & deliciæ Gentis Britannicæ, HENRICE PRINCEPS) *quæ me ad hoc pensum subeundum animârunt; vnum, quod nullum viderim Latinè saltem, hanc controversiam, huius æui maximam, hac methodo prius eventilantem: alterum, quod necessarium duxerim, debere, multorum*

licet eadem repetentium linguas & calamos in ea, cum sit tanti ponderis, discutienda desudare, vt veneno antidotum, longè latéque per venas Christiani orbis grassanti, eo velociùs & valentiùs possit obuiare. Non sum nescius, viros grauissimos, tam è nostris quàm transmarinis partibus, (Serenissimo IACOBO *duce) in hanc palestram iampridem descendisse, & cum suis antagonistis fœliciter congressos: sed illi aduersariorum tortuosa sophismata insequuti, quam sibi proposuerunt palmam assequuti sunt: ego verò filum historiæ, & ductum temporis sequutus, contendo magis discendi cupidos instruere, quàm os obstruere oblatrantibus: quanquam, qui veritatem astruit, errorem pariter non possit nō destruere, cum rectum sit index sui, & obliqui. Veruntamen (vt semel dicam quod res est) cum me measque Meditationes, huc vsque intra primæuam Ecclesiæ puritatem, tanquam summitatem Olympi compegerim, non fuit cur in errorum dissoluendis nebulis, aut ventis contradictionum sopiendis, me multum fatigarem. Hic nulla in regibus coercendis populi tempestas, Papismi caligo nulla. Paulò inferius quidem, ad medium huius montis,*

ortum

ortum & vibratum in Imperatorum capita excōmunicationis & anathematis fulmen: ſed illud plerumq; brutum: Ad pedem vero depoſitionis & internecionis tonitru. Conſulatur Bellarmini *Catalogus teſtium,* Libro ſuo aduerſus Barclaium, *de temporali pontificis poteſtate præfixus, & quæ dixi vera eſſe, quiſpiam non malitioſè cæcus facilè deprehendet: Cum primus & antiquiſſimus quem* Barclaio *opponit, è natione* Italica *ſit* Gregorius VII. *è* Gallica S^t. Bernardus, *ex* Hiſpanica Raymundus, *è* Germanica Stephanus Epiſcopus Halberſtadenſis, *ex* Anglica, Alexander Halenſis, *è* Scotica Franciſcus Maironus: *quorum teſtimonia, quàm appoſitè allegata ſint, alia dehinc dabitur (vt ſpero) examinandi occaſio. Ego contra in pulverem & aciem educo, præter vtriuſq; teſtamenti exempla & præcepta,* Ignatium, Tertullianum, Cyprianum, Baſilium, Nazianzenum, Chryſoſtomum, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, *totius Eccleſiæ Primitiuæ praxin & Synodorum conſenſum. Neque defuerunt in quolibet deinceps ſæculo, (tonante licet & omnia permiſcente Antichriſto)*

 chriſto)

Chriſto) qui hanc veritati facem prætulerunt: imò neque deſunt hac noſtra ætate, vel vnquam in poſterum deerunt, ex ipſis Pontificiorum Scholis oriundi, qui Bellarmini, *de hac Pontificis poteſtate Tranſcendentali ſententiam palam & aperte oppugnare non verebuntur: licet credere fas, eandem eſſe opinionem totius* Societatis Ieſuiticæ, Collegij Cardinalium, *& ipſius* Romani Pontificis. *Quò magis laudo & veneror, Cordatiſsimi* Senatus Pariſienſis, *in* Cardinalis *libro aduerſus* Barclaium *inhibendo & flammis adiudicando, animoſitatem & prudentiam: Cuius tanta, etiam patrum noſtrorum memoria, in ſuorum regum perſonas vigilantia, tantus zelus fuit, vt cum quidam* Normandiæ *Nobilis, ſe regem* Franciſcum, *eius nominis primum, occidere voluiſſe* Franciſcano *Sodali religioſe confiteretur, ab eo ſceleratæ iſtius cogitationis veniam efflagitans: Rege à fraterculo ſceleris admonito, & confitentem reum Iudicibus* Curiæ Pariſienſis *ſiſti iubente, ab illis propter cogitationem tantùm, eamq; in Sacramentali Confeſsione patefactam, Capitis damnatus eſt. Ita ſacræ ſemper fuerunt apud omnes bonos & pios*

Tholoſ. l. de Repub. 26. cap. 7.

regum perſonæ. Verumtamen, licet tantæ ſint maieſtatis prærogatiuæ, regnantis occurrat animo,

Non tam quid liceat, quam quid feciſſe decebit.

Et illud Plinij in Panegyrias: tu nihil amplius tibi vis licere, quam nobis, ſic fit, vt nos tibi plus velimus. Nam vt fœlicitatis tuæ eſt poſſe quantum velis: ſic magnitudinis velle quantum poſſis.

Verum Celſitudinem veſtram ab ipſa libri Lectione vlterius non morabor, (ſi tamen in eo quicquam occurrat, quod à tanto Principe abſq; nauſea libetur) de quo illud Kemidontij *de* Frederico III. Comite Palatino, *iuſtum, verum:*

Qui te non vult, FREDERICE, videre cupiuit,
Et qui te vidit, captus amore tui eſt.

*In cuius vnius vultu, tuorum omnium Prædeceſſorum virtutes ſingulas, Collectim vnitas videre videor. Quare, nec prorſus diffido, te huic Scuto meo, Scutum futurum, præſertim cum in eo protegendo, ſalutem tuam, tuorumq; protegas, eoq; confido magis, quod me non ita pridem in Æ*dibus *tuis* Woodſtochianis, *de hoc ipſo ſubiecto inter concionandum, nonnulla ingerentem, gratioſè & patienter audiueris.*

Faxit Æternum numen, vt ſpei de te conceptæ, & votis publicis, res ipſa reſpondeat, quod euenturum facilè ſperem, ſi illud in oculo, in aure, in animo ſemper geras:

Et Pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Celſitudinis veſtræ humillimus ſeruus.

Georgius Hakewil:

Index Capitum, quæ continentur his tribus LIBRIS.

LIBER I.

CAP.

De ſacris Imperatorum *perſonis Eccleſiæ primitiuæ* decem perſequutionibus.

LIBER. II.

CAP.

Ab initio Imperij *Constantini, vsque ad interitum* Phocæ.

LIBER III.

SCVTVM

Scutum Regium.

Cap. I.

De atrocitate Homicidij.

TRIBVS [a] diversis temporibus, ante Legem *Mosis*, in Lege *Mosis*, & tempore Legis Evangelicæ, sub initium nascentis Ecclesiæ, vetitum esse sanguinis esum legimus; quo vehementius scilicet homines (ut rectè interpretatur antiquitas) ab humani sanguinis effusione deterrerentur. Nec mirum certè, cùm tanta sit hujus peccati enormitas, ut inter [b] quatuor *clamantia pecata* in sacris codicibus, primum locum teneat; & post ipsum originale secundum. [c] *Vox sanguinis, fratris*

a Gen. 9. Levit. 17. Act. 15.

b Gen. 18. Exod. 3. Iud. 5.

c Gen. 4.

tris tui, clamat ad me de terra (inquit Dominus ad *Cainum*:) ſiccinè vero? ſanguis vocem habet? & vocem clamantem? & clamantem de terra uſque ad cœlum? penetrantem nubes? & pulſantem aures Iehovæ? ita planè eſt, ut qui hominum fortaſſis, vel cenſuras, vel aſpectus effugerit; divini tamen Numinis juſtam ſentiat vindictam, (nam ubi deſinit humana juſtitia, ibi incipit divina:) [e] *Ecce enim Dominus egredietur de ſuo loco, ut viſitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum, & revelabit Terra ſanguinem ſuum, & non operiat vltra interfectos ſuos.* Neque enim aliud peccatum eſt, quod Deus ipſe propriâ manu graviùs & frequentiùs ulciſcatur. Vndè Gen. 9, non legitur, *Requiretur anima hominis de manu fratris ejus:* ſed, *Ego requiram animam hominis:* quin & ratio ſubindè atteritur, *ad imaginem quippe Dei, factus eſt homo*; ita nempe à Conditore ſuo comparata eſt hominis natura, ut ſingulis peccatis in eam impreſſis vitietur Dei imago, hoc unico autem quodammodo diſſoluatur. Pulchrè in illa verba [f] *Chryſoſtomus* (ut ſolet omnia:)

e *Eſ.* 26.21

f *Hom.* 27. *in Gen.*

nia): Ingens, inquit, terror astrictus est, " quasi diceretur, Si te non revocat à cæ- " de hominis, quòd ejusdem tibi naturæ " est, si adeò totus animo sceleratus & " impius es, ut fraternum fœdus violare " pro nihilo habeas, omnemquè com- " passionem & sensum humanitatis ex- " ueris: cogita, quòd ad imaginem Dei " factus est, & quantis eum Deus digna- " tus sit prærogativis; & quod omnis cre- " aturæ dominatu atque imperio digna- " tus sit: & hæc cogitatio à tam immani " proposito te cohibebit. Quibus mihi " adjicere liceat; si Principis statuam de- turbans aut confringens, seuerè punia- tur, quanto magis dissipans vivum il- lud atq; intelligens Dei simulachrum, in cujus compage omnium creatura- rum flores & eminentias, tam mirabili unione ipse naturæ sator colligauit? quòd tantum brutis præstat animanti- bus figura corporis, majestate vultus, temperie carnis, & præsertim activitate mentis; quantum ipsa bruta animantia inanimatis, truncis & lapidibus. Vni- cum ego primi homicidæ horrendum spectaculum, in scenam proferam: de

eo Gen. 4. ſcriptum legimus: quod cùm *Abelem* fratrem ſuum interfeciſſet, divinam in eum latam ſententiam, primò maledictionis in perſonam ipſius, *nunc igitur maledictus eris ſuper terram*: deinde in facultates & opera manuum, *Cum operatus fueris eam non dabit tibi fructus ſuos:* Tertiò, in famam & nominis æſtimationem, *vagus & profugus eris ſuper terram*. Maledictionem corporis, ſequitur animi deſperatio, *Dixitque Cain ad Dominum, major eſt iniquitas mea quàm ut veniam merear*: animi denique deſperationem horror & anxietas conſcientiæ, *Omnis qui invenerit me, occidet me*: & quod omnium miſerrimum fuit, tædebat vivere, & tamen mori non potuit: *Omnis qui occiderit Cain ſeptuplum puniatur: poſuitq; Dominus in Cain ſignum, ut non interficeret eum omnis qui inveniſſet eum*, quod ſignum, conſentiunt antiquiores plærique, fuiſſe inſignem totius corporis, & præcipuè capitis tremorem, *egreſſuſque Cain a facie Domini, habitavit profugus in terra ad Orientalem plagam*. Hinc Deut. 21. tantum Ceremoniarum, tamquè accurata ſolennitas,

tas, ad expiationem urbis à ſanguine occiſi ex mandato Legis Moſaicæ. *Quando inventum fuerit, in terra quam Dominus Deus daturus eſt tibi hominis cadaver occiſi, & ignorabitur cædis reus; egredientur majores natu, & Iudices tui, & metientur à loco cadaueris ſingularum per circuitum ſpatia civitatum, & quam viciniorem cæteris eſſe perſpexerint, Seniores ciuitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram ſcidit vomere, & ducent ea mad vallem aſperam atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementem accepit, & cædent in ea cervices vitulæ, accedentque Sacerdotes filii Levi (quos elegerit Dominus Deus, ut miniſtrent ei, & benedicant in nomine ejus) & ad verbum eorum omne negotium pendeat, & quicquid mundum vel immundum eſt, judicatur, & venient majores natu civitatis illius ad interfectum, levabuntq́ manus ſuas ſuper vitulam quæ in valle percuſſa eſt, & dicent, manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt: propitius eſto populo tuo Iſrael, quem redemiſti (Domine) & ne reputes ſanguinem innocentem in*

medio populi tui, & auferetur ab eis reatus sanguinis. Equidem non memini, per totam Legem Mosaicam in gente Israelitica, ab aliquo peccato expiandæ, magis exquisitam, & curiosam mandari Cæremoniarum observationem: nec mirum certè, cùm tam atrox sit facinus homicidium, ut Deo ipso jubente, nullum habeat sacrificium: [g] *Non accipies pretium ab eo qui reus est sanguinis*, Sanctuarium nullum, [h] *si quis de industria occiderit proximum suum, aut per insidias; ab altari meo evelles eum, ut moriatur*. Et juxta mandatum hoc, Regum sapientissimus, jussit [i] *Benajam* filium *Ioidæ Ioabum* homicidam, licèt in ipso stantem tabernaculo, & tenentem cornua altaris, interficere. Nec ea est tantùm Legis divinæ in hoc piaculo coercendo severitas, sed humanarum omnium, tam *Imperialium*, quàm *municipalium* unanimis conspiratio. Quin & [k] *Iure pontificio* cautum est, ut vel fortuitò hominem occidens, à sacris ordinibus in perpetuum arceatur. Et ne inultus evaderet homicida, miraculum quasi in hoc scelere detegendo frequentèr operatus est Deus;

g *Num.* 35.

h *Exod.* 21.

i *Reg.* 3. 2.

k *Lib.* 1. *Instit. Juris Canon. cap.* 25.

Deus; ut presente percussore, ipsum exangue cadaver, recentem sanguinem effundat: quod licèt ad antipathiam alii, malim tamen ego, ut omnipotentem Dei digitam referre: ita Deo pariter & hominibus, Christianis & Barbaris, odiosum est, semperque fuit, vel ipsum homicidii nomen: res verò ipsa horroris plena. Concludamus itaquè cum Regio Psalmista, [l] *Libera me Domine, de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ*: eòque expetamus ardentiùs, quia (ut idem alibi:) [m] *Viri sanguinum, & dolosi, non dimidiabunt dies suos*: vel enim sibimet ipsis violentam mortem consciscunt, vel publico Magistratus gladio cadunt, vel in duello pereunt, vel ipsius Dei digito feriuntur. Consulantur Historiæ, revolvantur Annales, & quotusquisque inveniatur homicida, cujus dies nō fuerint dimidiati? ita ut intuens iratum Iudicem, expectans cruentum carnificem, sentiens mordentem conscientiam, metuens creaturas sanguinis vindices, in squalore viveret, & cum infamia moreretur. Stat enim, & in æternum stabit divini veritas oraculi, [n] *Non aliter*

l *Psal.* 5. 15.

m *Psal.* 54. 27.

n *Num.* 35. 31.

aliter terra ab innocentis cruore expiari potest, nisi per ejus sanguinem qui innocentis fuderit.

CAP. II.

Quàm horrendum sit piaculum, violentas manus in sacras Principum personas injicere.

SI simplex homicidium, ita Deo & hominibus execrandum sit, cogitate (quanquam vel ipsa cogitatio vix assequi possit) quàm horrendum sit piaculum, in sacrosancta Principum capita involare, qui cæteris hominibus tantum præstant, quantum ipsi homines brutis animantibus. Cùm enim alii homines in natura imaginem Dei gerant: Principes tum naturâ, tum officio, tum etiam eorum aliqui ingenita miracula edendi virtute. Et cùm alii magistratus Principis vices gerant, ipsi Principes solius Dei, illi soli suarum actionum rationem redditur i: & si rectè administraverint, ab eo solo pro coronis corruptibilib⁹, immarcescibiles accepturi.

Atque

Atque hinc est, quòd in sacra Pagina, peculiari modo, *cor Regis in manu Dei esse dicatur*, juxta illud, [o] *Per me Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt.* Nec tantùm imaginis Dei, aut filiorum ejus titulo insigniuntur; sed à *Davide*; imò, ab ipso Deo, dii appellantur: [p] *Ego dixi, dii estis*: & ad *Samuelem*, [q] *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*: quia scilicet & in loco Dei sedent, & personam Dei representant, & Dei judicia exequuntur, & naturalem Dei filium unctione imitantur, & denique à Deo coronas & sceptra immediatè tenent. In ipsos igitur insurgere, quid aliud demùm est, quàm in Deum ipsum Gygantomachian instituere, & pulcherrimum hujus universi ordinem miscere & demoliri? Memorat *Aristoteles* in lib. *De mundo*, in *Minervæ statua*, oculum ita artificiosè intertextum, ut inde evellere, si quis vellet, non aliter posset; quàm si totum solveret simulachrum. Certè oculus Reip. est Princeps, qui exinde violenter eximi non aliter potest, quàm ut totius Reipub. fabrica & compages, si non

o Pro.8.15.
p Psal.81.6
q 1 Sa.8.7.

non collabascat, concutiatur saltem. Si itaque hic oculus tenebrosus sit, certè magnæ, necesse est, sint tenebræ totius corporis: tamen satiùs puto, ut judicio divino reservetur, quàm cum totius corporis periculo evellatur, ne ipso morbo deterius remedium inveniatur. Ad Chyrographum cœleste redeo: [r] *Dijs non detrahes, & Principi populi tui non maledices*, inquit Dominus per *Mosen*; & per Davidem, [s] *Nolite tangere Christos meos*: & per *Salomonem*, [t] *In cogitatione tua Regi ne detrahas, qui & aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annuntiabunt sententiam*: tantum abest, ut trucidare permittat, ut ne maledicere quidem, ne in secreto cubiculi, aut malitiosè tangere liceat. Meminit *Marcus Cicero* in [u] Oratione sua pro *Sexto Roscio Amerino*, Romanos, Cùm intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitasse: ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summoverentur, insui voluerunt in culeam vivos atque

r *Exod.* 22.

s *Psal.* 104.

t *Eccles.* 10.

u *Circa medium.*

atque ita in flumen deijci. O singularem sapientiam (inquit idem *Tullius*) nonne videntur hunc hominem ex rerum naturâ penitùs sustulisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramque ademerunt, ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret eis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Quid tam cōmune est quàm spiritus vivis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus ejectis? ita tamen hi dum possunt, vivunt, ut ducere animam de cœlo non queant, ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat, ita jactantur fluctibus, ut nunquam alluantur, ita postremò ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Supplicium equidem per insigne, peccato tamen dispar: *quia vel malo Patri satis magna gratia nunquam referri potest*. Etsi parricidæ tantum meruerint, quid demùm Regicidæ? si tantopere devovendus, qui privatum patrem occiderit, quomodo qui publicum Patrem patriæ, pastorem populi, lumen oculorum, narium spiritum, cordis jubilum? Cettè, si quid nostro supplicio

forti & duro, fortius aut durius excogitari possit, dignum illud omne, quod in tale humani generis monstrum effundatur: imò, ipse dignus qui secum in morte socios habeat, quorum in vita sese imitatorem ostendit. quod olim etiam in parricidæ supplicio factitatum perhibetur, *gallum scilicet, viperam, simiam, & canem; gallum, quia ut iste parentem suum aggredi non veretur, ita nec Regicida tàm suum quàm patriæ communem parentem; viperam, quia ipsius viscera corrodit, cujus beneficio luce fruitur; simiam, quia cùm externam hominis figuram gestet, vilissima bestia deteriorem animum induit; canem denique, ut hujus animalis in suum dominum fidelitas hujusmodi portenti condemnat perfidiam. *Caii Cæsaris* exemplum nobis erit instar omnium, quod eo libentiùs è prophana Historia profero, quia in sequentibus me paulò strictiùs intra ecclesiasticæ limites statui compingere. Hic itaque licet vi & armis statum illius Reip. ad unius principatum evexerit, ejus tamen percussores omnes, qui nihilominùs

* *Cuius supplicio non debuit unà parari. Simia nec serpens unus nec culeus unus*, Iuve. Sat. 8.

minus venditabant ſe ſtare pro illibata Reipub. libertate adverſus tyrannum; poſteà à Deo percuſſos Hiſtoriographi, qui de ejus vita & morte aliquid literis tradiderant, diligenter obſervaverunt omnes. Profitetur [y] *Appianus* ſe duos integros Libros, tertium & quartum de civilibus Romanorum bellis, in accurata hujus eventus diſquiſitione impendere: [z] *Plutarchus* verò ipſe quidem Græcus, ſed in rebus Romanis verſatiſſimus pariter & oculatiſſimus his verbis hanc Tragœdiam ſuo more gentilitio elegantèr deſcribit: Magnus ille ſuus, quo viuens uſus erat Genius, ejus quoque defuncti necis authores, ultor ſubſequutus eſt: omnes namque terras & maria peragrans eoſque inveſtigavit, ut ex percuſſoribus neminem relinqueret, quin in ſtragem dederit univerſos: cæterùm, ex humanis quidem rebus id præcipuè admirationis extitit, quod *Caſsio* evenit, eodem ſiquidem pugione, quo in *Cæſarem* uſus fuerat, ſeipſum interemit: ex divinis autem, ſtella ingens crinita, quæ cùm poſt *Cæſaris* intetitum ad ſeptem uſque noctes

eximio

y *In princip. lib. 1. de bellis civil.*

z *In vita Caii Cæſaris*

eximio fulgore apparuiſſet, poſteà nunquam viſa comparuit: hactenus *Plutarchus*. Quin & *Cremutius Cordus* apud [a] *Cornelium Tacitum* (imperante *Tiberio*) in jus vocatur, quod editis Annalibus M. *Brutum* & C. *Caſſium*, *Romanorum ultimos* dixiſſet, quæ eo ſenſu à me alligata intelligi velim; non quod putem Tyrannum poſſe licitè in civium capita, & fortunas, pro ſua libidine graſſari; aut quaſi illa *Caligulæ* vox placeret, [b] *ſibi omnia, & in omnes licere*: ſed ut probem utcunque graſſantem, ſi legitimè imperio fruatur, non poſſe licitè à ſuis civibus, aut quolibet alio interfici. Audi divinum *Senecam*, quem licèt ethnicum in eccleſiaſticorum Scriptorum catalogo reponere S. *Hieronymus*, non eſt veritus, [c] *Rex*, inquit, *ſi nocentem punit, cedendum eſt juſticiæ, ſi innocentem, cedendum eſt fortunæ:* id eſt, (ut ipſe alibi) divinæ providentiæ: ſiquidem

[d] *Regum timendorum in proprios greges,*
Reges in ipſos Imperium eſt Iovis.

a *Annal. lib.* 4.

b Sueton. *in vit.* Cal.

c *Lib.* 2. *de Ira. cap.* 30.

d Hor. *libr.* 2. *Od.* 1.

Cap.

Cap. III.

Complectens exemplum Caini *&* Iacobi *Patriarchæ.*

SVb lege naturæ tum ſacerdotii jus, tum principatus primogenituræ fuiſſe annexa notius eſt, quàm ut à me ulteriori aliqua explicatione indigeat, unica illa *Iacobi Patriarchæ* ſufficiat vox, [e] *Ruben primogenitus meus, tua fortitudo mea, & principium roboris mei, prior in donis, major in imperio*: in donis proir ad obeundum munus ſacerdotii, & in imperio maior ad officium principatus ſubeundum: Iam verò *Cain* fuiſſe *Adami* primogenitum, vel ex ipſo nomine apparet. Quamprimùm enim eum peperiſſet, dixit *Evah*, [f] *Poſſedi hominem per Deum*, quod utique non dixiſſet, ſi alios filios ante *Cain* genuiſſet; in illos enim potiùs quàm in *Cain*, id nominis conveniebat. Non igitur mirandum, cùm in perſona *Cain* honor principatus inhæſerit, licèt fratrem ſuum crudeliter interfecerit; procacitèr Deo reſponderit,

e *Gen.* 29. 3

f *Gen.* 4. 1.

reſponderit, ſceleris admiſſi veniam deſperaverit, eius occiſionem tamen tam ſeverè à Deo inhibitam, ut quicunque occiderit *Cain*, ſeptuplum puniendus foret, quod aliqui quidem factum autumant, ut reſervaretur ex Dei miſericordia in pœnitentiam; alii ex juſtitia in terroris exemplum, quorum ego neutrum inficias eo, modo illi etiam concedant, Deum hoc exemplo Eccleſiam (in ipſius vagitu quaſi & incunabulis) docere voluiſſe, etiam in cruentos, & tyrannicos Principes, violentas manus injicere cuipiam mortalium non licere. Huic opinioni, aliquod ſaltem probabilitatis lumen mihi allaturum pollicetur illud *Iacobi* exemplum, Gen. 33. qui licèt tum benedictionis paternæ, tum primogenituræ Ius ex gratia divina ſuſcepiſſet, & frater ipſius illi mortem poſt obitum patris fuiſſet interminatus; ita tamen naturalem primogenituram reſpexit, ut non modò de vi fratri ſuo referenda utcunque copiis inſtructiſſimus, nihil cogitaret: g ſed illum legatione, & per legatos munerum præſentatione prævenerit, huma-

g *Gen.* 33.

humanitate ſuperaverit, placaverit ſubmiſſione: [h] *Sic* (inquit) *vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei*: & paulò poſt, [i] *hoc unum tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conſpectu tuo Domine mi.*

h *Verſ.* 10.
i 15.

Capite [k] ſequente, legimus *Simeonem* & *Levi* ob raptum ſororis ſuæ *Dinæ*, Principes terræ illius *Sichem* & *Hemor* Idololatras quidem, ſed tamen legitimos, per dolum malum interfeciſſe, ſed quo eventu? certè non alio quàm ut & incolarum iſtius loci odium, & ſui patris [l] maledictionem incurrerent. Ita enim ſilicernius ſenex, & iamiam moribundus, cum aliis filiis benediceret eorum capita devovet: [m] *Simeon & Levi, fratres, vaſa iniquitatis, bellantia, in conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu eorum non ſit gloria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum; maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio illorum quia dura; dividam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael.*

k *Cap.* 34.
l *Verſ.* 29.
m *Ge.* 49:5.

Cap. IV.

De patientia Iudæorum in servitute Aegyptiaca, & erga Mosen *obedientia.*

n Exo. 1. 7. DVm in *Aegypto* [n] quasi germinantes & multiplicati nimis creverint Iudæi, surrexit, inquit *Moses*, rex novus super Aegyptum, qui ignorabat *Ioseph*, iis præposuit hic magistros

o Exo. 1. 11. operum, [o] *ut affligerent eos oneribus & affligebant, illudentes iis & invidentes, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti & lateris omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.* Quin & ulterius, obstetricibus imperat, ut assistentes parturientibus *Hebræorum* fœminis, si fœminam enixæ essent, reservarent: sin masculum, statim interficerent. Mittit intereà Deus ad *Pharaonem*, *Mosen & Aaronem*; tanquam Legatos à latere, qui pro populo intercederent, & veniam à terra *Aegyptiaca* exeundi impetrarent, sed inde *Pharao* pervicacior factus, & duplicatæ populo pressuræ. Dura mehercule

culè ſors, & ſervitus deploranda, corpora flagellis & oneribus oppreſſa, fortunæ direptæ, vel diſſipatæ, liberi ante oculos parentum trucidati, Duces contumeliis & maledictis laceſſiti, Religio illuſa, blaſphematus Deus, & quid interim populus? num debacchantur in Principem, aut ſeditionem meditantur? nihil minùs: ſed vires, inquies, defuerunt, quibus ſervitutis iugum excuterent; imò, audi ipſum *Pharaonem*: p *Ecce populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt*: & ſi defuiſſent vires, non potuit *Moſes* ad præſentiam *Pharaonis* non ſemel admiſſus, ſicam in manica geſtare ad iugulum vel latus ipſius fodiendum? vel cum in Aula Regia viveret, venenum illi curare propinandum? vel denique, qui tot & tam ſtupenda miracula in conſpectu *Pharaonis* operatus eſt non potuit, etiam ipſum *Pharaonem* ſi voluit miraculosè proſternere? ſed noluit Deus tale aliquod monumentum in ſacris Codicibus poſteritati traditum extare. Quid eſt igitur, quod tantis undique coarctati anguſtiis moliuntur tandē? verbulo

p *Exod.* 1. 9

q *Exod.* 2. 24.

ſubnectit Spiritus Sanctus, q *ingemiſcentes filii Iſrael propter opera, vociferati ſunt, aſcenditq; clamor eorum ad Deum ab operibus.* En ſemper arma Eccleſiæ; preces & lachrymas, & tamen ne impunè graſſentur, aut inultè, vel Eccleſiæ nimis inſultent Tyranni, Deus ipſe ſuis illatas vindicat iniurias; ne aut innocentes deſperent, aut nocentes petulanter inſoleſcant, ut populus erga Principem obedientiam diſcat, & Princeps viciſſim erga populos clementiam & manſuetudinem. Quare, non dicit, vos glorificabimini; r ſed *ego glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, & in curribus; & in equitibus illius, & ſcient Aegyptii, quia ego ſum Dominus.* Neque ab hoc ſenſu abludit Poeta, de nequam Principibus loquens:

r *Exod.* 14. 17.

Heſiod.

Si quis ſacrilegè ſeſe gerat, aut iniuſtè,
Iupiter huic cœlo clades immiſit ab alto
Peſtem ſive famem.

Innuens nimirum, non eſſe ſubditorum, ſed Dei malorum Regum furori fræños injicere, iuxta illud *Iobi* 12. *Ipſe baltheum Regum diſſolvit, & præcingit fune renes eorum:* & Greg. Hom. 17. *In*

Evangelia

ſubditorum quidem culpas per paſtores percutit:: ſed Paſtorum vitia per ſemetipſum ferit. Ita populũ percutiebat per *Eli* & filios eius, ipſum verò *Eli*, eiuſque filios per ſemetipſum feriebat.

Pharaone iam cum curribus & equitibus ſuis in mari rubro ſubmerſo, & toto Iſraele indemni traiecto, factus eſt *Moſes* ex Dei mandato, & conſenſu populi Iudæorum Dux & Iudex. Hic itaque licèt [f] tria millia Gentes illius uno die per manus Levitarum occidi curaverit, non legimus tamen, quòd vel gladium, vel linguam adverſus eum ſtrinxerit quiſpiã; & ſi aliquando murmuraret populus, aut rebellis factus eſſet, acerbiſſimas ſemper dedit ſuæ temeritatis pœnas; [t] vel enim incendio & conflagrationibus è cœlo delapſis abſorpti ſunt, uſquè aliquando ad 14. millia: vel plaga magna nimis conſumpti, vel ab hiatu terræ aperientis os ſuum deglutiebantur, vel Serpentibus ignitis percuſſi, vel lepra perfuſi, ut *Maria* ipſius *Moſis* germana ſoror, quæ exinde (inquit Scriptura) [u] *apparuit cadens ut nix, & ab ea pene in inſtanti, uſq; ad*

f *Exod.* 32. 27.

t *Num.* 16. & 21.

u *Num.* 12. 10.

medium carnis ejus devoratum est. Quid? flamma cœlitùs dimissa? terræ hiatus? inusitata pestis? igniti serpentes? lepra denique candens & devorans ob murmurationem & contumaciã? quid si itaque *Mosen* à regimine exuissent suo? si à principatu deturbassent? si percussissent? si vulnerassent? si occidissent? herclè animus supplicia tanto debita piaculo

Meminisse horret, luctuq; refugit.

Cap. V.

De interitu Eglonis *per manus* Aod, *& septuaginta virorum à regia stirpe per* Abimelech & Sichemitas.

x *Iud.* 3. PRogressu temporis x *Eglon* rex Mobitarum, Iudæorum usurpavit imperium. Hunc *Aod* (quem notat contextus fuisse ambo-dextrum) eodem penè modo interemit, quo illud Monachorum portentum, *Iacobus Clemens*, *Henricum* tertium Galliarum regem, ita ut hinc videatur *Clemens* sui inclementis facinoris sumpsisse exẽplar; quippe

accinctus gladio subter sagum, & ingressus ad Regem: *Verbum*, inquit, *habeo secretum ad te O Rex, egressisque omnibus qui circa eum erant, sinistra manu evaginavit sicam, fixitque eam in ventrem Regis:* tamen inter hoc *Aodi*, & istud *Clementis* factum, illud restat discriminis, quod hic usurpatorem, & verè tyrannum interfecerit, qui in regno Israel capessendo nec jus habebat, nec titulum: ille verò legitimum Monarcham. Hic insuper divino spiritu excitatus, utpotè quem Scriptura attestante, ipse Deus salvatorem suscitavit: ille verò spiritu Diabolico impulsus, & Furiis agitatus infernalibus. Hic denique expresso populi consensu, (quod tamen in hoc casu nequaquam valere, posteà demonstrabimus:) ille verò quorundam Cucullatorum monitis & instinctu. Verùm de *Clemente* in sequentibus amplior dabitur loquendi seges: de *Aod* autem aliquid etiam hoc in loco attexere volui, ne viderer corrasisse tantum quæ ad meas partes promovendas facerent, contraria autem & quæ à Regicidis acerrimè urgentur consultò declinasse.

y *Iud. 9.*

Non ita multò poſt y *Abimelech* ſecum confæderatis *Sichemitis* aditum ſibi ad regni gubernacula patefecit, occiſione virorum ſeptuaginta è Regia ſtirpe, ſolo relicto *Ioathamo* natu minimo, ſed hujus nefandi ſceleris exitum pauliſper expectante: precatur *Ioathamus* ex amaritudine animæ ſuæ, ut egrederetur ignis de viris *Sichem*, & devoraret *Abimelech*, quod ibidem factitatum legimus. *Poſuit nempe Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & Sichemitas, ita ut cæperint eum odiſſe, & ſcelus interfectionis ſeptuaginta virorum, & effuſionem ſanguinis eorum in eum conferre. Quare ſurrexit ac irruit in eos, cepitq; urbem, & interfectis civibus, ipſaq; vaſtata ſal in ea deſpergit, Turrim inſuper excelſam ſuccendit, & in ea mille hominum, fumo & igne vel ſuffocavit, vel combuſſit*, & ipſe tandem manu mulieris fragmen molæ deſuper jacientis illiſo capite, & confracto cerebro miſerè periit. Ita reddidit Deus malum quod fecerat *Abimelech* contra Patrem ſuum interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis *Sichemitis* quoq; quod operati erant, retribu-

tum

tum est, & venit super eos maledictio *Iotham filij Ierubbaal. Phœbus* ille vatem dixit,

——δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊον ἐστι
Κτείνειν.

——*Res est gravis occidisse*
Regalem stirpem. *Homer. Odiss. π.*

Nec minùs graviter Historicorum prudentissimus, [z] *Rarò ea moles convelli, sine convellentium exitio potest.* [z] *Tacit. 4. hist.*

CAP. VI.

De explicatione loci difficilis ad regiam potestatem pertinentis. 1. Sam. 8.

IVdicibus sæcularibus in Imperio Iudaico successerunt Ecclesiastici, qui & Iudices fuerunt simul & Sacerdotes: inter hos cùm *Samuel* suos filios substituisset, [a] *Qui non ambulaverunt in vijs ejus, sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntq; munera, & perverterunt judicium*: congregati universi majores natu Israel, venerunt ad *Samuelem*, dixeruntque ei, [b] *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis Regẽ ut*

[a] *vers. 3.*
[b] *vers. 5.*

ut judicet nos, quibus ex mandato Dei suffragatur *Samuel*, iisque pariter effrenè futuri Regis his verbis graphicè depingit ingenium, [c] *Agros vestros, & vineas, & oliveta tollet, & dabit servis suis, servos etiam vestros & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo* [*quasi dixisset*:] hæc facturus est, non tam quod ei facere liceat, (aliter enim describitur Regis officium, Deut. 17:) sed quod ei talia molienti, vobis resistere non liceat. Quare non subnectit, vi ejus iugum excutietis, aut à solio deturbabitis, aut per insidias interficietis, aut auferetis eum veneno: sed [d] *clamabitis in die illa à facie Regis vestri quem elegistis vobis*. Nam ut prudentèr & christianè [e] *Tacitus*: *bonos Principes voto expetere debemus, qualescunque pati, & quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala, sic luxum & avaritiam dominantium tolerare*. Rationem ipse alibi reddit, [f] *Principi summum rerum judicium Dij dederunt, subditis obsequij gloria relicta est*: & [g] *nihil tam exasperat fervorem vulneris, quàm ferendi impatientia*. Populus itaque cùm ob

[c] *vers.* 14.
[d] *vers.* 18.
[e] *Histor.* 4.
[f] *Annal.* 4.
[g] *Egesip. l.* 2

ob Regis legitimè constituti sævitiam, aliosvè mores tyrannicos, de eo abdicando, vel interficiendo conjurat, perindè facit ac filius, qui dum justa de causa cæditur, virgam vi cripit, & extorquet è manu patris, atque in frusta concidit, vel cremat ignibus; quo facto, parentis in se animum, non ad misericordiam, sed ad iracundiam commovet, facitque, ut qui virgas fregit, mox loris vel funibus Ibericis feriatur, & tamdiu vapulet, dum rectam placandi rationem invenerit, nempè, cum lachrymis, obsecratione, precibus, & culpæ deprecatione ad miserationem flexerit.

Cap. VII.

De admirabili Davidis *erga* Saulem *obedientia.*

CVm jam ex voto suo Israelitæ *Saulem* sibi Regem elegissent, ille sibi suisque posteris duplici inprimis peccato dominandi ansam præripuit. Primò, quod *Samuelem* in officio sacerdotis prævenisset, ipseque suis manibus Deo obtulisset

h 1. Sa. 13. obtulisset holocaustum: [h] *Quod si non fecisses*, inquit, *ad eum Samuel*, *jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum: sed nequaquam Regnum tuum ultrà consurget, quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum, eò quod non servaveris, quæ præcepit Dominus:*
i 1. Sam. 15 [i] secundò, quod *Amalechitas* ad internecionem usque jussus occidere, sibi prædam, & regem *Agag* incolumem reservaverit. *Propterea*, inquit, *Samuel*, *quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex.* Et paulò post, *abscidit Dominus regnum Israel à te hodiè, & tradidit illud proximo tuo meliori te.*
k 1. Sam. 16 17, 18, 19, 20. 21, 22. [k] Postcà ex Dei præcepto; tulit *Samuel* cornu Dei, & unxit *David* in Regem, & in eum infusus est spiritus Domini à die illo, & in posterum. Spiritus autem Domini recessit à *Saul*, & exagitabat eum Spiritus nequam. Quare loquutus est *Saul* ad *Ionatham* filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent *David*: quin & ipse, lanceam ad eum cum pariete configendum propria manu ejaculatus est; licèt non ita multò antè, spiritus sui furorem cantu & musica

ſica *David* ſopiiſſet, *Goliah* Iſraelitarum terrorem (lapide è funda emiſſo) trucidaſſet, & denique ducenta Philiſteorum *Sauli*, pro filia ejus *Michol* præſentaſſet præputia. Neque his tamen in *David* generum ſuum, & jam unctum in regem contentus injuriis, conjugem ejus alteri tradidit, ipſum ac parentes ſuos patria expulit, ejus cauſa Sacerdotes octoginta quinque, præter Sacerdotem ſummum, interfecit, Nobe eorum civitatem, unà cum viris & mulieribus, parvulis & lactantibus, ovibus & aſinis gladio percuſſit, & denique magno exercitu à loco ad locum, ejus animam tanquam pulicem aut perdicem perſequebatur. Herclè, ſi uſquam, ſi uſpiam; juſta cuiquam dari poſſit ratio regem iniuſtum è medio auferendi, *Davidi* iſta datur. Quid interim ille? quas eructat minas? quam vindictam meditatur? de tolerando quidem cogitat magis quàm de tollendo, de ferendo quàm de feriendo: imò, à feriendo tantùm abhorruit, ut cùm ſemel in ſpelunca, & iterum in tentorio ei daretur oportunitas (qua oportunior dari non potuit)

potuit) non modò manus suas ab isto scelere cohibuit, sed alios nimis iuveniliter exultantes, sua modestia repressit, satellites *Saulis* militesque eius Prætorianos, ut vigilantiùs suum Dominum deinceps custodirent, admonuit, & inclinans pronus in terram, illum Dominum regem suum appellando, seipsum verò pulicem & mortuum canem humillimè adoravit. Neq; huius tam stupendæ obedientiæ aliam ullibi reddidit causam, quàm quòd *Saul* sacer Deo esset, & ut ipse loquitur, [l] *Christus Domini: Propitius* (inquit) *sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est*. Et alibi, [m] *quis extendet manum suam in Christum Domini & innocens erit?* opinari tamen videntur inter Orthodoxos, quos vidi, duo: ex antiquioribus, [n] *S. Augustinus* (quod observavit & urget *Mariana*) è recentioribus verò [o] *Buchanus* Academiæ Lausannensis Professor, *Davidem* noluisse quidem, potuisse tamen si voluerit ex speciali Privilegio divinitùs indulto licitè *Saulem* interficere. Illud tamen

l 1.*Sam.* 24 *vers.* 7.

m 1.*Sa.* 26. 9.

n *Contra Adimant. c.* 17.

o *Loco* 49. *Instit. Theo.*

tamen (salva tantorum autoritate dixerim (quomodo sacris literis consonum sit, me nullo modo intelligere palàm profiteor, cùm cor *Davidis* eum percusserit, (ut inquit contextus) eò quòd tantum oram chlamidis *Saul*, idque latentèr & clanculum abscidisset; & si licitè occidi potuerit *Saul*, quorsum quæso pro iniuria tantilla tanta anxietas? pro qua sola, somniant *Rabbini*, ita in decrepita sua ætate refrixisse *David*, ut calorem à vestibus nullo modo concipere potuerit; eò quòd scilicet vestem *Saul*, ipse temerario ausu absciderit. Sed dabimus, licitè potuisse *David* ex speciali privilegio (eò quòd ipse è Dei mandato unctus esset in Regem, & *Saul* reiectus) eum interficere, sed noluisse, ne author esset exempli interficiendorum Regum; quantò minùs igitur privatus aliquis, imò tota Respub. aut potestas quæcunq; terrena & mortalis, in legitimum Principem manus audebit injicere? præsertim, cùm p *David* (ut in eodem semper prosequar perfectissimam obedientiæ Idæam) iuvenem *Amalechitam*, *Sauli* non subdi- p 2.*Sam*.1.

tum,

tum, ſtultè tantum gloriantem, ſe *Saul* interfeciſſe, & pro diademate & armilla (quibus eum mortuum ſpoliaverat) præmia expectantem, è veſtigio interfici mandaverit. Quin & ulterius, erga mortuum cadaver ſolitam exhibuerit reverentiam. Cùm enim ei nunciatum eſſet, quòd viri *Iabeſh Gilead* ſepeliſſent *Saul*, miſit nuncios, dixitque ad eos: [q] *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc Domino veſtro* Saul, *& nunc retribuet vobis Dominus miſericordiam & veritatem, & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud.* Poſtremò, ut hunc de *Davide* ſermonem ſemel finiam (quamvis exemplum hoc niſi cum mundi fine nunquam ſit finiturum) cùm [r] *Iſhboſeth* filium *Saul* ex conſilio *Abner* regnum in ſe ſuſcipientem, occidiſſent *Rechab & Baanah Berothitæ* (eum dum dormiebat in inguine ſpicis tritici percutiendo) properantes totâ nocte, caput eius quaſi in triumpho ovantes, & amplam ſibi pollicentes mercedem, ad *David* in Hebron attulerunt, dixeruntque ad regem. [ſ] *Ecce caput Iſhboſeth filij* Saul, *inimici tui, qui quære-*

q 2 Sa. 2. 5.
r 2 Sam. 4.
ſ verſ. 8.

quærebat animam tuam, *& dedit Dominus domino meo regi ultionem hodiè de Saul & de ſemine eius*: reſpondens autem *David, Rechab & Baanah* fratri eius, dixit ad eos: [t] *Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia, quoniam eum qui annuntiaverat mihi, & dixerat, mortuus eſt* Saul, *qui putabat proſpera nunciare, tenui & occidi eum, quantò magis nunc, cùm homines impij interfecerunt virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem eius de manu veſtra? & auferam vos de terra?* [u] *Præcepit itaque* David *pueris ſuis, & interfecerunt eos, præcidenteſque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt eos ſuper piſcinam in Hebron: caput autem* Iſhboſeth *tulerunt & ſepelierunt in ſepulchro* Abner *in Hebron*. Bone Deus! quiſquam mortalium, qui noverit ſolùm quid ſit conſcientia, quid Scriptura, putaret regicidas, & regicidarum patronos iſta omnia legere, intelligere, credere, & tamen prorſus contraria moliri, imò tum privatim in abſolutionibus, tum etiam publicè, tam in ſcriptis, quàm in ſcholis docere facienda? & facientes in al-

t *verſ.* 9. 10.

u *verſ.* 12.

bum Sanctorum reponere? O quàm vellent ſanguinarij iſti, nullum prorſus huius exempli (quo nihil in illorum machinationes barbaras, è tota ſacra, vel profana Hiſtoria planiùs aut pleniùs erui poteſt) in divinis Codicibus veſtigium vllibi extare; ſed diuina prouidentia extat, & inuitis eorum enſibus, inuitis ignibus, ad rebellionis confuſionem perpetuam, & coronam obedientiæ in æternum extabit: & ſanctiſſimus Propheta *Dauid* exurget in iudicio cum ſecta hac, & condemnabit; qui illud non in ore ſolùm, ſed in corde fixum habebat acroama, quod ego in omnium Chriſtianorum linguis, cordibus, manibus, maiuſculis characteribus altè inciſum cuperem; NOLITE TANGERE CHRISTOS MEOS.

CAP. VIII.

De proditione Abſolonis *&* Seba, *& eorundem miſerando exitu.*

z 2. Sam. 13 DAvide adhuc ſuperſtite [z] *Ammon* eius primogenitus patrique in guberna-

bernatione regni, si supervixisset, (vt fas credere) successurus, cum sorore sua *Thamar* incæstum paritèr & rapinam committit. Ob hoc facinus, *Absolon Ammonis* frater, eum ad conuiuium humanitèr inuitatum, & iam temulentum, occidi iubet: dignus certè *Ammon* qui etiam graviora pateretur, tu tamen *Absolon* indignus, qui vel ista faceres, filius regis, regis filio, & è regia stirpe natu maximo ad regnum iam destinato: sed peracta est hæc Tragœdia, quid tandem de *Absolone* factum? num in pace moritur? aut ordinaria morte perit? nihil minùs, sed[a] ob insignem improbitatem, & rebellionem infamis, capite, non crinibus (ut plerique putant) in quercu fortuitò suspensus, inter cœlum & terram, vtroque scilicet indignus, pendet, donec tandem à *Ioab* tribus lanceis transfossus, animam emisit. Sed de *Ioab* quid tandem factum? qui non est veritus ipse facere, ad quod faciendum alium inducere non potuit? herclè libera illa vox, *& digna notari:* [b] *Si appenderes mihi in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum*

a Cap. 18.

b vers. 12.

meam in filium Regis, sed suas tamen in
c 3.Reg.2. illum intrepidè immisit [c] *Ioab*, & ipse domum in Templo, ipsa altaris cornua apprehendens, *Solomonis* iussu interfectus.

d 2.Sam.20 Eodem penè tempore accidit, vt[d] *Ibi esset vir Belial* (ut inquit contextus) *nomine* Sebah *filius* Bochri, *vir Iemineus, qui cecinit tuba, & ait: non est pars in* Dauid, *neque hæreditas in filio* Ishi, *reuertere in tabernacula tua Israel, & separatus est omnis Israel à* David, *secutusq; est* Sebah *filium* Bochri: Proditorem hunc in hanc etiam scenam introduco, non quod vt alii, regio sanguine suas manus cruentarit: sed quia, quod ad idem penè redit, seditionem commouerit, exercitum conscripserit, Regi denique suo bellum indixerit, in quo non minùs regis, quàm priuati alicuius caput fortunæ belli obiectum. Neque certè multum interest, inter occidere, & vitam non vitalem facere, vel ad occidendum viam sternere, & in omni proditionis macula illud verissimum,

Facinus quos inquinat, æquat.

Sed filum Historiæ paulò ulteriùs prosequimini,

ſequimini, & ſtatim videbitis proditorem hunc, in ſuo volutantem ſanguine, & caput ejus ex rogatu mulieris (conſentiente etiam populo qui illum ſequebatur) abſciſſum, & in manus *Ioab* de muro proiectum. Ita,

Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit rediens iacentem.

Cap. IX.

De miſerando exitu Ieroboam, Baaſath, & Zamri.

Davide iam & filio eius *Solomone* in pace mortuis, per iuvenilem *Rehoboæ* eius ſucceſſoris temeritatem, factum eſt, vt regnum inter illum & *Ieroboam* divideretur; ita vt hic decem tribus poſſideret, ille verò duas, hic etiam rex Iſrael (qui Samariam ſedem habebat) vulgò diceretur, ille Iudæ qui Hieroſolymam. Et videtur certè à Deo excitatus *Ieroboam*; vt ebullientem *Rehoboæ* inſolentiam compeſceret, & caſtigaret, iuxta illud: [e] *à me factum eſt verbum hoc.* Sed quis tamen *Ieroboæ* & familiæ

[e] 3. Reg. 12

familiæ eius exitus? audi tonantem Prophetam: [f] *Ecce ego inducam malum super domum* Ieroboam, *& percutiam de* Ieroboam *mingentem ad parietem, & clausum & nouissimũ in Israel, & mundabo reliquias domus* Ieroboam, *sicut mundari solet fimus vsq; ad purum: qui mortui fuerint de* Ieroboam *in ciuitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cœli, & vnus solum de filijs ipsius, in sepulchrum inferetur, quia Dominus loquutus est.* Neque in Scriptura deinceps nominatur, nisi summa cum ignominia, & nominis fœtore, semperq; illum sibi titulum annexum gerit, tanquam captivus compedes, aut catenas: *Ieroboam filius Nebat, qui peccare fecit Israel.* Postremò, filius eius *Nebad*, cum duobus tantùm annis regnasset, à [g] *Baasah* * interfectus est, qui etiam percussit omnem domum *Ieroboam*, nec demisit, ne vnam quidem animam de semine eius; nec sic tamen multus ipse abibit *Baasah*, audi rursus è cœlo tubam: [h] *Ecce ego demetam posteriora* Baasah, *& posteriora domus eius, & faciam domũ tuam sicut domum* Ieroboam *filij*

f Cap. 14.

g Cap. 15.
* *Baasah Regicida interfectus.*

h Cap. 16.

filij Nebat: *Cūq; reguasset filius eius* Elah *duobus annis, rebellauit cōtra eū seruus eius* Zamri *dux mediæ partis Equitū, & irruens in domū, vbi erat bibens & temulentus, eū percussit, interfecit, & eius vice regnauit:* tādē verò & ipse * *Zamri*, ab *Amri* Principe militię expugnatus, palatiū ingressus, seipsum vnà cū domo regia cōflammauit, & quod pessimum fuit, *mortuus est in peccatis suis, quæ peccauerat, faciens malū corā Domino, & ambulans in via* Ieroboam, *& in peccato eius quo fecit peccare Israel.* Ita illius oraculi veritas inconcussa æternum stabit. [i] *Quicunque effuderit humanū sanguinem, multò magis regalem, per hominem fundetur sanguis illius.*

* *Zamri interitus miserandus.*

i *Gen.* 9.

CAP. X.

De vindicta in Athaliam *aliosque Regicidas.*

POsthæc statu regni Israelitici susque deq; verso, & mutationib9 varijs lacerato [k] *Athalia* illud monstrū sui sex9, omne semē regiū) excepto solū *Ioas* quē *Ioida* absconderat) è medio tollit. Trāsacto autē 7. annorū circuitu, *Ioida* Pōtifex

k 4. *Reg.* 11

ſex maximus, eũ in tẽplo abſconditũ in lucem & conſpectũ populi deducit, vngit in Regẽ & diademate, & regalib⁹ ornamentis induit; quo nuntio experrecta *Athalia* occurrit, viditq; populũ circumquaq; manibus plaudentem & canentẽ tubis, vnde attonita ſcidit veſtimenta ſua, clamauitq; Coniuratio, Cõiuratio. *Quis tulerit* Gracchos, *de ſeditione querentes?* Certè non tulit I*oida*, ſed præcepit Centurionibus, vt educerent eam extra ſepta Templi, & quicunq; eam ſequutus eſſet, gladio feriretur : *impoſueruntq́ ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorũ iuxta palatiũ Regis, & interfecta eſt ibi : ſic ſera venit, ſed certa tamen vindicta Deorũ*, laneos fortaſſis habent pedes, ſed plumbeas, imò ferreas man⁹.

Ioas autem, cum *Hazael* rex Syriæ iam inſtrueret exercitum, & copias educeret ad Hieroſolymam expugnandam *perterrefactus nimis, tulit omnia ſanctificata quæ conſecrauerat* Ioſaphat & Ioram & Ochoſias *Patres eius, reges Iudæ, & quæ ipſe obtulerat, & vniuerſum argentum quod inueniri potuit in theſauris Templi Domini, & in palatio Regis, miſitq́*

Hazaeli

Hazaeli *vt moueret castra*, *& à ciuitatis obsidione desisteret. Quare, permisit Deus*; *vt eius satellites* [l] Iozachar & Iozabad *aduersus eum coniurarent*, & *vsq; ad internecionem percuterent*; sed percussores ipsos, non ita multò post, *Amazias Ioæ* filius, & in regno successor, gladio percussit: [m] *filios autem eorum, non occidit* (inquit Scriptura) *quasi dixisset*, vel consuetudinem fuisse, vt in causa perduellionis, etiam filij vnà cum patribus pœnas luerent; vel certè mereri patres, vt etiam luerent filij, licèt ipsi filij non mererentur, iuxta illud: [n] *Non morientur patres pro filijs, neq; filij pro patribus, sed vnusquisq; in peccato suo morietur.* Filijs igitur pepercit quidem *Amazias*, patribus non item, vtcunque parentis sui interitu, sibi ad regni gubernacula aditum patefecissent. Non enim bonis Principibus

——[o] *Scelera ista nefasq;*
Hac mercede placent.

Nam, vel exempli causa,

[p] *Regi tuenda maximè Regum est salus.*

Veruntamen, *Amazias* quoque à suis subditis interfectus, & in eius solium

suffectus

l 4. *Reg.* 12.
m *Cap.* 14.
n *Deut.* 24. *Ezec.* 18.
o *Lucan.*
p *Seneca.*

q 4.Reg.15 suffectus [q] *Azarias* filius eius, (quem ideò suspicor cum coniuratoribus conspirasse, quòd non legimus eum supplicio eos affecisse) sed contrà, capite sequente, cum à Domino lepra percussum, mansisseque leprosum vsque ad diem mortis suæ, & habitasse in domo libera seorsim.

r Cap. 15. [r] Circiter hoc idem tempus regnauit *Zacharias* filius *Ieroboam* super Israel, in Samaria, coniurauit autem contra eum *Sellum* filius *Iabez*, percussitque eum & interfecit, regnauitque pro eo; & vix tribus versibus interiectis ascendit *Manaham* filius *Gadi* de *Therza*, venitque in Samariam, & percussit *Sellum* & interfecit eum, regnavitque pro eo; & rursum vix interpolatis decem, contra eius filium *Phacciam*, coniurauit *Phaccia* filius *Romiliæ*, & interfecit eum, regnauitque pro eo, & denique paulò post, eodem in capite contra *Phaceæ* filium *Romiliæ*, coniurauit *Osee* filius *Elah* & interfecit eum, regnauitque pro eo, qui postea etiam factus est *Salmanaseris* Regis Assyriorum tributarius & captiuus?

Sic

Sic clauus clauũ, sic vnda superuenit vndã, Sic abyssus abyssum inuocat, abyssus crudelitatis & inobedientiæ, abyssum vltionis & vindictæ, & de huiusmodi vsurpatoribus illud Poetæ verum, iustum:

Ad generum Cereris *sine cæde* & *sanguine pauci*
Descendunt Reges & sicca morte Tyranni.

Cap. XI.

Quomodo perierint Ammonis *percussores, & Iudæi se gesserint erga* Nabucodonosorem *in captiuitate Babylonica.*

SEd quid in regno *Iudæ* intereà factum? ibi [f] *Ammon*, filius *Manassis* parentis impij, impia progenies, *dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulauit in via Domini, tetenderuntq́ ei insidias serui sui, & interfecerunt Regem in domo sua. Percussit autem populus terræ omnes, qui coniurauerant contra Regem* Ammon. Aures hic arrigite, vos Regicidæ, qui putatis populo placere quas facitis Tragœdias, cùm natura,

[f] 4. Reg. 21.

ra, vel potiùs naturæ ſator, Deus,ita ad obedientiam ſubditorum corda finxerit, colla flexerit, vt licet eorum Rex Leges pariter diuinas & humanas ſpreuerit, cœlum & terram ſua graſſatione miſcuerit, omnia turbauerit; tantùm tamen abſunt à violentas manus ei inijciendo, vt in inijcientes ipſi ſtatim ſuas inijciant. Neque certè ego Regicidis tormentum optarem exquiſitius, quàm vt effrenis populi libidini & furori dimittantur, cùm nihil eorum conſcientias acriùs pungat aut lancinet intimiùs, quàm cum ſe ab ijs, quorum ſe liberatores venditant derelictos videant, imò eorum linguis confoſſos, laceratos manibus, pedibus calcatos; & certè à teſtibus fide dignis accepi *Franciſcum Rauilliac*, illum incarnatum Dæmonem, *Henrici quarti* fœlicis memoriæ infauſtum percuſſorem, magis attonitos & anxios oſtendiſſe vultus ad execrationes,quas in eum plenis faucibus euomuit circumfuſa multitudo, quàm ad aſpectum aut ſenſum igniti forcipis aut plumbi, & ſulphuris ardentis.

Po-

Postremò in sacrosancta hac de Iudæorum Regibus Historia, in ipso quasi Epilogo & Catastrophe, maximè insigne & memorabile (excepto solùm illud *Davidis*) reseruatur obedientiæ exemplum. [t] *Nabuchadonosor* Assyriorum Rex, tum temporis Palestinam totam ferro & flamma vastaret, Hierosolymam expugnaret, Templum vnà cum palatio Regis incenderat, sacratissima vasa expilauerat, cætera militibus (qui cædes stupris, stupra cædibus, miscebant) diripienda dedit, Regem ipsum vnà cum filijs (postquam exoculasset) trucidauit, vrbem denique totam, & mœnia solo exæquauit; postremò, populi reliquias, quæ tantæ cladi superfuerant, in miserrimam seruitutem abduxit. Neque adhuc satis sibi factum ratus, suam statuam ex auro conflari, ac in loco publico ab omnibus adorari, quoties tuba exaudiretur: recusantes in ardenti fornaci viuos concremari iussit. Hæc cùm in Iudæam fuissent allata, sanctissimi Prophetæ ad captiuos literas dederunt, vt nihilominùs [u] *Pro Nabuchodonosoris, liberorumq; eius salute,*

vota

t 4. Reg. 25.

u Baruch. 1. Ierem. 29.

vota conciperent, ac precarentur à Deo optimo maximo, vt tamdiu superstites regnarent, quamdiu cælorum orbes circa terram circumagerentur. Et quidem Deus ipse *Nabuchodonosorem* [x] seruum suum, vt alibi [y] *Cyrum Christum suum*, appellare non dubitauit, & potentissimum insuper orbis terrarum Principem effecturum se illum, [z] testatus est. Quis autem tyrannorum (quotquot vsquam terrarum spirarunt) cum isto comparandus? qui statuam suam tam crudeli proposito supplicio à populo Dei coli iuberet, attamen [a] Vates sanctissimus, quem ex oraculo Deus ipse afflauerat, *Zedechiæ* Regis Iudæorum perfidiam aduersus *Nabuchodonosorem* (cuius erat ipse fiduciarius) verborum acerbitate abhominatur, ac iustissimè interemptum fuisse lætatur. Et meritò quidem, quia, vt loquitur beatus [b] *Iob*, *Deus est, qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Et Deus ipse per Prophetam suum: [c] *Dabo tibi Regem in furore meo, & auferam in indignatione mea*. Quare, in ferocientem Principem inuolare, & non potiùs Dei digitum illum

x Ier. 25. 9.
y Esa. 45. 1.
z Ezec. 29.
a Ezec. 29.
b Cap. 34.
c Ose 13.

illum tanquam inſtrumentum mouentem reuereri, quid aliud demùm eſt, quàm cum rabido cane lapidem in ſe coniectum allatrare, & dentibus atterere, ad manum verò ciaculantem neutiquàm reſpicere?

CAP. XII.

De ſupplicio Bagathan *&* Tharez, & *Iudæorum patientia ſub* Aſſuero.

RESTANT adhuc è canonicis Scripturis Teſtamenti veteris exempla duo, & duo tantùm, è libro *Eſther* deprompta vtraque. Vnum iuſti ſupplicij in perduelles; inuiolatæ in Regem obedientiæ alterum. Quod itaque ad primum attinet, eo tempore quo *Aſſuerus* (quem *Artaxerxem* appellat *Ioſephus*) captiuos ſub ditione ſua detinuit, Iudæos, ad ianuam Regis morabatur *Mordocheus* natione Iudæus, vbi fortè ſubodorans duos Regis Eunuchos, *Bagathan* & *Tharez* furoris œſtro aduerſus Regem percitos, in ipſius internecionem coniuraſſe, ſtatim vt reſciſceret,

ciſceret, ſecretum Reginæ aperuit, & illa viciſſim Regi. Res iudicialitèr ventilata, habent confitentes reos, & *appenſus eſt vterq́; eorum in patibulo, & iuſsit Rex, vt in libro memoriali ſcriberetur, vt pro vita ſua aliquid repenſaret ei, mandatumq́; eſt Hiſtoriјs, & Annalibus traditum coram Regi.* Videtis proditionem hanc cogitatam tantùm, non affectam, & tamen proditores perinde capite plexos, ac ſi effeciſſent: ita ſacræ ſunt ſemperque fuerunt Principum perſonæ, ita execranda proditio, delatori inſuper præmium decretum, & factum in perpetuam rei memoriam Annalibus concreditum, tam ad ſempiternam delatoris laudem, quàm ad dedecus & ignominiam proditorum indelebilẽ. Quod ſpectat ad ſecundum, *Haman* ſummus Regis Conſiliarius, *Mardochæo*, quod ei tranſeunti non aſſurgeret valdè infenſus, ab *Aſſuero* obtinuit, vt regio nomine publicaretur Edictum, ad omnes Iudæos à puero vſque ad ſenem, paruulos & mulieres, per omnes eius prouincias, centum & viginti ſeptem diſperſos, certo die menſis trucidandos. Cum literis

teris regio annulo ſigillatis, ad hoc facinus obeundum, ad Prouinciarum Præfectos ſtatim volitant, curſores regij, in Suſa publicè pendet Edictum, ſtat decretum, reſtat ſolùm executio. Miſera herclè, & deploranda gentis Iudaicæ conditio, Edictum iniuſtiſſimũ,

——*Tantæne animis Regalibus iræ*
Vnius ob noxam?

Sed interim, quid eſt, quod ita barbarè oppreſſi, & in tantas detruſi anguſtias tandem moliuntur Iudæi? num ſeditionem meditantur? num ad arma conuolant? aut Reginam *Eſther* ex eorum gente oriundam ſica inſtruunt? vel veneno, ad interficiendum Regem? vt ea ratione, vel ipſi in aquis turbulentis effugerent, vel communem ſolùm publicæ calamitatis ſortem ſubirent, vel ſaltem illatam ſibi iniuriam quadantenus vindicarent? nihil minus, eorum arma, vt ſemper Eccleſiæ (vt ſæpè dixi, nec tamen ſatis dici poteſt) preces & lachrymæ: I*n omnibus Prouincijs, oppidis & locis* (inquit Scriptura) *quæ ad crudele Regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus,*

& fletus, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus. Mardochæus ſcindens veſtimenta ſua, in platea mediæ ciuitatis, magna vociferatione clamat, oſtendens amaritudinem animæ ſuæ: regina ad regem ingreditur, etiam cum diſcrimine capitis & vitæ, non cum pugiuncula in manica, aut ſub ſago: ſed cum humili petitione in manu, non amuletis aut exorciſmis confiſa, vt regem percuteret, & inuiſibilis conſiſteret, poſteaque in cœlum recta auolaret; ſed ſuo, ſuarumque ancillarum, & totius gentis precibus & ieiunio armata, atq; eò tandem, Deo ita diſponente, res deducta eſt, vt ad humiles reginæ preces, cor Regis permotum eſſet, edictum reuocatum, Iudæi ex inferis quaſi poſtliminio educti, *Mardochæus* ſupra *Hamanis* honores exaltatus, *Haman* vnà cum filijs, in patibulo, quod *Marchodæo* deſtinauerat, ſuſpenſus, in eandem ipſe incidens foueam, quam pro alio capiendo effoderat.

——Neq; enim lex iuſtior vlla eſt
Quam necis artifices arte perire ſua.

CAP.

CAP. XIII.

De Iudæorum ſub Antiochi *tyrannide patientia.*

INter captiuitatem Babylonicam, parùm aut nihil ad præſens propoſitum, præter inſignem *Antiochi* tyrannidem, & memoratu dignum, accediſſe legimus. [d] Hic itaque Iudæis inter ſe de principatu digladiantibus, ab vna parte in ſubſidium vocatus, vrbem vnà cum exercitu ingreſſus, ſpoliato templo, ablatis vaſis ſacri miniſterij, & inter cætera candelabris aureis, altari aureo, menſaque Propoſitionis (quam vocant) ac ne auleis quidem relictis, quæ è cocco ac byſſo conſtabant, euacuatis etiam theſauris reconditis (ita vt nihil intactum aut intemeratum relinqueret) coniecit Iudæos in luctum maximum, inſuper & quotidiana ſacra ſecundum Legis præſcriptum celebrare eos vetuit, direptaque tota vrbe, habitatores partim necauit, partim captiuos vnà cum liberis & vxoribus abduxit;

d *Ioſephus li.12.ca.17*

duxit; ne his quidem est parcitum, qui quasi pacati venienti portas aperuerant: incendit prætereà ædificiorum quicquid erat pulcherrimum, & demolitus mænia, in inferiori vrbe sibi arcem condidit, in Templo quoque ara posita, porcos mactauit, sacrificium à Iudæorum religione alienam, & cogebat omnes abnegato veri Dei cultu ipsius venerari numina, & oppidatim extructis Templis atque altaribus, porcinas in ijs quotidiè iugulare victimas. Comminatus est etiam grauem pœnam, si quis liberos circumcideret, constitutis qui mandata exigerent, atque etiam vi ad ea seruanda detractantes cogerent. Quamobrem, qui generosioris apud eos erant indolis, maiorem rationem habentes moris patrij, quàm pœnæ sibi per aduersarios intentatæ, quotidiè necabantur, tormentis excruciati crudelissimis, (flagris quippe cæsi, & lacerati, corpora viuorum adhuc & spirantium suffigebantur crucibus; vxores autem eorum, & circumcisos liberos, strangulabant secundum mandatum Regium, aut suspendebant à crucifixo-

rum

rum parentum ceruicibus. Abolebatur etiam, vbicunque repertum esset sacrum Volumen, & ipsi apud quos inuentum esset; malè peribant. Certè vix cogitatione assequi valeo, quid huius tyrannidis vel impietati vel crudelitati addi vllo modo potuit. Iudæi tamen à persona *Antiochi* temeranda abstinent, tantum *Asmonei* filius *Mathias* (quem *Mattathiam* appellat author *Machabæorum*) *Appellem* Regij exercitus ducem, & impietatis administrum trucidat, & in se non tam offensiuum quàm defensiuum aduersus tyrannum, (quem sol vnquam vidit efferatissimum teterrimumque) & ipsius Antichristi (si ita loqui liceat) typum, bellum suscepit, publicè exclamans: [c] *Si cui est cordi Religionis incolumitas me sequatur.*

[c] Cap. 8.

Cap. XIIII.

De Saluatoris obedientia erga Principes & Magistratus.

Iam tandem ad ipsius *Saluatoris* aduentum deuentum est; huius itaque paulò

paulò accuratiùs rimemur vestigia, actionum momenta euentilemus, singulas singulæ ætatis discutiamus particulas, & minutias, & tot inueniemus obedientiæ & patientiæ symbola, quod pænè eius dicta & facta habemus Scripturarum monumentis commendata. Statim à natalitijs, cùm eum persequeretur, vitamque eius peteret *Herodes*, fugit in Eegyptum, tantumque abfuit, vt *Herodi* eius animam quærenti resisteret (cùm tamen ex virtute Deitatis potuisse si vellet, nemo verè Christianus ambiget:) vt post Magorum dona illi præsentata, [f] holocausto infantum pro suo nomine oblato primo glorificari voluit, neque hunc sanguinem pro se effusum, vel ipse vindicauit, vel *Bethleemiticos* suos conterraneos, quorum erant infantes trucidati, aduersus *Herodem* infanticidam concitauit.

f *Mat.* 2.

Herodi huic Patri, & eius nominis primo, successerunt eius filij, vt in regimine sic in impietate: in Iudæa *Archilaus*, in Galilæa verò *Herodes* cognominatus *Antipas*, siue *Tetrarcha*; quorum posterior *Christi* præcursorem, quod

quòd eum inceſtus cum *Herodiade* fratris *Philippi* coniuge commiſſi coarguiſſet, [g] incarcerauit, ad ſaltatricis rogatum mandauit eius caput amputari, & in ſpurciſſimæ fœminæ, quæ eius ſanguinem ſitiebat gremium tradi, quin &(ſi Phariſæis credendum)[h] Chriſtum ipſum voluit interficere; neque tamen *Chriſtus* multitudinem quæ illum turmatim ſequebatur, ad ſeditionem prouocat, vel aliquem è fæce plebis ad *Herodem* clanculum interficiendum licitat, aut conducit: ſed profitetur ſe miracula deinceps operaturum, nec tam vereri *Herodis* minas, quam mandata ſui patris, qui tandem *Herodi* & patri & filio, iuſtam ſuorum ſcelerum vltionem diuinitùs immiſit, vt vos Satrapæ & Dynaſtæ, vel hinc diſcatis:

Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
At ſperate Deum memorem fandi atq́ue nefandi.

Archilao in Iudæa ex *Cæſaris* mandato ſuccedit *Pontius Pilatus*, huic etiam obediens fuit *Chriſtus* ad mortem vſque, ad mortem crucis non minus

g *Mat.* 14.

h *Luc.* 13.

ignominiosam quam acerbam, & qui mortuos ad vitam resuscitauit, ipse vitæ fons mortem patienter tulit; qui lictores ad se apprehẽdendũ accedentes voce sola prostrauit, sententia mortis contra se lata, ne querulam vocem emisit, qui denique plusquam duodecim legiones Angelorum, semper in procinctu habuit ad suppetias ferendas, ne gladium quidem in iustissima sui defensione contra iniustos sycophantas, & asassinos euaginari voluit; imò auriculam serui Principis Sacerdotum amputatam, miraculosè denuò sanauit. Ideò prostrauit (inquit[i] *Bernardus*) vt potentiam ostenderet, ideò sanauit vt potentiam paritèr & obedientiam, vtcunque malitiosè simul & mendacitèr, illi obtruderent Iudæi, quod *Cæsari* contradiceret, cùm priùs tamen ipse[k] *Cæsari*, quæ fuerunt *Cæsaris*, (censum licèt indebitum soluendo) tribueret, & alios etiam tribuere palam[l] hortaretur; licèt tum temporis[m] *Tiberius Cæsar* obscœna fœdaque libidine, cædibus item & periurio supra modum infamis esset; ita se gessit *Saluator* noster, cuius omnis actio nostra

i *De passione Domini.*

k *Mat.* 17.

l *Mar.* 12.

m *Vide Suet. in eius vita.*

noſtra inſtructio, in ſui temporis magiſtratus infideles, barbaros, tyrannicos; & nos qui Chriſtiani dicimur, in Principes Chriſtianos debacchamur? inſurgimus? ille faciem ſputo & alapis, ſcapulas flagris, linguam felli & aceto, caput ſpinis, totum denique corpus cruci ſubmiſit, cùm eſſet & facto innocens, & ad vindictam potens, & nos Chriſtianorum Principum autoritatem, linguis proſcindere, gladijs iugula impetere non veremur? fac, bone Ieſu, quæſumus, fac tandem vt cognoſcat & agnoſcat mundus hos ſicarios, ad tuam nullatenùs pertinere familiam: ſed ad eius ſatellitium; qui etiam, teipſo teſte, *homicida fuit ab initio.*

Cap. XV.

De Apoſtolorum praxi & monitis.

S*Aluator* noſter in Euangelio, cum diſcipulis ſuam oblationem breui futuram prædixiſſet; præhenſum eum [n] *Petrus* cœpit obiurgare, dicens, *Nequaquam erit tibi hoc*, ac ſi dixiſſet, Ne deſpon-

[n] *Mat. 16.*

desſpondeas animum, nos pro te pugnabimus, & tu interim ſartus tectus effugies, quod & poſtea præſtitiſſet, niſi obſtitiſſet ei dominus, at *Chriſtus* conuerſus dixit *Petro: Abſcede à me Satana, ſcandalo es mihi, nam non ſapis quæ ſunt Dei, ſed quæ ſunt hominum. Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, ſi quis vult poſt me venire, abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Crucem vt ferat, non gladium, vt Magiſtratum (licèt iniuſtè ferientem) rurſus non feriat: Dixit Dominus, & à diſcipulis factũ eſt: Suffragante enim [o] Apoſtolo, *Lapidati ſunt, deſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæſi occubuerunt, oberrauerunt, cum ouillis & caprinis pellibus deſtituti, oppreſsi, malè habiti, quibus indignus erat mundus,* in deſertis errantes, & montibus ac ſpeluncis & cauernis terræ: non in aulis Principum deliteſcunt eorum vitæ, quorum iuſſu iſta fiebant, tendentes inſidias: non ſubditos à iuramento Principibus præſtitò ſoluunt, aut ab obedientia illis debita dehortantur: imò, *nec Dominatum reijciunt, aut dignitates conuicijs vllo modo inceſſunt,* quod vt reprobationis

o Heb. 11.

nis notam in ſua *Epiſtola Catholica* obſeruauit [p] *Apoſtolorum* alius; ſed omnia ſine murmure perpeſſi, quæ vel ingenium humanum excogitare, vel crudelitas ipſa infligere potuit, tanquam oues ad macellum ducebantur; & pro perſecutoribus ſuis orabant: Dominum ſcilicet, quorum ſe ſeruos profitebantur imitati: [q] *Pater remitte eis, neſciunt enim quid faciunt*. Dum adhuc in ſuis incunabulis vagiret Eccleſia, paſſim [r] inſimulabantur Chriſtiani ſe neſcio quam ſibi aſſumere libertatis Chriſtianæ indulgentiam, & ordinationes politicas, vel vt diabolicas execrari, vel vt prophanas contemnere. Hinc illę in *Epiſtolis Apoſtolorum* inſertæ ſententiæ, (tanquam tot in caliginoſa nocte ſcintillantes ſtellulæ, aut in pauimento emblemata vermiculata) de obedientia ciuili magiſtratui præſtanda. *Diuus Paulus* in *Epiſtola ad Romanos*, cap. 13. hunc in modum exorditur. *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubiecta eſto. Omnis, non Laicorum modò, ſed omnis ſimpliciter*: [ſiuè ſit *Apoſtolus*, ſiuè Euangeliſta, ſiuè Sacerdos, inquit *Chryſoſtomus*.] *Non eſt*

p *Jud.*

q *Luc.* 23.

r *Act.* 17. 7.

eſt enim poteſtas niſi à Deo, & quæ ſunt poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ: non vt quidam perperàm punctulum interjiciunt, *quæ ſunt poteſtates à Deo, ſunt ordinatæ*, vt ex ſequentibus liquidiùs patet. *Quiſquis igitur ſe opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, qui autem reſiſtunt ipſi ſibi condemnationem* [*non Martyrij coronam*] *acquirunt*. Et ne quis putet illum loqui de functione tantùm & officio gubernandi, non item de magiſtratuum perſonis, quos poteſtates in capitis ingreſſu nominat, eoſdem poſteà Principes & Dei miniſtros appellat. Quin & hanc ſcribebat Epiſtolam ad Chriſtianos Romæ commorantes, qui latinè Poteſtates vocabant ipſos homines poteſtate præditos, in poteſtate

[f] *Epiſt.* 48. conſtitutos: quo ſenſu *beatus* [f] *Auguſtinus* dicit *poteſtatem aliquando eſſe inimicam veritati, quod certum eſt ad officium magiſtratus neutiquàm referri poſſe.* Qui itaque perſonæ Principis reſiſtit, Poteſtati reſiſtit, & conſequentèr ordinationi diuinæ, ſibique condemnationem acquirit. Quantò magis qui eius & perſonam & progeniē; vno eodemq; actu

actu & ictu extinguere moliuntur? Postremò, vt omnem altercandi ansam penitùs præcidat, versu quinto subnectit. *Quapropter necesse est subijci, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*: quasi dixisset, non oportet vt summum Magistratum tam propter potentiam vereamur, quàm propter locum quem tenet, & officium quod gerit, reuereamur. Neque hoc præstandum, quia per vim externam cogimur, sed quia in interno conscientiæ foro obligamur, non solùm quando magistratui resistere de facto non possumus (vt quidem autumant) sed etiam quando de facto possumus, de iure autem restricti recusamus.

Diuo Paulo suffragatur *Diuus Petrus*, Epistola prima, capite secundo. *Proinde subiecti estote cuiuis ordinationi humanæ*, non quia ab hominibus, sed quia inter homines constitutæ *propter Dominum*; quia Dominus scilicet, istius ordinationis, & author est & vindex: *siue Regi, vt qui superemineat, siue Præsidibus, vt qui per eum mittantur, tum ad vltionē maleficorum, tum ad laudem rectè agentium,*

tium, quoniam ita est voluntas Dei, vt benè agendo capistro frænetis amentium hominum ignorantiam, vt liberi, ac non veluti malitiæ velamen, habentes libertatem, sed vt serui Dei. Catholica fuit hæc *Petri* Epistola aduenis per Pontum, Gallatiam, Cappadociam, Asiam & Bythiniam dispersis directa, quibus plurimum sæuissimos reges imperitasse fatebitur, quisquis *Mithridatis*, *Tygranis*, *Pharnacis*, *Antiochi*, & aliorum subinde Regum Asiæ mores ex Historijs didicerit. Quare non est, quod obganniant Regicidæ, distinguendo, vbi lex non distinguit: hîc loqui *Apostolum* de bonis Regibus non item de prauis: quod perindè est, ac si quis filium immorigerum mandato premeret: *honora patrem* ille verò regereret, patrem bonum esse honorandum quidem, non item prauum: cùm tamen *Apostolus*, versu decimo octauo eiusdem capitis, famulos iubeat, *vt Dominis subditi sint non solùm bonis & æquis, sed etiam prauis.* Nec dispar sit ratio quod spectat ad vinculum ciuilis obsequij; famuli ad dominum, quàm ad patrem, filij, aut

subditi

ſubditi ad Principem. Neque ab hac *Apoſtolorum* doctrina, eorundem diſſentiebat praxis: [t] *appellauit à Iudæis ad Neronem Paulus*, Imperatorem, omnium imò bipidum nefandiſſimum, humani generis monſtrum, & Chriſtianorum flagellum; & cùm [u] Chriſtianos haberet in famulitio eiuſdem *Cæſaris* ſibi admodum familiares & deuinctos, neque illos tamen ad aliquod facinus in perſonam Imperatoris machinandum cohortatur, neque ab eius dehortatur famulitio: quod ipſe teſtatur in *Actis Apoſtolorum*: vbi cùm multas & graues criminationes aduerſus eum quaſi contra Decreta [x] *Cæſaris* aliquid molientem attuliſſent Iudæi, excepit ille: *Se neq; in legem Iudæorum, neq; in templum, neq; in Cæſarem quicquam peccaſſe*: tandem verò & *Paulus* & *Petrus* hic cruci affixus, ille gladio percuſſus, vt in vita docuerunt, ita morte demonſtrârunt, & Principibus non eſſe reſiſtendum, & tamen Deo potiùs quàm hominibus obediendum. Neque diſſimiliter vel vixit, vel mortuus eſt *Iacobus*, ab *Herode Tetrarcha* gladio cæſus, *Thomas* in India lanceis

t *Act.* 25.

u *Phil.* 4.

x *Act.* 25.

lanceis confossus, *Bartholomæus* in maiori Armenia à Barbaris excoriatus, reliquique *Apostoli* omnes solo *Iohanne* excepto, qui à *Domitiano* in Pathmon (insulam è Sporadibus) est relegatus. Neque tamen inter hos quisquam, qui in capita Tyrannorum vel tantillum machinatus sit, vel meditatus; imò, *Paulus* ipse cùm *Ananiam* Pontificem

y *Act.* 23. Maximum [y] *dealbatum parietem* appellasset, ita posteà resipiscebat (licèt tunc temporis & regimen Iudaicum Romano Imperio esset subiectum, & summus Pontificatus aduentu Christi esset abolitus) vt futuris sæculis, canonem æternè obseruandum ex lege Mo-

z *Exod.* 22. saica tradiderit: [z] *Principi populi tui non maledices*, multò minùs vim inferes. Quin & quod præcepto tradidit, ipse ibidem posteà exemplo obseruauit.

a *Act.* 23. [a] Cùm enim multitudo in Pontificis dicasterio in duas diuideretur partes, & aduersus *Paulum* staret Sadducæorum secta, pro *Paulo* Pharisæorum & Scribarum; tum cordatior, tum numerosior: non tamen legimus quod illos vel ad irruendum in Pontificem, vel ad seip-

ſeipſum liberandum animârit, ſed quod ſe ad tumultum ſopiendum, à tribunali ſine aliqua reluctatione abduci permiſerit. O ſi hic adeſſet vice *Pauli* aliquis *Marianiſta*, quos turbines? quas excitaſſet Tragœdias?

De ſacris Imperatorum perſonis *Eccleſiæ primitiuæ decem* perſequutionibus.

LIBER II.

CAP. I.

De obedientia Chriſtianorum in Neronem, *ſub perſequutione prima.*

Ecenſet [b] *Diuus Auguſtinus*, & ex *Auguſtino* eius diſcipulus [c] *Oroſius*, decem fuiſſe, vt plagas in Aegypto, ita perſequutiones in Eccleſia primi-

b *Lib. 18. de ciuit. dei, cap. 52.*
c *Lib. 7.*

tiua grauiſſimas. Primam ſub *Nerone*, ſub *Domitiano* ſecundam, tertiam ſub *Traiano*, ſub *Antonino* quartam, ſub *Seuero* quintam, ſextam ſub *Maximino*, ſub *Decio* ſeptimam, octauam ſub *Valeriano*, ſub *Aureliano* nonam, decimam ſub *Diocletiano* & *Maximiano*. Quibus durantibus, tanta Chriſtianorum turba paſſim paſſa eſt, vt nullus eſſet dies, teſtante *Hieronymo in Epiſtola ad Chromatium & Heliodorum*, (ſi tamen illa ſit *Hieronymi*,) cui non vltra quinque mille Martyres reperiri poſſint aſcripti, excepto die Calendarum Ianuarij. Ita vt Pontifices Romani, triginta tres, à *Petro* ſcilicet vſque ad *Syluestrum*, etiam ex Romanenſium teſtimonio (licèt ex his aliquos, *Onuphrius in Platinā* [d] Confeſſores, non Martyres) martyrium amplexi ſunt. Reuoluantur interim Hiſtoriæ, conſulantur Annales, ſi ex his, vel alibi per terrarum orbem è Chriſtianis quiſpiam, quenquam ad ſeditionem interea ſollicitauerit, aut impulerit ad internecionē præfectorum: cùm tamen nec multitudo ijs deeſſet, nec fortitudo, nec oportunitas, nec pru-

d *Nimirum Anacletum, Pium, Eleutherium, Zepherynum Anterum, Dionyſium Miltiadem.*

prudentia, nec in causa bonitas, nec crudelitas in pœna; quæ sub *Nerone* tanta fuit, vt Christani illum propterea *Antichristum* putauerint, referente *Augustino lib. 20. de ciuit. Dei, ca.* 19. [Quæ enim pœnarum genera, inquit [e] *Gregorius*, nouimus, quæ non tum vires " Martyrum exercuisse gaudemus, ali- " os namq; improuiso ictu immersus " iugulo gladius strauit, alios crucis pa- " tibulum affixit, in quo & mors prouo- " cata repellitur, & repulsa prouocatur " alios hirsutis Serra dentibus attriuit, " alios armato ferro insulcans vngula " sparsit, alios belluina rabies morsibus " detruncando comminuit, alios ab in- " timis viscerum per cutem pressa vis " verberum rupit, alios effossa terra vi- " uentes operuit, alios ab alto dimissos " in mortem præcipitium fregit, alios " in se proiectos aqua replenda obsor- " buit, alios denique edax flamma vsq; " ad cineres depasta consumpsit.] Quin imò ipse *Tacitus* equestri loco Romæ natus, & sub *Vespasiano* Procurator datus Galliæ Belgicæ, lib. 15. Annal. affirmat, [Abolendo rumori de Roma "

e *Mor. li. 32. cap. 12.*

" conflagranda ſubdediſſe *Neronem* re-
" os, & quæſitiſſimis pœnis affeciſſe,
" quos vulgus *Chriſtianos* appellabat.
" Pereuntibus item adita ludibria, vt
" ferarum tergis contecti, laniatu ca-
" num interirent, aut crucibus affixi;
" aut flammandi, atque vbi defeciſſet
" dies in vſum nocturni luminis vreren-
" tur. Quin & hortos ſuos ei ſpectacu-
" lo *Nero* obtulerat, tanquam non vtili-
" tate publica, ſed in ſæuitiam vnius ab-
ſumerentur.] Cùm interim *Torpes* & *E-uellius* Aulici & Chriſtiani, de ipſa *Cæ-ſaris* familia, non modò ſuas manus ab Imperatoris capite abſtinuerint, ſed ſua etiam capita in manus Carnificum patientèr tradiderint, & Eccleſia (licèt graſſante perſecutione atrociſſima) Iudici omnium Chriſto (vt inquit [f] *Oroſius*) pro inimicis & perſecutoribus ſuis ſupplicarit.

[f] Lib. 7. c. 5.

Cap. II.

Cap. II.

De obedientia Christianorum in Domitianum *sub persequutione secunda.*

CErtum est ex *Ecclesiasticis Historijs*, nonnullos Christianorum, etiam sub *Vespasiano* & sub *Tito*, delicijs humani generis, aliquos Martyrium passos: sed ex libidine potiùs Præfectorum, quàm Imperatorum Edictis. Verùm, vt sereno soli grandinosus imber, ita *Vespasiano* & *Tito* successit *Domitianus*,

——*Noctem hyememq; ferens*,

Vnde illud *Tertullianus*, *Neronis portionem* appellat. *Eusebius*, *hæredem*: & [g]*Tacitus* illud ponit discrimen inter *Neronem* & *Domitianum*: quod *Nero truculentas cædes iusserit tantùm, non spectauerit Domitianus verò, & iusserit & spectauerit:* [h]Vel inter initia principatus quotidiè secretum sibi horarium sumere solebat, nec quicquam ampliùs agere, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere. Exinde scilicet futuræ cru-

g *In vita Iulii. Agric.*

h *Sueton. in vita Dom. cap. 3*

delitatis ſpeciminia exhibens, quæ tanta demùm fuit, vt eius inſtrumenta ſæuitiæ, omne ferrum conſumptura viderentur:

---- [i] Vt timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ, & ſarcula deſint.

i *Iuuenal. Sat.* 3.

Sed in Chriſtianos inprimis deſæuijt, nec illos è fæce plebis tenebriones; ſed ipſos Epiſcopos, quaſi eminentiores ſpicas primò amputauit. *Eutropium Sentonenſem, Lucianum Bellouacenſem, Nicaſium Rotomagenſem, Cletum Romanum, Antipam Pergamenſem,* & denique *Romulum Feſulanum,* in Tuſcia Epiſcopum. Inchoata verò à Chriſtianæ Religionis Antiſtitibus perſecutio, in Senatores & Conſulares viros, eandem veritatem profitentes, tandem progreſſa, *Ciuicum Cerealem* in ipſo Aſiæ Proconſulatu interemit, *Saluidienum,* item *Orſitum,* & *Acilium Glabuonem* in exilio, quaſi molitores nouarum rerum, inquit *Suetonius*: quod ad Iudæos tranſiſſent, ait *Dio* (quo nomine ab Ethnicis cenſebantur Chriſtiani, quod & Chriſtus, & eius Apoſtoli Iudæi eſ-

ſent)

ſent.) Denique *Flauium Clementem* patruelem ſuum: vix Conſulatu perfunctum, cuius filios paruulos, Imperij ſucceſſores, palàm deſtinauerat ob Chriſtianam Religionem, vnà cum vxore *Flauia Domitilla* necandum curauit. Nec certè dubito, plures ex ipſo flore nobilitatis, & ſtirpe Regia, pro Chriſtiana religione ſub *Domitiano* occiſos, quorum nomina ille obliuione ſepelienda curauit; cùm monumenta & geſta Martyrum (quæ *Clemens* ſeptem Notarijs deſcribenda commiſit,) flammis mandauerat. Ita, vt pro Geſtis Chriſtianorum Martyrum, qui ſub illo paſſi, ad Ethnicos Scriptores, qui iſta ſubobſcurè & malitioſè conſignârunt, recurrendum ſit. Neque tamen (vel inimicis atteſtantibus) Chriſtianorum quiſquam perduellionis aut læſæ maieſtatis reus peragitur: cum tamen omnium ordinum aliqui iniurijs affecti, ad conſpirationem contra Imperatorem ineundam procliues eſſent. Senatores oppreſſi, Philoſophi ob loquendi libertatem expulſi, Iudæi ex tribu *David* interfecti; tributis inſuper

& inauditis taxationibus miſerrimè onerati. Quæ ſcelera, licèt ipſius violentam mortem demùm maturauerint· tamen ex coniuratoribus (quos recenſet *Suetonius*) neminem Chriſtianum legimus, vel Chriſtiano affinem, imò *Clemens*, ſæuiente hac perſecutione *Romanus Epiſcopus*, licèt ipſe *Cæſarem* genere attigerit, [k] fratreſque habuerit *Fauſtum & Fauſtinianum* Chriſtianos, & verè generoſos Duces: in illis *Canonibus Apoſtolicis*, quæ *ipſius nomine* circumferuntur, tantùm abeſt, vt eos ad Imperatorem vel veneno, vel gladio, vel puluere tormentario è medio auferendum hortaretur, vt ab omni aduerſus illum, ſuoſque inferiores miniſtros, contumelia hoc Canone prorſus abſtinendum præcipiat. [l] *Quiſquis Imperatorem, aut Magiſtratum contumelia affecerit, ſupplicium luito; & quidem ſi Clericus ſit deponitor, ſi laicus à Communione remouetor.*

k *Niceph. lib.2.cap.5.*

l *Can.* 83.

CAP.

Cap. III.

De obedientia Christianorum, in Traianum *sub persequutione tertia.*

PRobitatis *Traiani* tanta apud ſuos opinio fuit, vt vſque ad *Eutropij* ætatem (ipſo in ſua hiſtoria referente) non aliud Principibus à Senatu acclamaretur, niſi *fælicior Auguſto, melior Traiano.* Sub huius tamen imperio, ipſo vel mandante, vel ſaltem conniuente, Conſules & Prouinciarum Præfecti, acerbiſſimam in Chriſtianos carnificinam exercuerunt, quorum multitudinem pariter & innocentiam, *Plinius ſecundus Bythiniæ Proconſul*, ita in [m] Epiſtola ad *Traianum* palàm indicat, dum fatetur ſe nihil aliud de eis comperiſſe, " [Niſi quod ſoliti eſſent ſtato die ante "matutinam lucem conuenire, carmen-" que Chriſto, quaſi Deo dicere, ſeque "ſacramento, non in ſcelus aliquod ob-" ſtringere; ſed ne furta, ne latrocinia, "ne adulteria committerent, ne fi-" dem fallerent, nè depoſitum appellati abne-

[m] *Epiſt.* 101. *lib.* 10.

"abnegarent. Quibus & mox ſubdit, "verſus Epiſtolæ finem. Viſa eſt mihi "res digna conſultatione, maximè "propter periclitantium numerum. "Multi enim omnis ætatis, omnis ordi-"nis, vtriuſque ſexus, etiam vocantur "in periculum, & vocabuntur. Neq; "enim Ciuitates tantùm, ſed vicos, eti-"am atque agros, ſuperſtitionis iſtius "(ita Religionem Chriſtianam ipſe A-"theus appellat) contagio peruagata eſt.] Neque tantùm verò *Bythiniam*, ſed & illi confinem *Pontum* repletam fuiſſe hoc ſæculo Chriſtianis, qui Gentiliſmum execrarentur, *Lucianus in Pſeudomante* teſtatum reliquit; quod etiam ex illa generali perſecutione apparet, cuius meminit [n] *Euſebius*, vbi aſſerit: in vnaquaque ciuitate ſub *Traiani* Imperio ac ſeditione populi excitata, grauem contra Chriſtianos perſequutionis tempeſtatem commotam. Et ne putemus defuiſſe in ipſo Imperatoris exercitu, qui eandem Religionem profitebantur: Chriſtianum tunc temporis [o] *Euſtachium*, ſiue *Placidam* dictum, inſignem belli Ducem compertum eſt, qui

n *Lib.3. cap.26.*

o *Niceph. lib.3.ca.29.*

qui & contra Barbaros in militia Romana, egregiam nauauit operam, & aduersus Iudæos agebat Magistrum Equitum, cùm *Traianus* ipse ductor esset; & posteà sub *Adriano* Martyrio coronatus. Quinimò, exercitum lustrans *Traianus*, inuentos vndecim mille Christianos, dijs sacra facere recusantes, in Armeniam relegauit, vt ignominiæ notati Christiani esse desinerent. Cùm verò *Romulus* Imperatoris domui præpositus eum admoneret, vt de re minùs prudentèr gesta: professus se quoque Christianum, eius iussu verberibus cæsus obtruncatur. Quid interim moliuntur *Clemens* & *Anacletus* Romani Episcopi? num hos milites & duces in iugulum Imperatoris armant? certè fecissent *Iulius secundus*, *Pius quintus*, *Gregorius* 13. Nihil minùs. Sed ipsi suos iugulos & ceruices securi præbent, & vnà cum his illa clarissima Ecclesiæ lumina, tanquam tot in caliginosa nocte scintillantia sydera, [p] *Simeon* frater Domini, Episcopus Hierosolymitanis, annos natus centum & viginti, *Onesimus Ephesinus*, & *Ignatius Antiochenus*, qui etiam

p *Euseb. lib.3.ca.26.*

etiam quod præstitit exemplo, præcepto docuit. q *Honorare oportet Regem, nec enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis.* Hunc *Traianum*, quòd tot monumentis suum nomen affigeret, u *herbam parietariam* appellare solitus *Constantinus*, quem nos eodem nomine iustius insignire possimus, quòd cùm viuos ecclesiæ lapides persequutione dissociauit, integrum exinde eius parietis corpus compaginauit solus.

q *Epist. 7. ad Smyrnenses.*

u *Sueton.*

Cap. IIII.

De obedientia Christianorum in Adrianum, Antonium, Pium, *&* Commodum *Imperat. sub persequutione quarta.*

QVæ à Christianis Philosophis *Aristide* & *Quadrato* Episcopo Atheniensi, Apologiæ pro Christiana religione luculentissimè scriptæ sunt, atrocissimæ ab *Adriano* in Christianos concitatæ persequutionis sunt indices. Et licet nullum in Christianos Edictum, ab eo promulgatum appareat; faciendum tamen quòd fecit recens

x *Euseb. histor. l. 4. c. 3.*

Traiani

Traiani exemplum, non tantùm admonebat; ſed propemodùm compellebat. Siquidem quæ ab ipſo facta eſſent ſancta vtique & pia, atque omni ex parte iuſtiſſima cenſerentur: neque iam de illis legitima exercebantur iudicia, velut in cauſis etiam criminoſorum fieri conſueuit, ſed clamore vulgi fideles delati, tanquam de crimine conuicti neci dabantur, vt apparet ex literis *Sereny Graniani* Proconſulis, ad *Adrianum* Imperatorem, & Reſcriptis *Adriani* ad *Minutium Fundanum.* Quanta tamen eorum, etiam his temporibns copia & magnanimitas fuerit, vel exindè conſtat, quòd * *Arrius Antoninus*, dum Prouinciam adminiſtraret in Aſia, in ciuitate quæ Chriſtianam Religionem fuerat amplexata; omnes, qui in ea erant fideles, pro tribunali ſedentem adiere, palàm ſe Chriſtianos eſſe profitentes, eaque de cauſa omnes ſe libentèr mortem oppetituros. Cùm is rei magnitudine & nouitate perterritus, paucis ex illis damnatis, in reliquos vt præcipitia atque ſuſpendia (ſi mori optarent) ſibi ſponte deligerent, exclamauit:

* *Tertul. ad Scapulam vlt.*

uit: ὦ δείλοι εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν κρήμνους καὶ βρόχους ἔχετε, *O miseri, si cupitis perire, præcipitia & restes habetis.* Quin & in vrbe Roma *Alexander* Romanus Episcopus, complures Senatores, *Quirinum* Tribunum, & Præfectum vrbis, *Hermetem*, aliosque multos vnà cum familia *Cerealium* (frequentibus Præfecturis & Consulatibus illustrata) ad Christi religionem perduxit. Neque tamen ex his quenquam in Imperatorem arma sumpsisse legimus; imò cum magna esset Iudæorum ab Imperatore defectio, eorumque Ductor [x] *Barchocebas* Christianos aduersus Romanum militem sibi subsidium ferre nolentes, omnimodis cruciatibus enecaret: Christiani tamen maluerunt, à proditore interfici, quàm cum certa victoriæ spe contra Imperatorem arma induere. Vtpotè, qui sibi suorum Prælatorum proposuerunt exempla imitanda, qui mori maluerint quàm resistere, *Terentiani* Episcopi Tudertini, *Eleutherij*, *Illyrici*, *Publij* Atheniensis, *Hieronis* Antiocheni, & denique *Euaristi Romani.* *Antoninus* licèt cognomēto *Pius*, quod

x *Euseb. lib.4.cap.8.*

Persecutio sub Antonino Pio.

Adri-

Adrianum prædeceſſorem ſuum mori cupientem, in vita diutiùs retineret: quo tamen in cultum Gentilium deorum promouendo feruentior, & in Christianis reprimendis immoderatior fuit, ab Ethnicis eò magis pius habebatur. In quos, quanta & quàm inhumana, illo imperante, ſæuitia exercita fuerit: ſi non aliundè, ex Apologijs attamen ab *Apollonio*, *Athenagora*, & *Iuſtino Martyre* conſcriptis, & ad *Antoninum* directis abundè apparebit: in quibus inprimis conqueruntur in eo cum Chriſtianis iniquius agi, quòd alij ad ſupplicia raperentur, quòd criminoſi eſſent; ſe verò quòd Chriſtiani, adeoque illis ſolis non crimen, ſed ſolum nomen obtendi; vel ſi crimen obtenderetur, vt atheiſmus humanæ carnis eſus, inceſtuoſus & promiſcuus concubitus, fuiſſe illa vel Hæreticorum non Catholicorum portenta; vel ab Ethnicorum cerebellis in ſuum dedecus excuſa. Veruntamen quantas vires ad has iniurias retaliandas, & vim vi repellendam habuerint Chriſtiani, ex eo patet; quod tunc temporis, longè lateque in

toto

toto terrarum orbe, christiana Religio fuerit propagata, quod & idem *Iustinus* in Dialogo cum Tryphone his verbis demonstrat: [Atqui ne vnum quidem est genus mortalium, siue barbarorum, siue Græcorum, siue etiam aliorum omnium quocunque appellentur nomine, vel Amaxobiorum, vel Nomadum domo carentium, vel in tentorijs viuentium: inter quos per nomen crucifixi Iesu, supplicationes & gratiarum actiones Patri fabricatori rerum omnium non fiant.] Quid igitur hærent? cur non suas conscribunt copias? cur non in puluerem & aciem contra Imperatorem cateruatim descendunt? quòd si vnquam, pro aris quidem & focis, pro religione & vita faciendum foret. Vis vt vno expediam verbo, quia Christiani, quorum quotidiana praxis est patientia, & professione tessera obedientia: imò tibi expediet *Iustinus* in Apologia ad *Antoninum: quia spes nostras non præsentibus rebus, fixas habemus, percussores nihil moramur: præsertim, cùm moriendum nobis esse sciamus.* En Christianorum patientiam: *Nos solum Deum ado-*

adoramus, & vobis in rebus alijs læti inseruimus, En obedientiam, neque hæc de seipso tantùm suisque socijs loquitur *Iustinus*, cùm hæc eadem, sub eiusdem Imperio Pontifices Romani tres, *Sixtus, Telesphorus, Hyginus*, & fecerint in vita, & in morte passi fuerint; & sub Imperatoribus proximis *Marco Aurelio, Antonio*, & *Lucio Vero : Pius* & *Soter* Romani, & *Polycarpus* Smyrnensis Episcopus; qui licet (Præside iubente & rogante) ut per [a] *Cæsaris* fortunam iuraret, facere recusaverit, ne idololatriam incurreret, Cæsari tamen, non modò civilem ipse obedientiam præstitit; sed ab alijs præstari præcepit, in *Epistola* eius nomine *ad Philippenses* edita; *Orate pro Regibus & Potestatibus, & principibus, atq; pro persequentibus & odjentibus vos, & pro inimicis Crucis, ut fructus vester manifestus sit in omnibus.* Et in [b] Responso ad Proconsulem, (cum ad martyrium ductus esset) illum Magistratum à Deo constitutum, & proinde honorem illi pro dignitate tribuendum liberè agnouit: quod & Milites in Imperatoris exercitu præstitisse constat, pluuia

a *Euseb.li.* 4.*cap.*14.

b *Ibidem vt supra.*

miraculosa, & fulmine in Bello adversus Marcomannos [c] precibus Christianæ Legionis (quę postea fulminatrix ab eo dicta est) impetrato: Licet eam victoriam *Ethnici Scriptores*, invidia in Christianos, vel incantationibus, ut *Dion*, vel *Antonini* precibus tribuerunt, ut *Iulius Capitolinus* & *Claudianus*; Postrèmo sub Imperatore [d] *Commodo*, ex ipso Senatu fuisse constat Christianos genere illustres, & rerum affluentia locupletatos; *Pertinacem*, *Trebellium*, *Apollonium* & *Iulium* (quem ego *Iulium Proculum* fuisse auguror) cuius meminit *Lampridius* in vita *Commodi*, qui licet ad sanguinem vsque restiterint, ne Commodus Deus *Hercules* haberetur: quod tamen cum *Marcia* & *Ælio Læto*, Prætorianæ cohortis ducibus ad poculum veneni *Cæsari* propinandum, vel illi, vel è Christianis quispiam conspiraverit, in historia neutiquàm invenitur.

c *Tertul. ad Scapulam. cap. 5.*

d *Euseb. li. 5. cap. 5.*

Cap. V.

Cap. V.

De obedientia Christianorum, *erga* Seuerum *Imp. Sub persequutione Quintâ.*

SAtis hercle mirari non possum, quenquam tam obesæ naris, aut perfrictæ frontis reperiri, qui si *Tertulliani* Apologeticum, vel per transennam inspexerit, asserere audeat isto sęculo vires Christianis defuisse ad Persequutoribus resistendum, nisi illud positiuè legendum contendat, quod interrogatiuè tum in editione Pameliana, tum in omnibus alijs, quæ ipse inspexi exemplaribus, legitur. Vbi cùm ostendisset per clanculare incendium se posse (vt ipse loquitur) largitatem vltionis operari, si malum malo apud eos dispungere liceret, progreditur tandem: [[e] *Et si ho-* ,, *stes exertos, non tantùm vindices occul-* ,, *tos agere velimus, deesset nobis vis nume-* ,, *rorum & copiarum? vestra omnia im-* ,, *plebimus, vrbes, Insulas, castella, muni-* ,, *cipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, de-* ,, *curias, Palatium, Senatum, forum, sola* ,,

e Cap. 37.

„ *vobis relinquimus Templa, cui bello non* „ *idonei, non prompti fuissemus? etiam* „ *impares copijs (qui tam libenter trucidamur) si non apud istam disciplinam occidi* „ *magis liceret, quàm occidere*; Potuimus „ & inermes, nec rebelles: sed tantummodo discordes solius diuortij „ invidia, aduersus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem „ orbis remoti sinum abrupissemus à „ vobis, suffudisset vtique dominationem vestram tot qualiumcunque amissio ciuium; imò etiam & ipsi destitutione puniisset; Proculdubiò expauissetis ad solitudinem vestram, ad „ silentium rerum, & stuporem quendam, quæsissetis in ea quibus imperassetis, plures hostes quàm ciues vobis „ remansissent. Nunc enim pauciores „ hostes habetis prę multitudine Christianorum, penè omnium Ciuium; „ penè omnes ciues Christianos habendo.] Peto a lectore non nimis festinante, vt hæc *Tertulliani* verba, licet alicubi Affricanam spirantia asperitatem, apud ipsum Autorem relegere dignetur unà cum Paraphrasi *Francisci*

Ze-

Zephiri in hunc locum, & pensiculatè obseruet, si Christianis hoc sæculo ad Imperatori resistendum vires defuerint. Cur non igitur ad arma confugiunt? cur non audent aliquid?

——— *Breuibus gyaris &,*

Carcere dignum?

Num quia mitiùs hoc tempore cum illis actum, quàm sæculis retroactis? nihil minus. Audi rursùs ipsum *Tertullianum*, de huius sęculi sęuitia itá conquerentem [[f] quoties in Christianos de- „ sæuitis? partim animis proprijs, par- „ tim Legibus obsequentes? quoties „ etiam perterritis vobis suo iure nos „ inimicum vulgus invadit? lapidibus „ & incendijs; imò ipsis Bacchanalium „ furijs? nec mortuis parcunt Christia- „ nis; quin illos de requie sepulturæ, de „ asylo quodam mortis iam alios, iam „ nec totos avellant, dissecent, distra- „ hant.] Et alibi in eodem Apologeti- „ co, [crucibus & stipitibus imponitis „ Christianos, vngulis deraditis latera „ Christianorum, & ceruices, ponitis „ ante plumbum, & glutinum & gom- „ phos, ad bestias impellimur, ignibus „

f Ibidem.

 vrimur „

„ urimur, ad metalla damnamur, in in-
„ ſulas relegamur.] Sed defuerunt, in-
quies, ductores, quaſi illis ductores li-
benter eſſe noluerint, vel *Aufidius Caſ-
ſius*, qui ſe Imperatorem Antiochiæ ap-
pellauit ; vel *Niger Paſcennius*, vir Con-
ſularis, & Proconſul Syriæ, qui Orien-
tem, vel denique *Clodius Albinus*, vir
Patricius, & Britanniarum proconſul,
qui totum in *Seuerum* concitauit Occi-
dentem ; Neque tamen Chriſtianus
g Apol. ca. 35. quiſquam (vt verè gloriatur [g] Tertul-
lianus) inventus eſt, vel Caſſianus, vel
Nigrianus, vel Albinianus ; id eſt, illo-
rum partibus in defectione adhæreſce-
re, licet in Occidente, & ipſe *Lucius Bri-
tannus* Rex Chriſtianus iam fuerit, & in
Gallijs ejuſdem profeſſionis innumeri,
vt patet partim ex ſcriptis *Sancti Irenæi*
Epiſcopi Lugdunenſis, & iſtius æui
Martyris glorioſi ; partim ex Epiſtola
ab illis Eccleſijs ad Aſiaticos miſſa,
quam Capite Primo Libri quinti ſuæ
Hiſtoriæ attexit *Euſebius*. Imo, hoc ipſo
h Ad Scapulam ca. 4. tempore Chriſtiani fuerunt, teſte [h] *Ter-
tulliano ad Scapulam* clariſſimi, qui illis
ductores eſſe potuerunt. Verſabatur
inſuper

insuper in domo *Cæsaris Toparscion* Christianus, *Antonini Cæsaris* educator; Quin & tum temporis Romani Imperij velut obsidem nobilissimam Ægypti præfecturam (Augustalem dictam) obtinuit *Philippus* Christianus, ordinis Equestris, quem *Seuerus* in Epistola ad eum missa, propter præfecturæ istius momentum & dignitatem, Regem potiùs quàm præfectum appellandum fatetur; neque tamen Christiani ad *Philippum* tanquam belli caput confugiunt, nec *Philippus* eos ad arma sollicitat, licèt Ægyptij natura sua ad rebellandum procliues essent. Sed dic Sodes *Tertulliane*, Cùm nec fortitudo, nec multitudo, nec bellandi peritia, nec oratorum suadela, nec ductores vobis desint, Cur interim tanquam oues ad macellum, Ceruices iugo submittitis? & acerbissima supplicia sine quærela, sine murmure toleratis? Certè te nihil aliud responsurum auguror, quàm quod ipse habes, vel in *Apologetico ad Scapulam: absit ut vltionem nos aliquam machinemur, quam à Deo expectamus*, vel Contra gen-

tes, *absit, vt aut viribus humanis vindicetur diuina secta, aut doleat pati, in quo probatur:* immò à vindicta & ultione tantum abfuit, ut *Victor* Romanus pontifex, sui martyrij exemplo, & *Philippum*, & Ægyptios, & omnes ubique Christianos, ad patientiam & martyrium prouocat. Ex Ægypto enim, & vniversa Thebaide, (inquiet [i] *Eusebius*, de hac persequutione sub Seuero loquens) egregij præ Cæteris Christi pugiles delecti, ad Alexandriam, tanquam ad maximum & celeberrimum stadium, in quo pro dei amore strenua decertarent amandabantur. Verùm, licèt non manu: lingua tamen fortassis aduersus Imperatorem pugnabant: Imò liceat mihi hic cum Sancto *Cypriano* exclamare denuò: [k] *Da Tertullianum, da Magistrum* [Licet non per genium, inquit Imperatoris, per [l] Salutem tamen nos Christiani iuramus: precantes omnibus Imperatoribus vitam prolixam, Imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis, & *Cæsaris* vota

i *Lib. 6. cap. 1.*

k *Hieronimus in Catalogo. Script. Ecclesiast.*

l *Eiusdem meminit Vegetius de re milit. lib. 2.*

vota ſunt.] Et Paulo antè, [ſic itaque nos ad deum expanſos vngulæ fodiant, Cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, beſtiæ inſiliant, paratus eſt ad omne ſupplicium habitus Orantij Chriſtiani; hoc agite boni Præſides, extorquete animam deo ſupplicantem pro Imperatore.] Concludo tandem hoc caput, cum illa aurea [m] *Tertulliani* Sententia, Contra quam *Marianiſtæ* ne hiſcere quidẽ audeant. [*Chriſtianus* nullius eſt hoſtis, nedum Imperatoris, quem ſciens à Deo conſtitui, neceſſe eſt, vt & ipſum diligat, & reuereatur, & honoret, & ſaluum velit, cum toto imperio Romano. *Colimus ergo Imperatorem, ſic quomodo & nobis licet, & ipſi expedit, vt hominem à Deo ſecundum, & quicquid eſt, à Deo conſecutum, & ſolo Deo minorem. Hoc & ipſi volet, ſic enim omnibus maior eſt, dum ſolo Deo minor eſt. Inde eſt imperator, vnde eſt & homo, poteſtas vnde ſpiritus.*] Et licet hæc aliaque huiuſcemodi, à *Tertulliano*, non propter conſcientiam, ſed in gratiam Gentilium dicta, quod eos ſcilicet offendere noluerit, in ſuis Annotationibus in ipſius

m *Apolog.* 30.

m *In cap.* 30.

us [m] Apologeticum affirmare non erubeſcat *Renatus Laurentius de la Bar*, Pontificis Romani Paraſitus: ego tamen illam maledictam puto Gloſſam quæ corrumpit Textum, quod tum in hoc loco, tum in alijs adulterandis apud Romanenſes vſitatum, nuper & rectè obſervavit reverendus vir Dor. *Abbotus, Coll. Baliolenſis Præfectus*, in illa ſua celebri Concione in Comitijs noſtris habita, & in lucem edita.

Cap. VI.

De obedientia Chriſtianorum in Maximinum Imp. ſub perſecutione ſexta.

NOn ita multò poſt, *Alexandro* Imperatori ſucceſſit *Maximinus*, vt genere, ita moribus & animo barbarus & agreſtis. Sub illo Chriſtianorum ſuborta eſt perſecutio ſexta, breuis quidem illa ſed vehemens tamen & ſæua; ante cuius ortum grauiſſimi terræmotus Orientis oras acerbiſſimè exagitarunt, quæ mala Gentiles, more ſolito, aſcribebant Chriſtianis; nimirùm quod qui non

non colerentur ab illis Dij, irati his vel alijs cladibus orbem concuterent, ut testatur *Cyprianus* Epistola 75. his verbis. [Ante viginti & duos fere annos, „ temporibus post *Alexandrum* Impe- „ ratorem: multæ conflictationes ac- „ ciderunt, vel in commune omnibus, „ vel privatim Christianis, terræmo- „ tus plurimi & frequentes extiterunt; „ ut per Cappadociam, & per Pontum „ multa subruerent, quædam etiam Ci- „ vitates in profundo receptæ, dirupti „ soli hiatu deuorarentur; ex quo per- „ sequutio quoque grauis aduersus nos „ Christiani nominis facta est, quę post „ longam retrò ætatis pacem repentè „ oborta, de inopinato & insueto malo „ ad turbandum populum nostrũ ter- „ ribilior effecta est; *Serenianus* tum „ fuit in nostra prouincia Præses acer- „ bus, & dirus persequutor.] Neque „ certè mirum *Serenianum* Africæ „ Præfectum, in Christianos tam acer- „ bum fuisse, cùm ipsum Imperatorem „ *Maximinum*, (vt in eius vita meminit „ Iulius Capitolinus,) ob summam „ crudelitatem, alij *Cyclopem*, alij *Busi-* „ *ridem* „

„ *ridem*, alij *Scyronem*, nonnulli *Pha-*
„ *larim*, multi *Tryphonem*, vel *Gygem* ap-
„ pellarint.] Neque enim, inquit, ipse *Capitolinus*, homo Ethnicus, erat crudelius animal in terris omnia sic in viribus suis ponens, quasi non posset occidi: Insuper tam vorax carnis, ut 40. libras singulis diebus comederet, nec tamen carnis voracior quã sitiens fuit humani sanguinis, & si erga suos, milites, Senatores, aliosque suæ ipsius superstitionis cultores adeo immanẽ se & ferũ præbuerit, qualem quæso in Christianos, quos publicos hostes reputabat se gessisse credibile est? Cùm interim tamen plurimi Christiani, non modo in Exercitu, sed in ipsa Aula *Cæsaris*: imò ex stirpe *Cæsarea* versarentur, ut patet ex *Eusebio* cuius hæc sunt verba, *lib. 6. cap.* 21. [*A-*
„ *lexandro* Romano Imperatore, *Maxi-*
„ *minus Cæsar* successit, qui propter gra-
„ vem invidiam, qua contra *Alexandri*
„ familiam in qua complures fideles &
„ Christiani versabantur, flagrabat, a-
„ cerbam persecutionis tempestatem
„ concitauit,] neque Christianorum tamen quenquam legimus, vel cum *Pu-*

pieno

pieno ad eum occidendum conſpiraſſe, *Balbino* pro eius morte Hecatombem facienti fauiſſe, vel denique cum militibus exclamaſſe, *ex peßimo genere ne catulum quidem habendum*. Imo ipſi Romani Pontifices, *Pontianus* & *Anterus*, ſub huius Imperio martyrio coronati ſunt. Quin & *Origenes* (referente *Euſebio*) hac ipſa perſequutione graſſante, Epiſcopos & Presbyteros, & deniquc omnes vbique Chriſtianos, non ad defectionem aut coniurationem aliquam adverſus imperatorem ineundam: ſed ad obedientiam tolerandam, ſuis orationibus Parenæticis cohortatus eſt; in fine nobilis iſtius Operis, quod contra *Celſum* elaborauit, calumnijs *Celſi* reſpondens, luculenter & pluribus demonſtrat; Chriſtianos homines eſſe Imperatoris ſtudioſiſſimos, omnibuſque illos officijs, præcipuè autem precibus pro eorum ſalute effuſis proſequi conſueuiſſe. Nec diſſimilitèr docet, tum ipſe *Origen. in Comment.* in *cap.* 13. *ad Romanos*, vbi præſentem controuerſiam ex propoſito euentilat, tum etiam *Minutius Fœlix* eius coætaneus in Dialogo, qui inſcribi-

tur Octauius, & circumfertur ſub nomine octaui libri *Arnobij* contra Gentes, cum ille ex teſtimonio *Hieronymi* tantum 7. ſcripſerit. *Maximino* Imperatori ſucceſſit *Gordianus*, in cuius occiſores hanc ex *Cordo Capitolinus* ultionem obſeruauit. Omnes ſcilicet, qui eum gladio appetiverunt, (qui nouem fuiſſe dicuntur) ſua manu, ſuiſque, & iiſdem, quibus illum percuſſerunt interiiſſe pugionibus. Quin & *Philippus Arabs*, qui eius internecionem præcipuè curauerat, poſtea, à Satellitibus ipſe interfectus (licet dum adhuc in viuis eſſet, [n] Chriſtianus factus, pro ſcelere admiſſo pœnitentiam egiſſet, vt in eius vita narrat Eutropius); Neque enim illum Religionem Chriſtianum profeſſum tum cùm *Gordianum* necari mandaverat, facilè crediderim (licet *Euſebius* [o] *lib. 6. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* in eam ſententiam propendere videatur) cùm *Origenes* hoc ipſo tempore contra *Celſum* ſcribens, & ab eo prouocatus, quod Chriſtiani ad rempub. adminiſtrandam & magiſtratus capeſſendos inidonei eſſent, Imperatoris exemplum proculdubio

n *Oroſ. lib. 7. Caſſiod. in Chron. Vincent. Lyri. cap. 23.*

o *Cap. 27.*

bio, tanquam Clypeum opposuisset, si tum temporis Imperator nomen Christianum fuisset amplexus.

CAP. VII.

De obedientia Christianorum in Decium *&* Gordianum *Imp. sub persequutione septima.*

HVius septimæ Persecutionis (vt pote qui

——*Multa ipse miserrima* vidit
Et cuius pars magna fuit——)

tum in varijs eius Epistolis, tum præsertim in *Libro de Lapsis* accuratè meminit *Sanctus Cyprianus*, è scriptoribus Latinis; & è Græcis *Gregorius Nyssenus* in vita Gregorij Thaumaturgi, qui & his vixit temporibus; quorum utrique, præcipuè vero *Nyssenus* luculenter describunt Edicti Imperatoris crudelitatem, ejusque executionis à Prouinciarum præsidibus præstitæ sæuitiam incredibilem, vnà cum admirabili Christianorum patientia. licet iam multitudine,

dine, diuitijs, potentia, Ethnicis formidabiles essent, ex Christiano scilicet Imperatore *Philippo* sibi tantam vindicantes autoritatem, ut Fana & Altaria Idolorum plerisque in locis fuerint demoliti, & eorum loco sibi Templa erexerint, quod his verbis eleganter narrat *Nissenus.* [Iam in omnem partem peruascrat diuina prædicatio, & omnes tam in Ciuitate, quam in ea quæ circumcirca est regione, ad piam rectamque dogmatis fidem erant traducti, Altaribus & Templis, & quæ in eis fuerant simulachris euersis; Expurgata erat humana vita ab Idolorum inquinamentis, extinctusque sceleratus nidor sacrificiorum, ablatusque cruor ex altaribus, & sordes cæsorum animalium: omnes autem, in omni loco, in Christi nomine Templa erigebant, & Oratoria, Augebatur enim mysterium Christianorum, & per totum Orbem terræ multiplicabatur Ecclesia, per eos qui semper verbo adijciebantur, crescens in magnitudinem.] Quæ *Nysseni* verba (si quid ego iudicare possum) vires Christiano-

rum

rum in ista ætate Ethnicorum potentiæ æquales; si non superiores, liquidò demonstrant. Et certè verisimile est, ad *Philippi* nouissimi Imperatoris exemplum, è fæce & gregario milite, infinitos; quin & ex ipso Nobilitatis flore, & Aulæ gremio nonnullos ad Christianã fidem accessisse. Inter quos ab Historicis succenturiantur *Triphonia Decij Cæsaris* Iunioris vxor, *Philippus Iunior*, & *Seuera Augusti Philippi* Senioris coniux, *Calocerus Cubiculi* Imperatoris, vxoris nimirum *Decij* Senioris præpositus, *Parthenius* alterius in Aula muneris Princicerius. *Secundianus* Valeriani Præfecti Assessor, *Abdon* & *Samne* in Persia, Subreguli, & denique in exercitu *Paramon* ob militiam insignis, alijque eius socij, quorum trecenti septuaginta, ob christianam fidem martyrium passi. Interim, quàm formidabile fuerit, adversus Christianos, Imperatoris edictũ, apparet partim ex *Nysseno*, cuius hæc sunt verba; Intereà Imperator ad gentium Præsides mittit Edicta, terribiles Supplicij minas in eos statuens, nisi omnibus probris, contumelijs, & cruciati-

bus Christianos reducerent ad patrium cultum dæmonum : partim ex *Dyonisio* Episcopo Alexandrino, quem sic loquentem introducit Eusebius [m] *lib.6.* suæ historiæ ; [Decij Edictum erat iam diuulgatum, illudque tale profectò videbatur, quale Dominus prædixerat futurum, in quo terribilissima illa eius propemodùm explebatur sententia, nimirùm Electos (si possibile esset) in errorem inductos fore hoc accepto Edicto, Præsides in Prouincijs quàm immaniter in Christianos sæuierunt, ex dictis *Hieronymi in vita Pauli Eremitæ*, & ex eis quæ gesta in Africa Sanctus *Cyprianus* testatur, facilè possumus intelligere. Ait enim, tormenta venerunt, & tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis : tormenta, quæ ad coronam non facilè dimittant, sed tam diu torqueant quamdiu deficiant, nisi si aliquis diuina dignatione subtractus, inter ipsa cruciamenta profecerit adeptus gloriam, non termino supplicij, sed velocitate moriendi.] De exquisitis autem tormentorum ge-

m *Cap.34.*

generibus, particulariùs *Nyssenus*; vbi memorat [antequàm veniretur ad „ periculum, martyribus metum incussisse tortores, ostensis ensibus, & ignibus, bestijs, & instrumentis ad torquendum membra accommodatis; „ erant & ferreę in igne cathedrę, & ligna erecta, qui eorum extensa qui persistebant corpora porrectis horrendis laniabant vngulis, aliaque innumerabilia ad multiplices corporum „ cruciatus ab eis excogitabantur; unumque studium erat eis, qui hanc „ habebant potestatem, vt nullus in eo „ posset ostendi scelere superior. Alij „ quidem deferebant, alij verò iudicabant, alij verò scrutabantur eos, qui „ erant absconsi, alij inuadebant eos, „ qui fugiebant, alij autem injectis oculis infacultates fidelium, vt rebus eorum potirentur, prætextu pietatis & „ religionis, eos qui fidem amplectebantur exagitabant,] Hactenùs *Nyssenus*. Verùm dum hæc moliebatur Imperator, quid interim meditatur *Fabianus* Romanus Pontifex, aut reliquus Romanæ Ecclesiæ Clerus? Cur non

iam sine omni controuersia satis virium nacti, tum ad defendendos, tum ad offendendos hostes, excõmunicationis & degradationis fulmen in Imperatoris caput ejaculantur? Certè, vt verbo expediam, quod eos non tam defectus virium, quàm conscientiæ, ad præcepta *Saluatoris*, & *Apostolorum* praxim regulatæ vox intra gyros ciuilis obedientiæ coarctaret.

Cap. VIII.

De obedientia Christianorum erga Valerianum, *Imperat. sub Persequutione octaua.*

PRiusquàm ad *Valeriani* Imperium accedamus operæprætium erit hoc in loco, *Dionysij* Episcopi Alexandrini verba attexere, ex Epistola ad Hermammonem, quam citat [n] *Eusebius* vbi de *Triboniano Gallo*, qui *Decio* suo successit infit; [Gallus neq; *Decij* recogitauit calamitatem, neque antea secum quid tandem illum (nempe *Decium*) de gradu dejecisset diligenter considerare-

n *Lib. 7. 1.*

derauit, ſed in eundem lapidem, licet „ perſpicuè ante ipſius oculos poſitum, „ cum ſuo magno malo impegit. Qui, „ cùm regnum eius proſpero fortunæ „ flatu ferreretur, & res omnes ad vo- „ luntatem fluerent, ſanctos & pios vi- „ ros, qui pro pace eius Imperij, proq; „ vitę incolumitate obnixè Deum pre- „ cabantur, crudeliter exigit, & propte- „ rea vnà cùm illis eorum preces pro „ ipſo ad Deum fuſas penitùs à ſe aver- „ tit.] In quibus verbis illud inprimis „ animadverti cupio, illos *ſanctos* viros ab hoc Epiſcopo *Sancto* appellari, nõ qui *ſanctas* vniones adverſus *ſacroſanctam* ſui Principis perſonã incunt, aut ſententiã à *Sancta Sede Apoſtolica*, ad illũ abdicandum latam exequi moliuntur; ſed qui pro pace eius Imperij, proq; vitæ incolumitate obnixè Deum precabantur: In quorum numero, etiam *Cornelium* & *Lucium* Epiſcopos Romanos reponere non dubitarim; cùm eorum utrunque ſub eodem Gallo martyrio coronatum conſtet.

Quod autem de aliorum Chriſtianorum praxi ſub *Gallo* hic memorat *Dionyſius*,

nysius, illud ipsũ à seipso suisq; in Christo cõmilitonibus, posteà sub *Valeriano* & *Galieno* factitatum, ipse in sequentibus testatur his verbis; o *Nos vnum Deum omnium rerum fabricatorem, qui* Valeriano *&* Galieno Cęsaribus, Augustis, *viris sanctissimis, imperium largitus est, colimus & veneramur; huic etiam sine intermissione, pro eorum regno,* ut stabile & firmum maneat, preces adhibemus. Quid audio? *Valeriano* & *Galieno* imperium largitus est Deus? *Valeriano*, inquam, in Christianos (cuiusdam Magi suasu) supra modum sæuienti? luxurianti *Galieno*? vtrique Idololatræ, impuro & sacrilego vtrique? Ita planè est, eaque sola ratione ducti Christiani, non tantum ab eis violandis abstinent: sed eos omni cultu ac veneratione ciuili prosequuntur eousque, ut pro eorum Imperio, tam in suis personis, quàm in posteris stabiliendo, Deum iugitèr orent; imò (& quod magis est) eos, licet sanctorum sanguine madidos & ebrios, viros sanctissimos appellant, in quod vocabulum (ipsius veritatis vi coactus) in suis Annalibus

o Cap. 10.

nalibus ita ſcribit p *Cæſar Baronius* [Sic ex conſuetis titulis *Dionyſius* dicit Imperatores illos ſanctiſſimos viros, quà & *Paulus Apoſtolus* ſceleſtiſſimum hominem Fœlicem alloquens ait; *Optime Fælix*: cùm alioquin, etiam ex proprietate quoque vocis Imperatores, licet nefandiſſimos, tamen ſanctiſſimos appellare potuiſſet: nam *Cicero* ait; *quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat Poetas, quod quaſi Deorum dono atque munere, nobis commendati eſſe videantur.* Si igitur quod à Deo datum creditur, ſanctum dicitur; cùm conſtet ex Chriſtianæ Legis preſcripto, Principes etiam malos à Deo dari in vltionem peccatorum (ſecundum illud, q *Dabo vobis regem in furore meo*, & r *qui regnare facit hominem hypocritam*:) hac quidem ratione utique potuit illos nominare ſanctiſſimos. Hactenùs *Barronius.*] Quod igitur ipſe Deus ſanctum fecit homo ne violet, & quæ Deus coniunxit, imperium ſcilicet & Imperatorem, homo ne ſeparet, quod aliquando tamen iuſtè & legitimè fieri poſſe, tuipſe (ut in ſequẽtibus apparebit) obnixè Baroni cõtẽdis.

p *Tom.* 2. *pag.* 546.

q *Oſee* 13.

r *Iob.* 27.

Sed paulò vlterius filum Historiæ prosequamur. Hoc ipso tempore martyrium passus est fortissimus ille Christi athleta Ecclesiæ Affricanæ lumen & columen D. *Cyprianus* ; qui in Epistola Prima ad *Cornelium* Episcopum Romanum, in hunc modum scribit ; [Re-
„ tusus aduersarius, adunati exercitus,
„ fide pariter & vigore intellexit,
„ Christi milites vigilare iam sobrios, &
„ armatos ad prælium stare, vinci non
„ posse, mori posse : & hoc ipso inuict-
„ os esse, quia mori non timent, nec re-
„ pugnare contra impugnantes cùm
„ occidere innocentibus ne nocentem
„ licet ; sed promptè & animas & san-
„ guinẽ tradere, ut cũ sæuitia & malitia
„ grassetur, à malis & sæuis velociùs re-
„ cedatur.] In quæ *Cypriani* verba Romana Editio cum Priuilegio *Pij Quarti*, & Typis *Pauli Manutij* impressa hanc
„ in fine libri assuit glossam ; [Loqui-
„ tur de Christianis illius temporis,
„ iussu impiorum Tyrannorum appre-
„ hendendis, vel iam apprehensis, & vi
„ tormentorum ad sacrificandum Ido-
„ lis fide abnegata cogendis : qui licet

ad

ad martyria ſeſe prodere non debe- „
rent, captis tamen non licebat manu „
armata reſiſtere; ſed armis, & virtute „
patientiæ, quæcunque tormentorum „
immania genera ſuperare, quò admi- „
rabilior reluceret virtus Crucis Chri- „
ſti. Quod autem populo Chriſtiano „
non deeſſent ad ſui defenſionem vi- „
res & poteſtas, inſinuat alibi:] vbi „
dirigimur ad illum per inſignem locum,
in fine *Exhortationis ad Demetrianum* A-
fricæ Præſidem; [lædere ſeruos Dei „
& Chriſti, perſequutionibus tuis de- „
ſine, quos læſos vltio diuina defendit. „
Inde eſt enim, quòd nemo noſtrûm „
quando apprehenditur, reluctatur; „
nec ſe adverſus injuſtam violentiam „
veſtram, quamuis nimius & copioſus „
populus noſter vlciſcitur.] Et cùm „
iam Imperatoris Edicto, ad extremum
ſupplicium poſtularetur, martyrijque
quaſi candidatus eſſet: Presbyteris,
Diaconis, & univerſæ plebi *Carthagi-
nenſi* per [f] Epiſtolã huiuſcemodi orati-
onem habuit; [Vos autem Fratres „
chariſſimi,) pro diſciplina quam de „
mandatis dominicis à me ſemper acce-
piſtis

[f] *Lib. 5. epiſt. 1. edit. Rom.*

piſtis, & ſecundum quod me tractantem ſæpiſſimè didiciſtis, quietem & tranquillitatem tenete; nec quiſquam veſtrûm aliquem tumultum de fratribus moueat,] Satis autem numeroſus & cordatos fuiſſe Eccleſiæ Carthaginenſis fideles, ut Imperatoris edicto, & vrbis præfecto reſiſtere potuiſſent, ſi voluiſſent: partim ex eadem ipſius *Cypriani* [t] Epiſtola apparet, vbi illam Eccleſiam glorioſam appellat; partim etiàm ex [u] *Herodiano* illius ætatis Scriptore, ubi illuſtrem illius claritudinem indigitat: ſed præſertim ex [x] *Pontio Cypriani* Diacono, ubi credentium multitudinem *Cypriano* iam ad mortem properanti aſſiſtentem elegantiſſimè deſcribit; *egreſſus, inquit, eſt è domo Principis, Chriſti & Dei Princeps, agminibus multitudinis ex omni parte vallatus: ſic autem comitatui eius infinitus exercitus adhærebat, quaſi ad expugnandam mortem manu facta veniretur*

t *Ibidem.*

u *Lib.7.*

x *In vita Cypr.*

Circa idem tempus, ita in alijs etiàm mundi tractibus in infinitum creuit Chriſtianorum multitudo, ut prædictus [y] *Cyprianus* in *Libro de Exhortatione ad*

y *Cap.2.*

ad Martyrium, ipſos Martyres, vix aut ne vix numerari poſſe affirmat his verbis; Exuberante poſtmodùm copiã „ virtutis & fidei, numerari nõ poſſunt „ Martyres Chriſtiani, teſtante Apoca- „ lypſi & dicente: [z] *poſthæc vidi turbam* „ *magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum, & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum.*] Nec diſſimiliter [a] *Gregorius Magnus*, de numero Martyrum huius æui loquens: [totum, inquit, mundum fratres aſpicite, Martyribus plenus eſt; iam penè tot qui videamus non ſumus, quot veritatis teſtes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis ſuper arenam multiplicati ſunt, quia quãti ſunt à nobis comprehendi non poſſunt.] Et ſi tot Martyres fuerint, quot putabimus Confeſſores? imò profeſſores? eoſq; non ſolũ inferioris loci & ordinis: ſed illuſtres & conſpicuos; præſertim, cùm hic *Valerianus* (teſte [b] *Euſebio*) in initio ſui Imperij, quàm familiariſſimè, idque in oculis omnium Chriſtianos exceperit eouſque, ut tota domus

z *Apoc.* 7. 9

a *Hom.* 27. *in Euangel.*

b *Lib.* 7. *Cap.* 9.

mus eius pijs hominibus compleretur, essetque planè Dei Ecclesia.] Insuper, & in Ciuitate erant *Olympius Tribunus*, & [c] *Asterius* Senator, claro loco natus, & magno ab Imperatore in pretio habitus, & in exercitu [d] *Marinus*, unus ex his qui in eo magnum decus & honorem fuissent consecuti, vir & genere illustris, & diuitijs locuples. Illum aliquando è Tribunali egressum, trium tantùm horarum spatio ei ad deliberandum dato, ut vel à religione disisteret, vel in ea perseverans capite plecteretur: *Theotectnus Cæsariensis* Episcopus ad se colloquendi causa inuitat, & præhensa manu rectâ deducit in Ecclesiam. Quē cùm interiùs ad ipsum Sanctuarium collocauisset, læua paululùm in alteram partem dimota, gladium quo cingebatur ostendit, simulque diuinorum Euangeliorum librum adferens, ex adverso porrigit. Quotusquisque *Marianista* non statim ex hoc Sermone muto collegisset, voluisse Episcopum ut *Marinus* suos milites ad defectionem hortaretur. Euangeliumque contra Imperatoris autoritatem, & Edicta, gladio

de

c Niceph. Lib. 6. Cap. 13.
d Euseb. Lib. 7. Cap. 13.

defenderet? ſed ex ipſo Euangelio aliter edoctus *Marinus, qui gladium acceperit, gladio peribit* (id eſt qui gladium contra ciuilem Magiſtratum ſtrinxerit, gladio diuinæ iuſtitiæ peribit,) ſibi Euangelium arripit, & terreno honori militari renuncians, ſpiritualem & cæleſtem amplexus eſt, neque vel hîc licet in exercitu Romano potens, nec quiſquam Chriſtianorum alius, vel ſenator, vel ciuis, vel Aulicus repertus eſt, qui contra Maieſtatem Imperatoriam coniuraverit; vel cum *Ingenio* à *Meſiacis* Legionibus Imperatore appellato; vel cum *Macriano*, qui *Valerianum* prodidit in manus *Sapporis Regis Perſiæ*; vel denique cum illis triginta tyrannis, quorum meminit *Trebellius Pollio*, qui capto ab hoſtibus *Valeriano* adverſus *Galienum* ejus filium exorti ſunt. Imò, Pontifices Romani, *Stephanus* & *Dionyſius*, tantum abfuerunt, ut illos ſiue ad imperiū, ſiue Imperatorem inuadendum exciverint, ut ipſi memorabile patientiæ & tolerantię exemplum, prę ſentibus pariter & poſteris Chriſtianis, ſuo ſanguine conſignatum reliquerint.

CAP. IX.

CAP. IX.

De obedientia Christianorum in Aurelianum *Persequutione nonâ grassante.*

TOtus erat *Aurelianus* eo prę ſertim tempore quo adverſus *Marcomannos* in Italiam irrumpentes expeditionem pararet, in conſulendis Libris fatidicis *Sybillinis*; de quibus inſpiciendis, cunctantem Senatum literis ſic admonuit: [e miror vos Patres tam diu „ de aperiendis *Sybillinis* dubitaſſe Li„ bris, quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, „ non in Templo Deorum omnium „ tractaretis.] Ex quibus *Aureliani* verbis, non ineptè colligendum arbitror, nonnullos fuiſſe tunc temporis in ipſo Senatu Romano Chriſtianos, qui cæteris in euolvendis codicibus *Sybillinis* pro ſuo modulo obniſi ſunt: præſertim cũ Senatum, etiam ſuo tempore Chriſtianis repletum, anteà ex Tertulliano demonſtraverimus. Inſuper & in exercitu, tantus fuit Chriſtianorum numerus, ut 65. eodem die extra portam *Salariam*

e *Vopiſcus in vita. Aureliani.*

lariam paſſi fuerint. Neque tamen horum quenquam legimus vel *Zenobiæ* Orientis Reginę, licet Chriſtianorum fautrici; vel *Tetrico* in Gallijs rebellanti, adverſus hunc Imperatorem, quamuis ſanguinarium & in Chriſtianos feralitèr debacchantem adhæſiſſe. Poſtremò cùm [f] *Mneſteus* ejus Secretorum Notarius, ad extremum ſupplicium, ob leue aliquod admiſſum deſtinatus, multorũ nobilium nomina, cuidam breui (ſimulata manu & ſigillo Imperatoris) inſeruiſſet, quaſi etiam ab eodem morti adiudicarentur; ut dũ illi ſe in Imperatorem vlciſcerentur, ipſe interim ſartus tectus effugeret; quenquam tamen Chriſtianorũ eum vel in facinus attraxiſſe, vel adhibuiſſe in conſilium incompertum eſt: cùm tamen eis & infenſiſſimus eſſet Imperator, & copia Imperatorem aggrediendi non deeſſet. Sed interim notatu dignum, illum miniſtrum à Libellis, qui eum occidendum curauit, cognita fraude in ſtipitem ligatum, beſtijs obiectum fuiſſe.

f *Cuſpinianus in Aureliano.*

CAP. X.

CAP. X.

De obedientia Christian. in Dioclet. *Et* Maxim. *sub Persequutione decima.*

PErsequutionũ fluctibus in hoc sanguinis pelago prætervectis nouem (paucis diebus Halcionijs intercalantibus) iam tandem sub *Diocletiano* & *Maximiano* Decumanus nobis obuoluitur, iuxta illud Poeticum, non tamen poeticè usurpatum:

Qui venit hic fluctus fluctus supereminet omnes
Posterior nono est, vndecimoque prior.

„ [Nemo huius Belluæ immanitatem
„ potest pro merito describere (inquit
„ g *Lactantius*) qui uno loco recubans,
„ tamen per totum orbem dentibus sę-
„ uit; & non tantùm artus hominum
„ dissipat: sed & ossa ipsa comminuit,
„ & in cineres furit, ne quis extet sepul-
„ turæ locus; Quęnam illa feritas? quę
„ rabies? quæ insania? lucem viuis, ter-
„ ram mortuis denegasse.] Fuit hæc
per-

g *Li.5.Ca.* 11

persecutio (vt inquit *Eutropius*) om- „
nibus alijs diuturnior atque immani- „
or. Nam per decem annos incendijs „
Ecclesiarum, proscriptionibus inno- „
centium, cædibus Martyrum, inces- „
sabilitèr acta est: de huius etiam per- „
secutionis acerbitate, Christianorum-
que in perferendis tormentis alacritate,
Seuerus Sulpitius hæc tradit; [Omnis
ferè Martyrum cruore orbis infectus „
est; quippe certatim gloriosis in certa- „
mina ruebatur, multoque auidiùs „
tum Martyria gloriosa mortibus „
quærebantur, quàm nunc Episcopa- „
tus prauis ambitionibus appetuntur: „
Nullis vnquam magis bellis mundus „
exhaustus est, neque maiori vnquàm „
Triumpho vicimus; quàm cum de- „
cem annorum stragibus vinci non po- „
tuimus.

——— *Non anni domuère decem.*

Et certè, videtur Diabolus sui quodammodo præsagus ruituri dominij, nullum non mouisse lapidem, nihil reliquisse intentatum; sed omnes pariter effudisse vires ad lumen Euangelij non obscurandum modò, sed penitùs extin-

guendum; Nam vt Spiritus Dei impleuit *Bezalielem* ad excogitandum quicquid fabrifieri potest, ex auro, argento & ære: ita Spiritus nequam, huius æui carnifices edocuit noua planè & inaudita tormentorum genera.

Non mihi si centum linguæ sint,
Oraque centum, Ferrea vox, —
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

[Ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, vrebantur, laniabantur, trucidabantur, multiplicabantur, *non pugnantes pro salute, sed salutem contemnentes, pro seruatore*] vt apposité & verè de horum temporum angustijs loquens [h] D. *Augustinus*; quibus adijcere liceret, à Ciuilibus commercijs arcebantur, aqua & igne interdicebantur, contra ius fasque ad fodinas & metalla & seruilia opera in Thermis *Dioclesianis* struendis amandabantur, & denique Thermis consumptis, omnes operarij Christiani ad numerum decem millium ducentorum & trium, extra Vrbem ad aquas Saluias necabantur; & alio tempore *Nicomediæ* viginti millia

h *De Ciuit. Dei Lib. 22. cap. 6.*

millia Martyrum in *Ecclesia* Natalem Christi celebrantium igne iniecto concremati, holocaustum Deo offerebantur; inter hos emicuerunt,

——— *Velut inter ignes*
Luna minores.

Augusta Diocletiani coniux, cuius nomen ideò Paganorum Historiis suppressum & obliteratum auguror; *Marcus* item & *Marcellianus*, *Nicostratus*, *Claudius*, *Castorius*, *Chromatius*, *Caius Gabinius*, *Dorotheus*, cum suis sodalibus *Gorgonio*, & *Migdonio*, quos amplissimos in Aula honoris fuisse adeptos, & summa apud *Cæsarem* gratia valuisse testatur *Eusebius* reliquique omnes, vel Natalium claritate, vel necessitudine & affinitate cum ipso Imperatore: vel denique Magistratibus & Præfecturis, siue in Vrbe, siue in Exercitu per insignes. In quo memorabile quidem est illud exemplum [k] *Thebeæ* Legionis, quæ tota fuit Christiana, numero continens sex mille sexaginta sex, milites veteranos, validos animis, & armis instructos; hos sub lustrationis & iuramenti prætextu ad Idololatriam

[1] *Niceph. Lib.7. cap.15.*

pellicere tentauit *Maximianus*. Hunc autem in modum, reliquorum nomine respondent *Mauricius Tribunus* Legionis, *Exsuperius* Vexillarius & *Candidus* ordinis Senatorij vir; paratos scilicet se esse Imperatori in omnibus esse subiectos, atque aduersus barbaros (quod aliis sæpe fecerant) strenuè pugnaturos: Verùm quòd Christianam Religionem colerent, se neutiquàm fore immolaturos, Responsum hercle prudens, animosum, modestũ, Christianis dignum. Veruntamẽ exinde magis excãdescens *Maximianus*, eos bis decimandos & subinde residuos omnes in fide persistentes trucidandos mandat. Si huic Legioni aliquis tũ pręfuisset *Marianista*, quàm acriter militum animos ad sua tela in Imperatoris capût & iugulum vibranda, tanquam monstri alicuius aut immanis bestię inflammasset, vel saltem ad suas copias cum *Amando* & *Æliano* (ad quos perduelles supprimendos hanc expeditionem suscepit *Maximianus*) iungendas sollicitasset: sed illi aliter à suis edocti Episcopis, maluerunt mille perpeti mortes, quàm sui Imperatoris

ratoris perſonam ſemel aggredi, aut ab eo deficere; licèt tum temporis Chriſtianam fidem profiterentur: tum *Procopius* ducalem in oriente ſublimitatem à *Diocleſiano* nactus, tum [l] *Philoromus*, qui primariam dignitatem apud Alexandrinos conſecutus, vt Romanorum mos fuit, ſatellitibus ſtipatus, in dies ſingulos de controuerſijs ad ſe relatis iudicium tulit. Et certè Alexandriæ cùm Imperaret (niſi reclamaſſet conſcientia) nullo cum negotio ita naues onerarias potuiſſet intercludere, vt tota Italia breui ſpatio fame fuiſſet enecta & abſorpta: prẹſertim cùm, teſte [m] *Lactantio*, illo lacteo eloquentiæ flumine, qui hanc perſecutionem prẹſens viderat: Ab ortu ſolis vſque ad occa- „ ſum Lex diuina ſuſcepta eſſet, omnis „ ætas, ſexus, gens, regio, vnitis ac pa- „ ribus animis Deo ſervirent: de obe- „ dientia tamen Imperatori interim prẹſtita audi ipſum Lactantium; *Defendenda eſt religio, non occidendo, ſed moriendo; non ſæuitia ſed patientia; non ſcelere, ſed fide.* Audi [n] *Arnobium*, Lactantij Prẹceptorem. *Noſtra Scripta cur ignibus*

l *Euſeb. li. 8. ca. 10.*

m *Lib. 5. cap. 13.*

n *Lib. 4. Contra gentes in fine.*

ignibus meruerunt dari? cur immaniter conventicula dirui, in quibus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur, Magistratibus, Exercitibus, Regibus? Audi *Minutium Felicem, Arnobij* coætaneum in suo Dialogo, qui *Octauius* inscribitur, quot ex nostris, non dextram solùm, sed totum corpus vri, cremari, sine vllis ejulatibus pertulerunt, cùm dimitti presertim haberent in sua potestate? Imo [o] S. *Augustinum* audi, de his ipsis temporibus perorantem, *neque tum ciuitas Christi, quamuis adhuc peregrinaretur in terris, & haberet tam magnorum agmina populorum, aduersus impios persecutores suos pro temporali salute pugnauit: sed potiùs vt obtineret æternam, non repugnauit;* Audi denique [p] *Ludouicum Viuem* in hæc *Augustini* verba ita commentantem; [obsistere poterant, & captis armis non modò inimicis metum facere; sed periculum adferre, se propulsando, *cæterùm longè beatius, & Euangelio Christi dignius existimabant iniuriam pati quàm facere; mori quàm occidere, corpus amittere, quàm animam.*] Vnius tamen meminit ex [q] *Eusebio* [r] *Nicephorus* hominis Christiani

o *Lib. de Ciuit. Dei 22. cap.*

p *In Com. in illum locum.*

q *Lib. 8. cap. 5.*
r 6. 5.

Christiani, qui professionis Christianæ immemor, Edictum Imperatoris aduersus fideles latum, & publico in loco *Nicomediæ* affixum arripuit, atque in minutissimas partes conscidit, cùm quidem ea in vrbe vterque Imperator adesset: quo commisso facinore ὅια ἦν εἰκὸς παθὼν inquit Nicephorus, *vt par erat pœnas pendit* (reddente *Iohanne Lango*) Licèt enim illi certè digni, qui plura his paterentur, hic tamen indignus qui vel istud faceret. Quare, & vtrumque Imperatorem satietate imperandi imperio se quidem abdicasse, neutrum autem à *Marcellino* Pontifice Romano abdicatum legimus, imò tantum absuit ab vtrouis abdicando, vt vnius suasu ipse Idolis thurificaret; quam Historiam, licèt & [r] *Binius* & [s] *Baronius*, vt obreptitiam clarè refutari posse contendant: illam tamen verâm fatetur *Bellarminus, tum in Tractatu de Pontifice Romano*, tum etiam in *Epistola ad Blackwellum de Iuramento fidelitatis non suscipiendo.*

r 1 *Tom.* 1 *conc. pag.* 222.
s *Anno* 302. *num.* 96

Ab initio imperij *Constantini*, vsque ad interitum *Phocæ*.

LIBER III.

CAP. I.

De fidelitate Hæreticorum & Paganorum in Constantinum, *&* Christianorum *in* Licinium.

IAm tandem hac persequutionum procella & caligine depulsa emicuit in *Constantio* Religionis quasi crepusculum : & in *Constantino* nostrate ad Christianismũ plenè converso, quasi exorto supra Horizõtem Sole, effulsit plena radiatio : cum illo tamen discrimine ad verum Solem ; quod huius lumen progrediatur ab Oriente in Oc-

Occidens; illius verò processit ab Occidente in Oriens. Tum celebre spe- „ ctaculum, nobis omnibus optabile & „ vehementer desideratū, inquit [t] *Eu-* „ *sebius*, ante omnium oculos propone- „ batur, Dedicationum scilicet Festiui- „ tates per vrbes singulas, Templorum „ nuper ædificatorum consecrationes, „ frequentes Episcoporum in unum „ conventus, peregrinorum longè ab „ exteris Regionibus accedentium „ concursus, mutuę populi in populum „ beneuolentię, propterea quòd mem- „ bra corporis Christi in unam quasi „ harmoniæ & concentus conspiratio- „ nem coibant.] Sed ea est communis „ humani generis inimici versutia, ut Ecclesia saltem in Occidente, iam ab externa tyrannorum vi secura, intestinis schismaticorum & Hæreticorum laboraret dissidijs, de celebratione Paschatis, & filij Dei, cum Patre consub- „ stantia, adversus Orthodoxos digla- „ diantium, qui Imperatoris iussu con- „ dignis affecti supplicijs; licet eo ve- „ cordiæ prouecti fuerint, ut Imperatoris * imaginem contumelia afficere non dubita-

[t] *Lib.* 10. *Cap.* 8.

* *De vita Const. li.* 2. *cap.* 4.

dubitarent aliqui; alij ejus personam conuitijs onerare, quenquam tamen vel *Donatistarum*, vel *Arrianorum*, vel *Miletianorum* vitæ ejus insidias clàm tetendisse, aut vim intulisse palàm non legimus: cùm tamen tanta esset *Arrianorum* multitudo, ut aliquot [u] *Concilia* ex plærisque Orientis ciuitatibus congregata, ab eorum partibus stare viderentur, eisque adhæreret *Eusebius* Nicomediensis Episcopus, *Constantiæ* Imperatoris sorori valdè charus: Faueret item *Eusebius Pamphili Cæsariensis*, quem Imperator non modò in oculis, sed secum in sinu quasi & pectore semper gerebat. Ingemiscebat (inquit [x] *Hieronymus*) Christianus Orbis, & miratus est se subitò factum esse *Arrianum*:] non verò ingemiscebat *Arrianum* factum fuisse Regicidam, erat siquidem [y] æquiuocator, & æquiuocantium author *Arrius*; Regicida tamen, vel regicidarum patronus non erat. Imò & illud obseruandum, non solùm hæreticos à temeranda Imperatoris persona abstinuisse: sed ipsos etiã infideles *Ethnicos*: Quid? annon eadem est ratio Ethnici ad Principem

u *Ariminense, Seleuciense, Syrmiense. Vide etiam August. contra Parmen. Cap. 6.*

x *Aduersus Luciferianos.*

y *Niceph. lib. 8. Ca. 51.*

cipem ex Ethnico Chriſtianum, quæ Chriſtiani ad Principem è Chriſtiano Ethnicum factum: quem tamen vel Ethnicorum aduerſus *Conſtantinum* Gentiliſmo renunciantem, ſacris Chriſtianorum myſterijs initiatum, quem inquam, vel ſenatorem, vel Militem, vel ciuem leuiſſimam ſeditionem religionis cauſa mouiſſe conſtat? Erubeſcant igitùr hîc Chriſtiani, & ab Infidelibus Chriſtianam tandem, & ipſi diſcant obedientiam.

Sed quid interim in Oriente factum? ibi furor *Licinij* in Eccleſias inſultare graſſarique cœpit, quem conſtat quam plures Chriſtianos militia nobiles, ignominiæ cauſa ad opus publicum damnaſſe; alios inſuper ad textrinam, aliáque opera gynnecæa aſcripſiſſe, id quod teſtatur ipſemet [z] *Conſtantinus* in edicto quod primum poſt expugnatum *Licinium* pro Chriſtianis edidit. Huius inſuper perſecutionis ſub *Licinio* meminit *Baſilius* in oratione in 40. Martyres; vbi confitentibus omnium pœnarum genera, ignem, enſem, botrum, culeum, rotam, flagellum propoſita; et ex eorum con-

z *Lib. 2. de vità Conſtantini Cap. 25.*

conſpectu aliquos fugiſſe, ſuccubuiſſe alios, quoſdam fluctuaſſe; rebellâſſe verò vel in hoſtium caſtra tranſfugiſſe neminem affirmat; licèt Imperatorem in Occidente haberent ſuæ profeſſionis magnanimum, et in ipſo *Licinij* exercitu Christianos Duces præpotentes: vtpote *Theodorum*, ſpectata fortitudine virum (inquit *Nicephorus*) *Arſatium*, genere *Perſam*, cuius inter alios confeſſores præcipuè virtus effulſit (inquit *Sozomenus*) et denique *Auxentium*, cuius quia Hiſtoria memorabilis eſt, et ad propoſitum præſens non impertinens, illam ex [a] *Suida* hic adferam. [Erat hic in palatio *Licinij* inter ſubſcribas (quos Latini Notarios vocant) illuſtri loco: in Imperiali autem domo fons aquæ fuit, & ſuper ea fonte *Bacchi* ſimulachrum: tum autem vitis ampla, quæ locum eum omnem tegens, multa cum amænitate obumbrauit. Hunc cùm *Licinius* veluti deambulans, *Auxentio* et multis prætereà alijs eum officijs gratia comitantibus veniſſet, & Botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conſpexiſſet: *Auxentio* vt eum

a In verbo, *Auxentius.*

eum decerperet mandauit; *Auxentius* verò nihil prorsùs subesse doli suspicatas, pugione quem ex fæmore suspensum gestabat stricto, Botrum resecauit. Tu *Licinius*, *ad pedes Dionysij*, *vnus depone dixit*; *Auxentius* verò *minimè gentium*, *inquit*, *Imperator*, *Christianus enim sum*: Lucinius rursum *itaque ex Aula ait confestim abibis dignitate posita*; *alterum tibi duorum istorum necessariò faciendum*]. Quid ad hæc *Auxentius*? non in Licinij viscera licèt tyranni & Christianorum sanguisuglæ pugionem strictam impingit, sed nulla interposita morâ iugulum militare perquàm libenter ponit, & Aula discedens valedicit. Concludam hoc caput cum illo insigni *Athanasianæ* obediētiæ exemplo; quem cùm Imperator vrgentibus *Arrianis* causa inaudita in Gallias religasset, ille libertatem paritèr & modestiam Episcopo dignā adhibens, Imperatori respondet: [b] *iudicabit Dominus*, *inter te & me*, *quoniā tu consentis calumniatorib⁹ meis*, Non inquit iudicabit Episcopus Romanus inter me & te: sed Dominus. Quinimò in exilio degens, *ad fratres solitariam*

b *Epiphan. hæres.* 68.

solitariam vitam agentes, ad Imperatoris seueritatem extenuandam in hunc modum rescribit [[c] Siquidem Pater, nempe *Constantinus* Eusebianorum calumnia *Athanasium* in Gallias ad tempus amandauit, quo liberior esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant]: cùm tamen ipse alibi in ea sententia pronuncianda, [d] emicuisse *Cæsaris* iram, & atroces minas effudisse testatur. Quid hic hæres *Marce* Pontifex Romane? Imperatorem *Arrianis* iam aures accommodasse vides, magnum *Athanasium* in exilium misisse; imò quod peius, post baptismum Aruspices consuluisse, *Faustam Augustam*, *Crispum filium*, *Licinium Nepotem* interficiendos mandasse; non hæc recenseo, vt *Zozimus* in huius optimi Imperatoris contumeliam: sed vt ostendam, posse optimos Reges aliquandò optimis se opponere, nec statim tamen humana potestate esse coercendos, multò minùs trucidandos, aut à suo deturbandos imperio.

c *Ad solitariam vitam agentes.*

d *Apolog. 2.*

CAP. II.

CAP. II.

De miserando exitu Magnentij tyranni & Fidelitate Orthodoxorum in Constantium Arrianum; *præcipuè verò* Athanasij.

Mortuo *Constantino*, diuisum fuit Imperium in tres partes, inter eius filios *Constantinum*, *Constantem* & *Constantium*. Quorum primus, dum nititur partes Iunioris fratris inuadere, (memorante, * *Eutropio*) bellum contra eum commouet, & dum inconsultiùs apud Aquileiam illum aggreditur, â *Constantis* ducibus interfectus est, & in fluuium proiectus. * *Lib.* 11. *Rerum. Rom.*

Secundus in *Donatistas* seuerus; proptereà ab illis imprecationibus deuouetur, oneratur conuitijs; quos ideò *Optatus Mileuitanus* Orthodoxus procacitatis arguit, ita de *Donato* ad *Parmenianum Donatistam* loquens. [c] Ille solito furore succensus, in hæc verba prorupit. Quid est Imperatori cum Ecclesia? et de fonte leuitatis suæ multa maledicta

c *Lib.* 3.

ledicta effudit, non minùs quàm in *Gregorium* aliquandò, ad quem sic scribere non dubitauit; *Gregori* macula Senatus & dedecus Præfectorum, & cætera talia] tantum ob linguæ in suum Imperatorem virulentiam ita increpat Orthodoxus Hæreticos. Constans autem anno sui Imperij 17. ætatis 30. ex coniuratione *Magnentij* apud *Helenam* oppidum Pyrineo proximum non longè ab Hispànijs interficitur. Fuit hic *Magnentius*, tum temporis specie tenus Christianus: animo autem & affectu Ethnicus. Quod exinde constat, quod post mortem *Constantis* Paganorum Idola restitueret, & adoraret. Fuit etiam & hoc primum Imperatoris Christiani à suo subdito interfecti exemplum: sed interfectoris exitum paulisper attenditote, & videbitis hoc mōstrum à *Constantio* superatum. [f] Primò matri, deinde Seniori fratri postremò sibimetipsi violentas manus inferentem, naribusque, et ore cruorem effundentem. Quinetiam eius morte audita, *Decentius* frater laqueo fascia composito vitam finiuit, sanctissimus ille vir (inquit

f *Socrat. lib.2.c.2.27.*

(inquit [g] *Athanasius*) de *Constante* loquens, martyrium assequutus est ille contra, (*Magnentium* intelligit), iam inde quasi in nexu esset, ad similitudinem *Cain*, cum gemitu et trepidatione fugiebat, vt Iudam posteà eodem mortis genere imitaretur, sibique ipsi carnifex factus, duplex supplicium, & hic, & in iudicio futuro irrogauit.

[g] Apolog. ad Constantium.

Mortuis vtrisque Fratribus, vniuersa rerum summa *Constantio* cessit, vnde arrogantior esse cæpit (inquit [h] Zozimus) quod eam fortunę prosperitatem moderatè ferre non posset; immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans (inquit [i] *Ammianus*) confestim à iustitia declinauit ita intemperanter: ut *æternitatem meam* aliquoties ipse propria manu subscriberet, suumque *Cæsarem* æternum appellauerunt, qui filium Dei ęternum esse negant, inquit Athanasius. Imò ipse Imperator post victoriam de *Magnentio* partam, *Arrianissimus* factus, [k] eousque Catholicos persequutus est, ut violentia non minor ea esset, quàm illi olim adhibuerant, qui Christianos

[h] Li.2.

[i] Lib.15.

[k] Soc. lib. 2. cap. 22.

ad ſimulachra colenda compellebant, adeò ut nemo illius temporis calamitates (*teſte* [l] *Nazianzeno*) pro rei indignitate ſatis commemorare, ac deplorare queat: [Nunquam, quicquam tale auditum eſt in Orbe terrarum, neq; quiſquam, vnquam iſtiuſmodi mala expertus eſt, (*clamat* [m] *Athanaſius*,) Tanta ſiquidem immanitas fuit, ut Virgines denudarint, corporaque plagis interfectorum aliquandiu ad ſepulturam reddere negauerint; ſed foris obijcerent canibus, donec depenſa ingenti mulcta, clanculum à neceſſarijs ſubducerentur. Magnus ibi in diſtinguendis cadaueribus labor, eò quòd nemo ſuos agnoſceret; cętera quę facta ſunt incredibila, & tam tetra, ut ſenſũ audientis obſtupefaciant. Ego mihi imperare non potui, inquit alibi idem Author, quin paucis ea quoque delinearem, quo planè vobis conſtraret, nullo vnquam tempore talia in Eccleſia perpetrata eſſe, ex quo *Saluator* noſter in cœlum euectus Diſcipulis præcepit: *ite, & docete omnes Gentes*,] Quid interim in has anguſtiùs redacti Catholici? quùm *Magnus Athanaſius Epiſcopus*

[l] *Oratione in laudem Hieron.*

[m] *Epiſt. ad Orthodoxos & in apologiâ ad Conſtantium.*

piscopus Alexandrinus, qui huius Persequutionis pars magna fuit? bis ex Imperatoris Decreto in exilium relegatus, & indignissimè ab Arrianis tractus ad tribunalia, iniquissimè accusatus. Cur non imperij proceres ad imperatorem abdicandum hortatur? ægrè ferentes quòd in suos propinquos sæuiret, quòd *Ablauio* viro consulari & prætorij præfectura decorato, mortem machinaretur. Et denique quòd illo si non iubente, sinente saltem *Dalmatius Cæsar*, prosperrima indole iuvenis (vt loquitur *Eutropius*) oppressus fuerit. Cur non populum Alexandrinum numerosissimum sui præsulis obseruantissimum, & denique supra modum ad [n] seditionem à natura propensum, ad arma & tumultus concitet,? Imò è contra, populo concitato, ut decebat tantum & talem Episcopum, pietate grauem,

Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Et in *Apologia sua ad Constantium* illum Pijssimum & Religiosissimum, *Augustum* appellans, duobus criminibus Læsæ Majestatis sibi obiectis, in hunc modum

n *Epiphanius hæresi 69. & Euag. lib. 2. cap. 8.*

dũ respondet: Priori quòd *Constantem* scilicet Imperatoris Fratrem ad Bellum *Constantio* fratri inferendum sollicitauerit, his verbis. [Non insanio ego, non mente captus sũ, ut vel cogitâsse vnquã me tale quid suspiceris. Quapropter ne alijs quidem percontantibus respõdere velim, ne iterùm dũ excuso me, illi qui audiunt animi pendeant, tuę autem pietati magna & clara voce respondeo, manúq; extensa, (quod didici ab Apostolo) *Deum in meam ipsius animam testor*, & ut scribitur in *Lib. Reg.* iusiurandũ concipio, *testis sit Dominus, & testis sit Christus eius*, (sinas quęso me loqui) nunquã in malum tui mentionẽ feci, apud fratrẽ tuũ Beatæ memorię *Constantẽ*, Pijssimũ *Augustum*, neq; illũ aduersus te irritaui, ut calũniantur isti; imò contra, si quando eũ conuenirem) mentionem ipse faciebat de humanitate tua, quod etiã tũ accidit, cum *Thelassius* veniebat *Pitybionem*, & nos commoraremur Aquilæ. Deus conscius est, quàm ego ibi tuæ pietatis meminerim, & quæ ego per id tẽporis loquutus fuerim, Deus tuæ aliquando menti reuelabit, ut cognoscas

Syco-

Sycophantias meorum apud te calumniatorum. Sinas quæso me ista loqui (humanissime *Auguste*) plurimamque mihi hac in parte veniam concede. Non ita facilis erat, non ita obuias aures habebat cultor ille numinis *Constans*, neque ego apud eum tantus, ut de istiusmodi rebus verba fuisse ausus facere, & fratrẽ obtrectare, & de Imperatore apud Imperatorem criminosè loqui. Non insanio Imperator, neque immemor sum diuinæ vocis, ita loquentis, & in *Conscientia tua Regem ne execreris, & in recessibus regni tui ne obtrectaueris opulento, quoniam volucres cœli auferent vocem tuam, & alatus renunciabit sermonem tuum,* Quod si ea quę de vobis regibus secretò dicuntur, latebras non habent, qui quæso credibile est, prę sente Imperatore, & tot in orbem circumstantibus, me mala de te loquutum fuisse?

Posteriorem accusationem; quod scilicet cum *Magnentio* Tyranno aduersus Imperatorem fœdus inijsset ita diluit. [De secunda autem calumnia, quod scripserim Tyranno (nam ne nomen quidẽ eius affari velim) obtestor,

ut per quos tibi videbitur, rem exquiras, causamque cognoscas (nam magnitudo calumniæ sensus meos obstupefacit.) Crede mihi (Religiosissime Princeps) sæpe mecum perpendi, an credibile esset qnenquam ita insanire, ut talia mentiri nihil vereatur; cœterũ quia apud *Arrianos*, & hoc quoque iactatum est, illique gloriantur Antigraphum Epistola mea se habere, maiorem in modum obstupui, & noctes insomnes ducens cum aduersarijs meis veluti præsentibus depugnabam, ac derepentè in ingentem clamorem & has preces erupi, optabamque cum gemitu & lachrymis, ut quamprimùm propitias tuas aures adipiscerer. Quas cum per Dei gratiam adeptus sim, ecce denuò hæsito, quid initium meæ responsionis faciam. Quotiescunque enim loqui meditor, ipsius rei prodigio & honore impedior, Diabolum autem *Magnentium*, (testis est mihi Deus & Christus eius) neque noui, neque quicquam de eo compertũ habui.] Idem alibi, eundem *Magnentium* perduellem, Incantatorem, perfidum, periurum, belluam, monstrum appellat,

pellat, & tandem in illas erumpit voces? [taline monstro me amicum posse fieri calumniator putet ? ego admiratione prodigioque calumniæ perculsus, hæsito, quid oporteat respondere, meque in mille mortes condemno, si vel suspitio talis de me vspiàm fuerit. Imò tantum abest, ab Imperatore vel armis impetendo, vel lancinando lingua aut calamo; ut passim per eandem Apologiam, se pro eius incolumitate tum priuatim, tum publicè preces fudisse fateatur : nihil aliud dixi, quàm precamur pro salute Religiosissimi Imperatoris *Constantij*, & statim uniuersus populus una voce acclamauit, *Christe auxiliare Constantio*, & magna perseuerantia has preces continuauit.] Sed interim alij per Christianum Orbem Episcopi centũ & 16. à suis sedibus ex Imperatoris Edicto pulsi, quid meditantur ? quid moliuntur ? quid *Iulius* Pontifex Romanus ab Arrianis excommunicatus ? quid *Liberius* amandatus in exilium (legatis suis in carcerem conjectis ?) cur non suum fulmen in Imperatoris caput ejaculatur ? imò audi ipsius fulmen in Epistola

o *Tom.* 3. *Bib. Sanctæ.*

ad Imperatorem, [o Gloriosissimo *Constantio Augusto &c.* Opto tranquillissime Imperator, ut mihi benignas aures Clementia tua tribuat, quo possim mansuetudini tuæ mentis meæ propositum aperire &c.] Nec ita multò post, ut ad pristinam dignitatem restitueretur Arriano dogmati subscripsit, fatente *Hieronymo*, *Hilario*, Sozomeno, Epiphanio, & ipso *Cæsare Baronio* (utcunq; turpissimum hunc lapsum ab infamia vindicare tanquam pro aris & focis contendat.) Porrò p *Cyrillus Archiepiscopus Hierosolimitanus*, ipse ab *Arrianis* etiam miserè vexatus, in hunc modum Imperatori scribit. Imperatori Deo dilectissimo & pientissimo *Constantio Augusto &c.* concludens tandem his verbis: ipse Rex, omnium Deus, totius beneficentiæ exhibitor, multis annorum periodis, ad honorem & gloriam Christianis mundoq; uniuerso te seruet incolumem, potentioremque te efficiat, & omni ornatum virtute, ut pro more sanctarum Ecclesiarum Imperatoris Romani humanitatem demonstres, & amplioribus pietatis coronis in multos annorum circulos

p *Tom.* 2. *Bib. Sanctæ.*

culos quietus resplendeas, Deus uniuersorum id nobis concedat.] In huius etiam Imperatoris laudibus, idque post ipsius obitum, triumphat q *Nazianzenus* B. *Hieronymi Præceptor*, & per excellentiam *Theologus* cognominatus; eumque hunc in modum excusare contendit. [Si rectam fidem nonnihil luxare visus est, hoc crimen Procerum importunitati tribuendum est] *Hosius* insuper (quo non in hoc seculo, vixit cordatior alter) ita hunc Imperatorem affatur. [r *Qui tuũ imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ.*] Et licet *Hilarius Episcopus Pictauiensis*, ab eodem Imperatore in exilium missus, priori suo Libello ad illum dedicato, in eum acerbiùs calamum stringere videatur: in posteriori tamen benemonens, scilicet iuxta illud *Pyndaricum* (posteriores cogitationes esse sapientiores; mitiori stilo agit, ita illum affatus. [Benignifica natura tua Domine Beatissime *Auguste*, cum benigna voluntate concordat, & quoniam de fonte paternæ pietatis tuę miserecordia largiter profluit, quod rogamus nos facilè impetrare posse confidimus

q *Orat. in Jul. 1.*

r *Vide Athan. ad Solitariam vitam agentes.*

fidimus,] Et alibi [Intelligit singularis & admirabilis sapientia tua Gloriosissime *Auguste*] Et alibi : [non solùm verbis, sed etiam lachrymis deprecamur.] Et alibi, Pro incolumitate & beatitudine tua, offerant preces.] Et deniq;, nulla quidem suspitio erit non modò seditionis ; sed nec asperæ murmurationis ; tandem verò concludit ; Dei omnipotentis clementia, te nobis custodiat clementissime ac Religiosissime Imperator.] Meminit quidem *Becanus* Libri à *Lucifero Caralitano Episcopo de non parcendo in Deum delinquenti*, & Baronius *de Regibus Apostatis* utriusque in hunc Imperatorem conscripti, verùm hunc eundem *Luciferum* fuisse, à quo posteà in heresim lapso *Luciferiani*, contra quos scripsit Sanctus *Hieronymus* suum mutuati sunt nomen, apud omnes in confesso est.

CAP. III.

De fidelitate Christianorum erga Iulianum *Apostatam.*

C*Onstantio, Iulianus* primo Imperatori Hæretico, succeſſit Apoſtata, qui [f] Edicto cauit; ut qui ſacrificare noluerint, in Palatium non intrarent, neq; collegio eos, neque foro, neq; arbitrio, neque ulla dignitate participare iuſſit. [Rex (inquit [t] *Chryſoſtomus*) noſtro æuo, omnes qui præceſſerunt impietate vincens.] De quo eleganter [u] Nazianzenus. [Quis mihi *Herodoti* atque *Thucydidis* otium, linguamque ſuppeditabit, ut iſtius improbitatem ætati futuræ tranſmittam? atque huius temporis Hiſtoriam quaſi in Columna ſcriptam poſteris relinquam? vix Imperij hæreditatem adire cœperat, cum impietatem palàm libereque profitetur, perinde atque hoc nomine erubeſcens, quòd Chriſtianus aliquando fuiſſet, & idem alibi; Furebat ille indies, aduerſus nos vehementiùs, non ſecus ac fluctus

[f] *Eutrop. Rerum. Rom. lib.* 11.

[t] *In serm. de Sanctis Iuuentino & Maximo.*

[u] *Orat.* 1. *in Iulianum.*

fluctus ſuper fluctus excitatus, qui in ſeipſum primùm inſanierat, & ſancta protriuerat, Spirituiq; gratię contumeliam intulerat; *Ieroboam* appoſitè dixeris, aut *Iſraelitam Achab*, aut *Ægyptiũ* illũ *Pharaonem*, aut *Aſſyrium Nabucodonoſor*, vel hęc omnia contrahentes, unũ & eundẽ nominabimus: quandoquidẽ eum omnium vitia in ſe collegiſſe conſtat, defectionem nempe *Ieroboam*, crudelitatem *Achab*, duritiem *Pharaonis*, ſacrilegium *Nabucodonoſoris*, omnium deniq; in unum collectorum impjetatem] x Imò ipſe, de ſeipſo; ſinite me liberè, quod ſentio, dicere. [Vna in re tantum iniuriam vobis fecit *Conſtantius*, quod me cum *Cæſarem* fecit, non vita priuauit?] quid vos iam Chriſtiani cogitatis? quid molimini? Certè ſi vnquàm, ſi vſpiàm, iuſte in Tyrannum irruere poſſitis, hîc impiè ſtatis; Tyrannum Religionis & ſuæ, & veræ non deſertorem modò, ſed irriſorem & oppreſſorem, immundis Spiritibus familiarem, perſequutorem Sanctorum, in *Saluatorem* mundi blaſphemum, Deo denique & hominibus odioſum. Num vobis vires de-

x *In myſopog.*

desunt? at teste [y] Sozomeno [tanta erat eorum multitudo, ut magistratus cuiusque ciuitatis ægrè eorum calculum subducere, & in tabulas referre potuerint. Et in ipso Exercitu, tantus numerus, ut cùm post *Iuliani mortem*, *Iouianus Christianus*, Christianus, violenter à militibus ad imperium raptus, illis imperare recusasset, qui à fide sua alieni essent: milites pœnè omnes, acri voce, velut ex composito, [z] *se quoque Christum colere acclamarent*. Num ductoribus vobis opus est? at habetis *Iouianum*, *Valentinianum*, *Valentem*, qui postea sunt imperij gubernaculis potiti, & denique *Artemium* Ægypti Præfectum sub ipso *Constantino* Artis Militaris peritia celebrem: Vobis interea idem animus, eadem mens, quæ [a] *Gregorio* Nazianzeno. De his *Iuliani* temporibus loquens, [*nobis quibus nulla alia arma, nec muri, nec præsidia, præter spem in Deum reliqua erant, quem tandem alium, aut precum auditorem aut minarum depulsorem habituri eramus quàm Deum?* Quorum enim extentæ inter precandum manus flammas extinguunt, feras consopiuunt, gladiorũ aciẽ re-

[y] Lib. 5. ca. 14.

[z] Cuspin. in Iouiano.

[a] Orat. 2. in Iulianum

retundunt, instructas acies in fugam vertunt, tuam etiam Imperator impietatem compressuræ sunt etiam si ad aliquod tempus extollaris.] Dolebant, & lachrymabantur, (inquit [b] Chrysostomus) in malis quæ tunc fiebant, quasi uniuerso mundo tutores dati essent, & ibidem in Martyrum *Iuventini & Maximi* persona loquens: Aripiamus, inquit, arma spiritualia, non opus jaculis & sagittis? &c. Sed quid interim de hoc Apostata Episcopi Ecclesiæ luminaria? *Lyberius* hoc ipso tempore Episcopus Romanus, ad *Athanasium* [c] literas dedit, sed de Imperatore excommunicando, aut deponendo, ne verbum quidem, multò minùs trucidando: Imò ipse *Athanasius*, ex Alexandriâ Imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant & discessum ejus grauiter ferebant, oculis coniectis: [[d] *bono estote animo filioli, inquit, nubecula est, breui euanescet.*] Quasi dixisset; non ipsi eam dissoluite, sed ejus dissolutionem maturè euenturam expectate. Post Imperatoris interitum, duas quidem Invectiuas in eum scripsit

b *Serm. in Iuuentinum & Maximum tom.* 3.

c *Rufinus lib.* 1. *cap.* 30.

d *Socrat. li.* 3. *cap.* 12.

Gre-

Gregorius Episcopus Nazianzenus, multo sale resperſas, tandem autem concludit: [[e] *eos à quibus tyrannide oppreſſi ſumus, manſuetudine vincamus, hac ratione, eis à quibus iniurias accepimus, ſublimiores nos praſtamus.*] *Cyrillus* autem *Epiſcopus Alexandrinus in reſponſione ad libros Iuliani*, (quos teſte [f] *Hieronymo* in expeditione Parthica contra Chriſtum euomuit) in *Epiſtola nuncupatoria ad Theodoſium*, non tam contra Regem ſe dicere profitetur, quàm pro gloria Chriſti, qui cum ſummo uniuerſorum Patre ſuo principatum gerit, de quo & ſolo dici debet; *per me Reges regnant.* Poſtremò Milites Chriſtiani, quod ad Idolis thurificandum adegit, non arma arripiunt, aut aduerſus eum coniurationem ineunt; ſed [cùm veniſſent ad Principem (inquit [g] *Eutropius*) proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poſcebant, ut reciperet quod dediſſet, & occideret illos.] Tantùm abfuit illa ætas à Principe, vel omnium ſceleſtiſſimo occidendo, ut ipſi occidi popoſcerint. Nec diſſimilitèr de hoc ipſo Imperatore, & eiſdem militibus [h] D. *Auguſtinus.*]Domi-

e *Orat.2. in Iulianum*

f *Epiſt.84.*

g *Rerum Rom. li.11.*

h *In pſal. 124, in illa verba; non derelinques, &c.*

retundunt, instructas acies in fugam vertunt, tuam etiam Imperator impietatem compressuræ sunt etiamsi ad aliquod tempus extollaris.] Dolebant, & lachrymabantur, (inquit [b] Chrysostomus) in malis quæ tunc fiebant, quasi uniuerso mundo tutores dati essent, & ibidem in Martyrum *Iuventini & Maximi* persona loquens: Aripiamus, inquit, arma spiritualia, non opus jaculis & sagittis? &c. Sed quid interim de hoc Apostata Episcopi Ecclesiæ luminaria? *Lyberius* hoc ipso tempore Episcopus Romanus, ad *Athanasium* [c] literas dedit, sed de Imperatore excommunicando, aut deponendo, ne verbum quidem, multò minùs trucidando: Imò ipse *Athanasius*, ex Alexandriâ Imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant & discessum ejus grauiter ferebant, oculis coniectis: [[d] *bono estote animo filioli, inquit, nubecula est, breui euanescet.*] Quasi dixisset; non ipsi eam dissoluite, sed ejus dissolutionem maturè euenturam expectate. Post Imperatoris interitum, duas quidem Invectiuas in eum scripsit Gre-

b *Serm. in Iuuentinum & Maximum tom. 3.*

c *Rufinus lib. 1. cap. 30.*

d *Socrat. li. 3. cap. 12.*

Gregorius Episcopus Nazianzenus, multo sale resperſas, tandem autem concludit: [[e] *eos à quibus tyrannide oppreſsi ſumus, manſuetudine vincamus, hac ratione, eis à quibus iniurias accepimus, ſublimiores nos præſtamus.*] *Cyrillus* autem *Episcopus Alexandrinus in reſponſione ad libros Iuliani*, (quos teſte [f] *Hieronymo* in expeditione Parthica contra Chriſtum euomuit) in *Epiſtola nuncupatoria ad Theodoſium*, non tam contra Regem ſe dicere profitetur, quàm pro gloria Chriſti, qui cum ſummo uniuerſorum Patre ſuo principatum gerit, de quo & ſolo dici debet; *per me Reges regnant*. Poſtremò Milites Chriſtiani, quod ad Idolis thurificandum adegit, non arma arripiunt, aut aduerſus eum coniurationem ineunt; ſed [cùm veniſſent ad Principem (inquit [g] *Eutropius*) proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poſcebant, ut reciperet quod dediſſet, & occideret illos.] Tantùm abfuit illa ætas, à Principe, vel omnium ſceleſtiſſimo occidendo, ut ipſi occidi popoſcerint. Nec diſſimilitèr de hoc ipſo Imperatore, & eiſdem militibus [h] D. *Auguſtinus*. [Domi-

e *Orat.2. in Iulianum*

f *Epiſt.84.*

g *Rerum Rom.li.11.*

h *In pſal. 124, in illa verba; non derelinques, &c.*

minus inquit Cœli & terræ, per quem facta sunt omnia, seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus, & furentibus, quantô magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & tota voluntate bona, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? quod autem dixi de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & Regibus. *Iulianus* extitit infidelis Imperator, nomine extitit Apostata iniqu⁹ Idololatra? milites christiani seruierunt Imperatori infideli, vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in Coelo erat: Quandò volebat, ut Idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum, quãdo autem dicebat producite aciem, ite contra illam Gentem, statim obtemperabant, distinguebant dominum æternum, à Domino temporali, & tamen subditi erant propter dominum æternum, etiam Domino temporali.] Non intempestiuè hîc adijcere liceret de *Valentiniano* Historiam ex *Paulo Diacono* in suis Additionibus ad *Eutropium* desumptam; Hic igitur, cum *Iuliano* ingressus est in Templum *Fortunæ* Ministris

ſtris Templi ex vtraque parte ianuarum ſtantibus,& aſperſione aquæ (ſicut ipſi dicebant) purgantibus ingredientes. *Veſpaſianus* præcedens Principem aſperſionis guttam ſua vidit in chlamyde,& indignatus,pugno percuſſit Templi Miniſtrum,dicens ſe maculatum potiùs quàm mundatum ; quod reſpiciens *Iulianus* iuſſit eum in cuſtodiam retrudi, dicens : aut ſacrifica Idolis, aut militia excede, qui baltheum ſoluens, ſine murmure diſceſſit, pariter oſtendens, & militis pro religione fortitudinem, & ſubditi in Principem obedientiam.

Supereſt, ut de morte *Iuliani* aliquid attexam, quoniam *Iohannes Mariana* ſuam opinionem de Regibus occidendis præſertim ab illa nitatur aſtruere. Teſtimonium Sozomeni allegans his verbis : *Nobilis Hiſtoricus Sozomenus libro 6.cap.2. Militem, ſi quis fortè Iulianum Imperatorem occidiſſet, uti eo tempore quidam accuſabant) iure & cum laude feciſſe ait:* ſed Ieſuitæ perfidiam parumper attendite. Primò quod Sozomenus affirmat non iure & cum laude feciſſe ; ſed

ægrè reprehendi potuisse; Secundò quod Sozomenum, quem ipse nobilem Historicum appellat, [i] *Gregorius Magnus* mendacij arguat, stupiditatis incredibilis [k] *Baronius*: tertiò quod commentum hoc *Iulianum* scilicet à Christiano fuisse interfectum, a [l] *Libanio Sophista* in odium Christianorum primò inuentum fuerit; cùm alij etiam Ethnici ictum mortiferum in aliquem Persarum referre videantur. In ipso ardore prælij gladio feritur, inquit [m] *Zosimus*; Subita Equestris hasta (cute brachij ejus præstricta) costis perfossis hæsit, in ima iecoris fibra, inquit [n] *Ammianus*. Calistus autem qui (referente *Eutropio*) inter familiares tunc Imperatoris militauit Heroico versu ejus Historiam conscribens, ait, eum vulneratum à dæmone. Ipse verò *Eutropius* disertè affirmat, cum ab vno ab hostibus, et quidem fugiente Conto percussum: quod etiam *Iulianus* ipse in oratione illa quam illi morituro adscribit *Marcellinus* agnoscere videtur; eius verba, vel saltem ei afficta, hæc sunt: [ideoque sempiternum veneror numen, quod non

i *Epist.* 31. *lib.*6. *indict.* 15.
k *Tom.*3. *pag.*230.
l *Niceph.li.* 10. *cap.*34.
m *Lib.*3.
n *Lib.*25.

non clandeſtinis inſidijs, nec longa morborum aſperitate, nec delicatorum fine, ſed in medio curſu florentium gloriarum, hunc merui clarum è medio digreſſum] ſic illa, ſed Hiſtorici Chriſtiani pænè omnes, eius interitum ad ſpecialem Dei digitum referunt, quod & ipſum faſſum aiunt, cum manantem ex vulnere ſanguinem manu exceptum in aerem ſpargens, exclamarit; *Viciſti Galilæe*, vel vt narrat [o] *Zonaras*: *Satiare Nazarene*, vt etiam prædictum erat ab illo *Ludimagiſtro Antiochinenſi*, à quo cum per iocum ſciſcitaretur *Libanius*, quid rerum tum gereret *Fabri filius*, eum reſpondiſſe memorat *Theodoretus* [huius vniuerſitatis artifex, quem tu per riſum *Fabri filium* nominas, *Iuliano* loculum fabricatur.] Ita perijt *Iulianus* ab hoſte, vel ab ipſo Deo, non à Chriſtiano milite interfectus; licet interminatus fuerit, ſi ex Perſia Victor redijſſet [p] ſe omnes & boues, & Chriſtianos ſuis Dijs pro victima immolaturum. [q] Corpus auten iam defunctum, (quia Imperatoris licèt perditiſſimi cadauer) curatum pro copia rerum & tem-

o *Annal. Tom.3.*

p *Ammianus lib.25. & Chryſoſt. cont. Gentiles.*

q *Ammianus ibidem.*

temporis, et vbi olim ipse statuerat conditum fuit. Imo *Iouianus* eius successor, vtcunque Christianus (teste [r] *Cuspiniano*) mira cupiditate properabat (non prohibente hyemis sęuitia) *Tharsam* vrbem ad Iuliani tumulum exornandum inuisere, eiusque corpus (inquit *Eutropius*) qui cum *Iouiani* morte suam clausit Historiam, cum cuncta solemnia funeri eius exhibuisset, sepeliuit honorificè

[r] *Iuliano.*

CAP. IV.

Dè Christiana Orthodoxorum, præsertim verò Basilij *Cognomento* Magni *obedientia erga* Valentem *Imperatorem Hæresi Arriana infectum.*

I*Vliano* successit *Iouianus*; Iouiano *Valentinianus* vir bonus & principatu dignus, qui vbi ab exercitu Imperator esset renunciatus, insigniaque imperij accepisset eisdem militibus paulò post magna vociferatione conclamantibus vt alium quempiam Imperij consortem sibi ascisceret, in hunc modum respondit

respondit: [ut me ad Imperium vos eligeretis in vestra situm erat potestate, (O Milites) at verò postquàm me iam elegistis, quod petitis, in meo est arbitrio, non vestro; vobis tanquam subditis competit parere, mihi verò quę facienda sunt cogitare.] Qua responsione audita, milites conticuere, eam subditorũ conditionẽ esse agnoscentes, ut Principẽ suppliciter compellare, nõ etiã cõpellere arroganter possint. *Valentinianus* tamen non ita multò post, in Imperiũ sibi asciuit Comitẽ, suũ fratrẽ *Valentẽ*, qui Hæresi Arriana infectus, instititrepentè velut nubes grandinis plena, (inquit [s] *Nazianzenus*) & perniciosè stridens, quæ Ecclesias omnes in quas incidit prostrauit. Hanc persequutionẽ, etiam [t] *Basilius Nazianzeni* coœtaneus, in Epistolâ ad Galliæ & Italiæ Episcopos, ita graphicè & ad viuum depingit. [Persequutio nos apprehendit Fratres, persequutionum omnium grauissima. Neque qui affliguntur per Martyrij certitudinem illatas passiones tolerant, neq; Plebs athletas martyrum loco habet, ac veneratur; propterea quòd Christianorum

[s] *Orat. in laudem Basily.*

[t] *Epist.* 70.

anorum nomine tecti sunt persequutores. Verùm iam crimen est quod vehementer punitur, si Paternas quis traditiones diligenter obseruet, ob hanc caussam paternis sedibus abiguntur pij, & ad solitudines migrare coguntur, nulla est apud iudices iniquos cani capitis reuerentia, nulla exercitæ pietatis, nulla conuersationis ad Euangelij normam, ab adolescentia ad senectam vsque peractæ, sed cùm nemo sceleratus sine certis iudicijs condemnatur, Episcopi sola intercedente calumnia, damnantur, & nulla euidenti probatione assertis ac Corroboratis Criminationibus, supplicijs traduntur. Nonnulli ne nouerunt quidem accusatores suos, neq; tribunalia viderunt, neque delati sunt primùm: sed nocte intempesta, vi abrepti, in exilium fugati sunt, solitudinis calamitatibus ad mortem vsque traditi: Quæ verò ista concomitentur, neminem latet, etiamsi nos sileamus; exilia presbyterorũ, exilia Diaconorũ, tousq; Cleri depopulationes. Necesse enim est, vel adorare imaginem, vel sæuæ flagrorũ flammæ tradi, gemitus plebis, la-

lachrymę continuę per singulas domos, & publicè omnibus qui patiuntur inter se cõplorantibus; Nemo enim corde est vsq; adeò lapideo, ut patre priuatus placidè ferat orphaniam, sonitus lamentationum in ciuitate, sonitus in agris, in vijs, in solitudinibus: vox vna omnium miseranda ac tristia loquentium; Sublatum est gaudium & lætitia spiritalis, in luctum mutatę sunt Festiuitates nostrę, domus precationum clausæ sunt, Altaria cultu spiritali vacant, nulli ampliùs Christianorum cætus, nulla doctorum præsidentia; cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt Panegyres, Hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua Domino credentium animæ, in Synaxi ac Communione spiritalium charismatum exhilarantur; hæc scientibus scribimus, propterea quòd nulla orbis pars est, quæ calamitates nostras ignoret.] Vnde in *Epistola* sequenti ad *Alexandrinos*, in hunc modum patheticè exclamat. An Ecclesias suas prorsùs reliquit Dominus? an nouissima hora est? & hoc pacto initium sumit defectio, ut iam dein-

ceps reuelatur iniquus ille filius perditionis? qui aduersatur & extollitur supra omnem, qui dicitur Deus aut numen. Sed in his rebus tam desperatis, tam deperditis, sub Imperatore tam sanguinario, quid tandem Catholicis faciendum consulit Basilius? legatur Sanct. *Ephræm Syrus* ab eo Presbyter ordinatus, eique amicissimus; voluantur, reuoluantur, ipsius, ipsius *Basilij ad Episcopos & Ecclesias orthodoxas Epistolæ*, & illum nihil præter patientiam & preces spirantem, suadentem videbimus. Præsertim verò in Epistola 71. ita suam concludit quæremoniam: Siue temporalis est ista temptatio, ferte eam ut boni Christi Athletæ: siue omnimodo res nostræ traditæ sint corruptioni, ne socordes simus ad ea quæ accidunt: sed reuelationem ê cœlis, & apparitionem magni Dei *Saluatoris* nostri Iesu Christi expectemus. Imò cùm ex Edicto Principis modestus vrbis Præfectus cùm sisteret coram Tribunali, & multis modis vexaret populo sui reuerentia ægrè represso (inquit [u] *Nazianzenus*) suum vexatorem ab ingruente periculo vindicauit.

[u] *In monodia.*

uit, qui hac ipsa etiam grassante persequutione (quatenùs coniectura assequi possum) illam orationem ad suos ciues *Nazianzenos* habuit, in qua non obstante Imperatoris sæuitia, de obedientia Principibus præstanda ita loquitur. [Subijciamur tum Deo, tum alij alijs, tam eis qui Imperium in terra gerunt; Deo quidem omnibus de causis, alij autē alijs, propter charitatis fædus, Principibus denique, propter ordinem publicæque disciplinę rationem. Nec dissimilitèr [x] *Aphrates* Monachus, à quo tota pendebat Ciuitas Antiochena, quem cùm ex Vrbe fugientem Imperatorem conspicatus esset, quò inquit, vadis? atque *Aphrates* modestè quidem & prudentèr: *pro Imperio tuo precaturus, respondit.* Vbi hæc attexitur nota marginalis, *in nullo non conuentu olim Christiani pro Principibus suis orarunt:* quin & inuiolabiles esse Principum personas, inter alios huius ęui Doctores clarè docet *Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum*, his verbis, [*Saul antequàm peccaret, vngi meruit: post vnctionem, non leuitèr offendit; hoc Deus cúm videret, propter oleum*

x *Niceph. ex Theod. li. 11. cap. 2.*

oleum non tangendum, volens proponere exemplum, pœnitentiam suam professus est, sic enim legitur dixisse Dominum, pœnitet me vnxisse Saul in Regem, & vtique potuit Deus oleum quod dederat auferre, sed cùm voluit docere, non debere contingi oleum etiam in peccatore; ipse qui dederat pœnitentiam gessit, igitur Deus, si ut te doceret, quod dedit, auferre non potuit, per quod noluit, tu quis es qui auferes quod non dedisti? & qui parare debebas aures ad audiendum, parasti nouaculum ad relinquendũ? Postremò sub imperio eiusdem *Valentis* [y] *Procopius* proditor & rebellis captus, & in duas partes arborum ramis distractus est: Diræ insupèr sunt habitæ Quæstiones de compluribus, qui de vita ipsius Imperatoris consuluissent Magos, Aruspices, vel alios: hos Philosophos (Gentiles putà non Christianos) appellat, tum [z] *Zosimus*, tum & [a] *Ammianus*, quos eo processisse amentiæ vtrique testantur, vt crederent in sua situ potestate, ut tum Imperatorem ê medio tollerent, tum denuò excitarent: concludam hoc caput cum exemplo magni *Athanasij*, qui hoc Imperatore reg-

y *Sozom. li. 6. Cap. 8.*

z *Lib. 6. ca. 35.*

a *Lib. 29.*

regnante mortuus est. [b] Hic itaq; cum Imperatoris iussu, à Præfecto in ius vocaretur, restiterunt Præfecti conatibus *Alexandrini*, nec vim suo Episcopo afferri permiserunt; cùm autem populus conflueret, & ingens tumultus ac turba cieretur, adeò ut omnes seditionem futuram expectarent, Præses de his rebus gestis Imperatorem facit per literas certiorem, & interim Athanasium in Vrbe manere patitur. Multis verò diebus intermissis, cùm iam videretur tumultus sedatus esse, *Athanasius* clàm ex vrbe egreditur, & in locum quendam separatim se abdidit. Tantùm abfuit Sanctissimus Presul à tumultu aliquo aduersus Imperatoris Edictum vel excitando, vel incitando, ut ad illum sopiendum se è Ciuitate clanculùm subduxerit.

b *Sozom. li. 6 Cap. 12.*

CAP. V.

CAP. V.

De vindicta diuina in Maximum, Gratiani *interfectorem, & obedientiam Orthodoxorum præsertim verò* Ambrosij *in* Valentinianum Iuniorem, *Arrianum, &* Theodosium *seniorem.*

DVo *Valentiniani, senioris* Filij, ijdemque *Augusti*, factione Gentilium necati sunt. *Gratianus* quidem à *Maximo*, conspirantibus cum eo Gentilibus Senatoribus: *Valentinianus* verò *Iunior*, proditione *Argobastis* laqueo strangulatus est. *Gratiani* necem ita perpetratam memorat *Paulus Diaconus*. [*Maximus* ab infensis *Gratiano* Militibus & Legionibus exceptus, eundem subita incursione perterritum, atque in Italiam transire cupientem, dolis circumuentũ, per manus *Andragathij* Classis Præfecti interêmit; sed verte folium, & sequenti paginâ videbis hunc ipsum *Maximum* à suis Militibus apprehensum, vinctum, & *Theodosio* traditum; Quem, cùm *Theodosium* viderent oculis ad parcen-

dum

dum compoſitis reſpicere, ipſi Milites Tyrannum à conſpectu Imperatoris abſtrahentes, abſciſſo capite necauerunt, nè eius ſcilicet miſerendi locus eſſet. *Andragatius* verò Comes, qui *Gratianum* peremerat, cognita *Maximi* nece præcipitem ē naui in vicino fluuio ſemetipſum proijciens, ſuffocatus eſt. Quin & [c] *Britanni Maximum* in hac expeditione ſequuti, malè periêre non pauci. *Valentiniani* mortem in hunc modum recenſet [d] *Hieronymus.* [Adoleſcens *Valentinianus* & pænè puer, poſt fugam, poſt exilium, poſt recuperatum multo ſanguine imperium, haud procul ab vrbe, fraternæ mortis conſcia, occiſus eſt, & cadauer exanime ſuſpendio infamatum.] Quod Sozomenum in errorem videtur induxiſſe, dum ſpontaneo laqueo perijſſe eũ affirmat, quòd ſcilicet hæc de ejus obitu cubicularij ipſius ab *Argobaſta* conducti, leui fama ſparſiſſent: Quo extincto, *Argobaſtes* Tyrannum creauit *Eugenium*, eligens ſcilicet hominem, cui titulum Imperatoris imponeret, ipſe acturus Imperiũ: ſed utrique à *Theodoſio* in acie victi *Eugenius*

c *Gild. de excidio Brit. li. 5.*

d *Epiſt. 3.*

genius ad Imperatoris pedes prouolutus à militibus interfectus est: *Argobastes* verò fuga lapsus, proprio gladio se perêmit, vbi illud *Claudiani* de *Theodosio* distichon arripere liceat,

O nimiùm dilecte Deo cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Et de his Principicidis illud *Athalarici* Regis Gothorum, ad *Theodosium*, cuius cùm frequentiam populi Regię́q; magnificentiam conspexisset: [d] *Sine dubio, inquit, Deus terrenus est Imperator, contra quem quicunque manū leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus erit.* [e] Hunc *Athalaricum*, licèt infidelem & Christianorū persequutorem acerrimum, quia Regem tamen à suis expulsum per honorificè excepit *Theodosius* spatium non exiguum extra Constantinopolim obuiam ei progressus; cumqúe confestim extinctus esset, regia sepultura mortuum terræ mandauit, ipso Imperatore præcedente, & tantam sepulturę magnificentiam adhibente, ut tam superbo funere Barbaris omnibus obstupefactis; *Scythiæ* quidem domum redirent, nec armis Romanos ampliùs infestarent, boni-

d *Paulus Diac. in vita Theod.*

e *Ammianus lib. 5. cap. 27. Sozimo li. 4.*

bonitatem principis admirati. Sed ad pensum me reuoco. [f] Hic igitur, de quo suprà loquuti sumus, *Valentinianus*, à *Iustina* matre ab Arrianis seducta, ipse Arrianam Hęresim iam puer imbiberat, & Sanctum *Ambrosium Episcopum Mediolanensem*, matris suasu acerrimè persequutus est: neque tamen Sanctus *Ambrosius* ab Arriano Principe grauitèr oppressus oblatum sibi à *Maximo* rebellante auxilium admisit; quamuis sciret eum cum magno & forti Exercitu ex Gallia & Britannia, in Italiam celeritèr contendere, suamq; ei opem vltrà polliceri; Nec vllos aduersus infestissimum illum Catholicis Imperatorem, vel verbo vel scripto vnquam armauit, quanquam id ei facillimũ fuisse, ipse Imperatoris metus ostendit; qui ducibus ad *Ambrosium* in propria persona oppugnandum sollicitantibus respondit. [*Si vobis iusserit Ambrosius vinctum me tradetis.*] Imò cum Basilicam intramuranam, siue maiorem ab *Ambrosio* sibi in Arrianorum usum tradendam postularet Imperator, illam tradere libens noluit: sed nec armis voluit

f *Theodor. li.5.cap.14.*

g *In epist. ad Sororem Marcellinā.* 33.

h *Inter Epist.* 32. & 33.

i *Cap.* 13.

k *Caput.* 4.

uit resistere. [g] [Non ego me vallabo, inquit, circumfusione populorum, nec Altaria tenebo vitam obsecrans: sed pro Altaribus gratiùs immolabor. Exigebatur à me, vt compescerem populū, referebam in meo iure esse, vt non excitarem; in Dei manu, vt mitigaret, & si *incentorem putarent, in me vindicari oportere, vel abduci in quas vellent terrarum* solitudines. Et in [h] *Concione ad Orthodoxos* habita. *Quid inquit* turbamini? volens, nunquam deseram, *coactus repugnare non noui: dolere potero, potero flere, gemere potero, aduersus arma, Milites, Gothos: lachrymæ meæ arma sunt, talia enim munimenta sunt Sacerdotis; alitèr nec debeo, nec possum resistere.* Concludit tandem, in singulis vobis *Iob* reuixit, in singulis Sancti illius patientia & virtus refulsit. Quid enim præsentius dici potuit à Christianis viris, quàm id quod hodie in vobis Spiritus Sanctus est loquutus? *Rogamus Auguste non pugnamus, &c.* Legantur etiam eiusdem *Ambrosij* tum *Commentarij in* [i] *Epistolam ad Romanos*, tum [k] *Apologia pro Dauid.* Legatur *Paulinus*, qui ad petitionem San-

cti *Augustini*, Sancti *Ambrosij* vitam scripsit, & quæ diximus, vera esse ingenuus & candidus Lector deprehendet. Neq; interim tamen huic Episcopo defuit illa μεγαλοψυχία & vigor Sacerdotalis, qui tantũ Præsulem decebat, quem in Imperatore *Theodosio* (ob temerariã cædem in [l] Thessalonicenses perpetratam) à communione remouendo, & ad seriam redigendo pœnitentiam insignitèr exercuit; Tanta preterea fuit sanctitatis fama, vt ipse *Theodosius* dicere soleret, *solum Ambrosium noui, dignè vocari Episcopum*. Tanto denique veritatis candore, vt nè inimici quidem eius suffragãte *Augustino*, in eius scriptis quod arguerent invenire poterint. Huic itaq; Capiti quasi columnas figam *Herculeas*, illam eiusdem diuinissimi Patris in *psalmum* 50. *Enarrationem*, qua quid ad propositum præsens rotundius, aut liquidius dici vel fingi possit, prorsus excogitare non valeo. In illa igitur verba [*tibi soli peccaui.*] [*Rex inquit, vtiq; erat, nullis ipse legibus tenebatur; quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum, neque enim vllis ad pænam vocantur Legibus tuti*

[l] *Theodoretus lib.* 5. *cap.*17. *Socrat. lib.* 7. *cap.*24.

Imperij potestate; homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius.]

CAP. VI.

Quomodo Chrysostomus *se gesserit erga* Arcadium *&* Eudoxiam *sui oppressores.*

THeodosio in Imperio successerunt eius filij *Arcadius* in Oriente, in Occidente *Honorius*, quibus imperantibus celebris illa inclaruit Euangelij Tuba *Patriarcha Constantinopolitanus, Iohannes Chrysostomus*, qui populum aduersus *Eutropium* ipsi *Chrysostomo* infensissimum, ferocientem, orationis suauitate demulcens, ita alloquitur: [[m] Num igitur molliui animos vestros, aut indignationẽ expuli? num inhumanitatem extinxi? num ad cõmiserationem adduxi? equidem adduxisse me opinor, idque ex vultibus vestris & lachrymis colligo. Quandoquidem igitur terra cordis vestri, in pinguem & fertilem agrum versa est, age, iam fructum quoq; misericordiæ proferentes, flauentésq; com-

m *Orat. in Eutrop.*

cõmiſerationis ſpicas proferentes, procumbamus Regi ad genua, vel potiùs deprecemur benigniſſimum Deum, vt emolliat iram Regis, & cor illi tenerũ dare dignetur.] Posteà verò, cum *Eudoxia Imperatrix*, coniux *Arcadij*, ſuam Statuam argenteam, Constantinopoli ſuper columnam ex Porphyritide factam, prope magnam Eccleſiam quæ *Sophia* dicitur, dedicari curaſſet; ibiq; Ludi populares Publicis Saltatorum & Histrionum ſpectaculis celebrari cæpti eſſent: *Chryſoſtomus* ſiue ritus quoſdam Ethnicos dedicationi admixtos obſeruans; ſiue in Eccleſiæ contumeliam illud factum ratus; ſiue deniq; applauſu & clamoribus populi, inter concionandum impeditus, acerbè in *Eudoxiam* inuehitur, & [pro hortatione (inquit [n] *Socrates*) qua ad Principum animos flectendos vti debuiſſet (vtpote iracundiæ potiùs quam obſeruantiæ indulgens) falsè eos qui eas res fieri mandauerant cauillatus eſt.] Hanc etiam nimis acrem *Chryſoſtomi* in perorando ſalſuginem, reliqui huius ætatis ſcriptoris animaduertunt: ſed molitionem aliquam in

n *Lib. 6. cap. 19.*

 Rem-

Rempub. aut in Principum personas neutiquàm. Imò,cùm propter loquendi libertatem, ex Imperatoris iussu in exilium relegatus esset, & populum (quem vnà cum [b] 40. Episcopis sibi habuit deuinctissimum) sui gratia tumultuantem conspiceret: veritus (inquit [o] *Sozomenus)* ne quod sibi crimen læsæ Majestatis cõfictum impingeretur, vel quasi aduersus Imperatorẽ fuisset contumax, vel quasi populum concitasset: tertiò post depositionem die, plebe iam dispersa, circa meridiẽ furtim relinquit Ecclesiam,& ad Occidentalem portam equum suum curans deducendum, ipse Orientali egressus est. Legatur eius [p] *Homilia antequam iret in exilium.* Bone Deus,quanta ibi vnà cum invicto robore animi patientia? [nemo vos conturbet, Fratres, orate tantùm: non ego proprię virtuti confido,habeo Scripturam Domini mei, manum ipsius teneo, illa mihi cautio satis tuta est, illa me securum reddet, & intrepidum. Etiamsi Orbis terrarum cõmoueatur, ego cautionem Domini mei teneo. Vultis vobis recitem Domini Cautionem; Ecce inquit

b *Niceph.* 13.31.

o *Lib.* 8. *cap.*18.

p *Hom.*11.

inquit vobiſcum ſum, omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.] Et in *Epiſtola ad Cyriacum*, eadem eiuſdem cõſtantiæ paritèr & obedientiæ elucet, [cùm à ciuitate inquit fugarer, dicebam intra meipſum: ſi quidem vult Regina me exulem agere, agat in exilium: *Domini eſt terra & plenitudo eius*: Et ſi vult ſecare, ſecet, idem paſſus eſt *Iſaias*: ſi vult in pelagus me mittere, *Ionæ* recordabor; ſi vult in caminum inijcere, idem paſſi ſunt tres illi Pueri: ſi me foris vult obijcere, obijciat; *Danielis* in lacum Leonibus objecti reminiſcar: ſi me lapidare vult, lapidet; ſocium habeo *Stephanum* Proto-Martyrem: & ſi caput tollere vult, tollat; habeo ſocium *Iohannem Baptiſtam*: & ſi ſubſtantiam auferre, auferat; nudus exiui ex vtero matris meæ, nudus etiam reuertar.] Vox hercle digna, & fideli ſubdito, & infracto Præſule, neq; alia illi poſt reditũ mens. [Dicite mihi, inquit, quomodo perſequuti eſtis Lupos? quomodo pepuliſtis Patronos? frequenti ſcilicet oratione ad Deũ, quomodo deſpexiſtis adulteros? continuis lachrymis ex deſiderio viri.

Non accepi arma, non ſumpſi lanceas, non arripui ſcutum, ſolummodo oſtendi pulchritudinem meam, qua perſpecta vulnerati fugerunt.] Neque aliud invenire eſt in eius *Epiſtolis* ab exilio miſſis, ſiue ad *Epiſcopos & Presbyteros* ob pietatem in carcere incluſos; ſiue ad *Olympiam* fœminam cùm primis illuſtrem, ſiue ad *Innocentium Pontificem Romanum & Epiſcopos Occidentales*, qui facilè *Honorium* Occidentis Imperatorem, & Chriſti ſtudioſiſſimum, ad arma in fratrem *Arcadium* capienda excitaſſent, ſi ſuaſiſſet *Chryſoſtomus*. Imò ipſe *Innocentius* Romanus Pontifex (referente q *Nicephoro*) *Chryſoſtomo* hunc in modum reſcribit. [Ex literis dilectionis veſtræ, quas per Germanum Preſbyterum & *Caſſianum Diaconum* ad nos dediſtis, ſcenam malorum quam ob oculos poſuiſtis, amica ſollicitudine cognoui, & quibus ærumnis maliſque fides laboret, repetita ſæpiùs lectione perſpexi. Cui rei ſola patientiæ conſolatio medetur; dabit enim breui Deus noſter afflictionibus tantis finem; quas ſuſtinuiſſe proderit.] Idem tamen *Nicephorus*, ejuſdem

q *lib.* 13. *cap.* 32.

ejuſdem libri cap. 34. huius Pontificis ſtilum mutat, & in Imperatorem *Arcadium* & *Eudoxiam Imperatricem*, ita tragicè fulminantem introducit. [*Vox ſanguinis fratris mei Iohannis clamat ad Deũ, contra te, O Imperator: ſicuti quondàm Abel iuſti, contra Parricidam Cain; & is modis omnibus vindicabitur:*] vbi in ſequentibus *Eudoxiam* ſempiterno deuouet ſupplicio, vtróſq; autem à ſacrorum perceptione myſteriorũ ſolenniter excludit; huius item Anathematis meminit *Gelaſius in Epiſtola ad Anaſtaſium* ſuppoſititia, quæ reuerâ eſt [r] *Gregorij 7. ad Heremannum Epiſcopum Metenſem.* Hęc ſi ſcripſiſſet *Socrates* qui illius temporis res geſtas præſens vidit, facilè fidem adhibuiſſem: ſed dic ſodes, cur tibi *Nicephore* crederem poſt mille annos, rem geſtam ſcribenti, & profitenti te velle antiquorũ ſcriptis addere quæ deeſſe iudicares? cuius apud *Socratem* & *Sozomenum* (*Arcadij* & *Innocentij* coætaneos) eſt altum ſilentium: imò non ſilentium, ſed tuæ narrationi planè contradictorium. In eo nimirum quod *Innocentius* eiſdem literis quibus *Arcadiũ* &

r *In Regiſtro. lib. 8. Epiſt. 21.*

& *Eudoxiam* anathemati subijcit ê vita excessisse affirmet: cùm tamen *Eudoxiã* ante *Chrysostomum* fato cessisse, tum ex [s] *Socrate*, tum [t] *Sozomeno* liquidò constet. Sed demus excommunicasse, non tamen ê Majestatis solio deturbauit, nõ Coronam à capite, Sceptrum ê manu excussit, non subditos à iuramento fidelitatis exêmit; non denique eorum personas sicarijs & parricidis exposuit; quod si fecisset & superuixisset: *Chrysostomus*, licèt in sua causa certè reclamâsset, quod partim ex eius *Commentarijs in* [u] *Romanos*, partim etiam & planiùs ex *Homilia de Dauid & Saul* innotescit: in qua eloquentiæ quasi torrente auditorum animos influens ita fatur. [Vidistis tensa retia, vidistis venatorem erectum; vidistis omnes adhortantes, vt ensem in hostis pectus immergeret, nunc mihi Philosophicam animi moderationem specta, luctum, victoriam, coronam. Spelunca campus erat, luctatus est *Dauid*, pugilem egit, iracundia *Saul*, certaminis materia, Agonothetes Deus: quin potiùs non ipsi modò aduersus seipsum erat prælium, sed aduersus

s Lib. 6. cap. 20.
t Lib. 8. c. 27. & 28.
u In c. 13.

ſus commilitones; Etenim ſi voluiſſet parcere *Sauli* conſentaneum erat, ut illos metueret, ne ipſum trucidarent in ſpelunca. Probabile eſt enim ipſos dixiſſe; errones exuleſqúe facti ſumus, domo, patria, cæteríſq; omnibus excuſſi, & omnium difficultatum tuarum conſortes ſumus, & tu horum authorem in manus traditum cogites dimittere? ne nobis vnquam liceat reſpirare? ſi tuam ſalutem negligis, noſtræ vitæ parcas. Non tibi dolent anteacta, neq; memor es eorum, quę ab illo perpeſſus es mala; Certè ob ea quę futura ſunt, tolle hoſtem, ne maiora & acerbiora perpetiamur; Verum nihil horum iuſtus apud ſe perpendebat, unum ſpectabat quo modo poſſit redimiri patientię corona. Allegant rurſum Milites diuinam authoritatem; Deus inquientes illum tradidit, quò promptiùs iret ad homicidium: non enim inquiunt, tuam vicem vlciſceris, Deo ſubſeruis, ejus miniſter es, illius ſententiam comprobas: ſed quo magis hæc illi dicebant, eo magis hic pepercit hoſti: intelligebat enim, quòd Deus ideò tradiderat eum, ut ipſi maio-

maiores occasiones probandæ virtutis suppeditaret. Ait ergò, *Rex est qui præsidentiam in nos suscepit, Christus Domini est, non ab humano honore, sed à cœlesti iudicio sumpto honorifico testimonio, contemnis conseruum tuũ sed reuerere Dominum, aspernaris electum? metue eum qui elegit*; nec pepercit tantum; sed & excusationem pro eo composuit, nec permisit, ut alij occiderent; sed perinde ac si aliquod depositum suæ fidei concreditum accepisset, pro quo rationem esset redditurus non attigit, alios coercuit Satelles optimus & custos corporis pro hoste factus; *Etenim si vulgares istos Principes ab Imperatore designatos, etiamsi sint improbi, si fures, si prædones, si iniusti, si deniq; quodcunq; aliud fuerint, timemus cum horrore, non propter malitiam despicientes eos, sed propter dignitatem illius à quo electi sunt reuerentes, multo ampliùs id facere conuenit in his quos elegit Deus,* nondum Deus abdicauit illum Principatu, nondum fecit eum ex Rege Priuatum. Itaq; ne inuertamus ordinem, neq; rebellemus Deo, Apostolicum illud dictum factis prestantes, quoniam quis-

quiſquis reſiſtit Poteſtati, dei ordinationi reſiſtit.] *Chryſoſtomo* adiungere liceret illud nobile doctorum par, *Hieronymum* & *Auguſtinum*, duo magna Occidentalis Eccleſiæ luminaria; quorum ille de *Dauidis* pænitentia poſt cumulatum adulterio homicidium loquens, eum dixiſſe ait: *Tibi ſoli peccaui quia Rex erat, & alium non timebat*. Quod idem planius & plenius S. *Ambroſius* in ſua *Apologia pro Dauid*, vt anteà, explicauimus. Aut igitur *Dauid* qua Rex erat, nullum niſi Deum ſuperiorem agnoſcebat, cui ſupplicium dare deberet: aut falſo & arroganter, Deo ſoli ſe peccaſſe iactitabat. Hoc autem viro, cætera pio prudentiquè & diuinitùs etiam afflato, abſit impingamus; neq; abſimilis illa ˣ Regis Philoſophi leni ac placido ingenio Principis ab hac Regis Prophetæ vox, *Nemo niſi ſolus Deus, iudex principis eſſe poteſt*. Finio cum teſtimonio *Beati Auguſtini*, qui prętcr allegationes (ab eius ſcriptis in ſuperioribus citatas) in duabus Epiſtolis oſtendere ſatagit, perſequutionem Tyrannorum eſſe probationem iuſtorum, nec à Deo

ˣ Xiphil. *in Dione, in vita Marci Anton. philoſophi.*

Deo coronari audaciam in resistendo; sed in ferendo patientiam. *Epistola* prior *Vincentio* scripta ita se habet: [y terror temporalium Potestatum, quando veritatem oppugnant iustis, fortibus, gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio: non est tamen Potestas nisi à Deo, qui autem resistit Potestati, Dei ordinationi resistit. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Siue enim Potestas veritati fauens aliquem corrigat, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus, siue inimica veritati in aliquem sæuiat, laudem habet ex illa qui victor fuerit coronatus.] z Posterior *Epistola Donatistis* directa (qui nimis procacitèr & petulantèr Majestatem Imperatoriam conculcabant,) ita priori suffragatur: [Imperatores si in errore essent (quod absit) pro errore suo contra veritatem Leges darent, per quas iusti & probarētur & coronarentur?] Non dicit ad arma confugerent & coronarentur, nec à juramento fidelitatis deficerent & coronarentur: sed probaretur eorum constantia, & coronaretur patientia.

y Epist. 48.

z 166.

entia. Tam enim malos quàm bonos Principes esse à Deo constitutos, ipse alibi testatur *Augustinus.* [[a] Non tribuamus dandi Regni & Imperij Potestatem, nisi soli Deo vero, qui dat felicitatem in Regno cœlorum solis pijs; regnum verò terrenum, & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil iniustè placet. Qui *Mario* Imperium dedit, ipse *Caio Cæsari*, qui *Augusto*, ipse & *Neroni*, qui *Vespasianis* vel Patri, vel Filio suauissimis Imperatoribus, ipse & *Domitiano* crudelissimo; & ne per singulos ire necesse sit, qui *Constantino* Christiano, ipse & Apostatæ *Iuliano*. Hæc omnia vnus Deus & verus regit & gubernat, vt sibi placet, & si occultis causis, nunquid ideò iniustis?]

a *Lib.5.de Ciuitat.Dei. cap.21.*

Cap.

Cap. VII.

De obedientia Cyrilli, *&* Concilij Ephesini, *erga* Theodosium Iuniorem, *sui perturbatorem & persequutorem.*

VT inter *Athanasium* & *Constantium Valentem*, & *Basilium*, *Ambrosium*, & *Theodosium Seniorem*, *Chrysostomum* & *Arcadium*; ita etiam inter *Cyrillum Episcopum Alexandrinum*, & in *Concilio Ephesino* Præsidem & *Theodosium* Iuniorem, magna suborta est lis & controuersia, *Candidiano Comite*, Legato ad idem Concilium misso, & *Iohanne Episcopo Antiocheno* falsa Imperatori cõtra eum suggerentibus; vsque adeò, vt & ille & *Memnon Episcopus Ephesinus* in vincula cõjecti fuerint, & præterea omnes Orthodoxi Episcopi numero ducenti ibi contra *Nestorium* congregati, miserrimè oppressi, quod ex ipsius *Memnonis Epistola ad Clerum Constantinopolitanum* patet, vbi hunc in modũ conqueritur. [b Quanta propter veram orthodoxámq; Dei fidem, in Ephesiorum

b *In Actis Conc. Ephesini, tom. 4. & 5.*

rum Ciuitate patiamur, id nulla conſequi poteſt oratio. Turbatio enim turbationẽ ſine vlla intermiſſione excipit. Etenim magnificentiſſimus *Comes Candidianus*, Milites ſubinde in nos concitans, totam ciuitatem tumultuationib⁹ implet, omnibúſq; pænè vitæ neceſſarijs per excubias nos priuat.] Quid interim *Cyrillus* Concilij Præſes? quid tota *Synodus*? Cur non ſuos ad ſuppetias ſibi ferendas per literas ſollicitant? Cur non Imperatorem excommunicant? *Candidianum* eius *Legatum* vel è ciuitate exturbant, vel palàm interficiendũ, vel deniq; clam veneno tollendum curant? quid? tota Synodus, eaque Oecumenica, quæ tot habuit cordatos Antiſtites, quibus maxima Chriſtiani Orbis pars fauebat, tantis laceſſita iniurijs, nihil de vindicta Imperatori reddẽda cogitat? prorſùs nihil, quod ex eius *Epiſtola ad eundem Clerum Conſtantinopolitanum* apparet, quam vt ad Imperatoriam Majeſtatem pro ſe ſupplex fiat, his verbis cõpellat. [Ad pietatem veſtram confugientes, enixè rogamus, vt cum multâ ſupplicatione & lachrymis, Chriſto

c *Ibidem.*

sto deditissimum Imperatorem accedatis, illumq́; de omnibus quę contra nos geruntur dilucidè instruatis: Synodi nomine supplicantes, vt ij nobis restituantur, qui nullo modo à Canonibus sunt condẽnati; putà sanctissimi Deoq́; dilectissimi Episcopi, *Cyrillus* & *Memnon*, tum vt nostrî misertus, primo quoque tempore ex hoc ergastulo nos liberet, & si quidem digni sumus qui pientissimi Christiq; amantissimi Imperatoris faciem videamus, hanc ille nobis gratiam faciat: si verò indigni iudicamur, quibus hoc beneficium obtingat, saltem bona venia ad Ecclesias nostras redire nos sinat, nè hic vniuersi; alij morbis, alij mœstitia consumpti pereamus.] Quàm verò vnanimis fuerit omnium Patrum in Concilio cõgregatorum, in hac petitione promouenda consensus, ejusdem testatur Epistolæ conclusio: [c Ne autem omnium subscriptionibus aliquod vobis fastidium ingereremus, sat nobis fuit, si soli Præsides communi omnium nomine subscriberent.] Neque huic Synodicæ petitioni dissimilis fuit Cleri *Constantino-*

c *Ibidem.*

po-

politani Concilij nomine Imperatori exhibitus Libellus supplex. Vos quoque, eum quem decet affectum erga Synodum Sanctam quam convenire iussistis, declarate, quò pias ipsa gratiarũ actiones pro Imperij vestri incolumitate persoluat, & nos quoq; pro Regni vestri stabilitate, deuotas ad Christũ Dominum preces transmittamus, pijssimi Christianissimiq; Imperatores. Neque silentio prætereunda ipsius Synodi ad ipsum *Theodosium* Epistola, qua nõ obstante Imperatoris seueritate, se assiduas ad Deum pro ejus incolumitate preces effundere profitetur. Inscriptio ita se habet:

[[f] *Religiosissimis Christianissimisq; regibus* Theod. *&* Valent. *victoribus triumphatoribus semper* Augustis, *sacra Synodus, quæ per Dei gratiam vestræq; Maiestatis sanctionem in* Ephesiorum *Metropoli coacta est.* S. 7.

f *Ibidem.*

SEquitur in corpore Epistolæ, [omnes & singuli assiduas Christo Domino pro Regni vestri stabilitate preces

 offe-

offerimus, etiam atque etiam obsecrantes, vt Christianissimum vestrum fastigium, quàm diutissimè Orbi tueatur incolume. Rogamus proinde dominationem vestram, vt & illos, *Cyrillum* scilicet & *Memnonẽ*, & nos quoq; (omnes enim vinctis vtpote Fratrib⁹ sacræq; Synodi Præsidibus colligati sumus) à vinculis tãdem absoluat.] Postremò, vt abundè omnibus satisfiat, ipsum audiamus *Cyrillum* in suâ *Apologiâ ad Imperatorem*, ita sub misè & modestè supplicantem : [Decet itaq; excellentes præstantésq; naturas, vt sereno placidóque sint animo : hæc autem lenitas animiq; serenitas, singulari modo adest diuinæ supremæq; illi naturæ, q̃ vestra Majestas pro virib⁹ imitans quandam quoq; huius clementiæ imaginem videtur prę se ferre. Siquidem terrenum illud Regnum, cœlestis illius quoddam simulachrum, & quasi vmbra quædam inter homines iudicatur, vos itaq; soli in omnes Imperiũ sortiti, timore ac mansuetudine subditos vestros in officio continetis, & veluti illustrem quandam pacatámq; prosperitatem ꝑ vniuersum Orbem

bem diffunditis. Quare & ego impulſus ſum, vt læſam veſtrã Pietatem, modeſtâ quadam defenſione placandã exiſtimârim.] *Auguſta* quidẽ hæc de *Cæſarea* Poteſtate, magnificentius tamẽ illud & ad præſens propoſitum accõmodatius, ejuſdem B. *Cyrilli* in Principio *libri ſui de rectâ in Chriſtũ fide ad Theodoſium Imperatorem* nuncupati: [Vt ſummo illi numini, omne genu incuruatur, Throníque, Dominationes, Principatus, ac Poteſtates prona ſubmittentes colla, congruis illud laudib⁹ ac hymnis venerantur: ita in veſtrâ quoq; ſerenitate apprimè conſpicua & glorioſa, venuſtam quandam ſummæ illius gloriæ imaginem intueri licet; vos etiam omni terreno faſtigio ſuperioris ampliſſimarum dignitatum fontes eſtis, vos humanæ fœlicitatis principia & origines.] *Cyrillo* ſuffragatur eius σύγχρονος [g] *Theodoretus*: [cum vult, inquit, eos qui peccant, caſtigare, eos etiam à malis Magiſtratibus regi permittit. Dabo enim adoleſcẽtulos Principes eorum, & illuſores dominabuntur eis. Concludã hoc caput, cum illo *Proſperi* [h] Epigrãmate.

g *In* 13. *ad Rom.*

h 34.

Reddendum est quicquid mundi benè postulat ordo,
Propositumq́; piæ non violat fidei.
Mitibus & sanctis nulla est spernenda potestas,
Æquũ seruire est regib⁹ & dominis.
Vt Christi famulis ad verum prosit honorem,
Dilexisse bonos & tolerasse malos.

Cap. VIII.

De obedientia Orthodoxorum omnium, imprimis verò Romanorum pontificum erga Anastasium *Imperator. Eutychianum.*

ANtequam *Anastasij* Imperatoris res gestas aggrediar, operæpretium erit in transitu, *Valentiani Iunioris*, qui in Occidente imperauit interitum, & paritèr in Regicidam Dei vnidictam, breuitèr enarrare, Occisus igitur est *Valentianus* in campo Martio ([i] ait *Cassiodorus*) dolo *Maximi* ([i] addit *Marcellinus*) per *Ostiam* & *Transtilam* satellites; causam verò cur insidias Imperatoris vitæ

i *vtriq. in Chron.*

vitæ *Maximus* tetenderit, hunc in modum explicat [k] *Procopius*. [*Maximus* quidem fuit ę Senatoribus unus, ac è ſtirpe illius Tyranni, quem *Theodoſius* Senior ſuſtulerat, pro quâ victoria Romani quotannis feſtum agunt: huic vxor formoſiſſima ſimul & prudentiſſima fuerat, qua *Valentinianus* amore incenſus cùm potiri cuperet, reſqúe admodum ardua foret, rem iniquam excogitauit; *Maximum* iuſſit ad ſe in Palatium venire; quocum talis ludens, âuro certo propoſito annulum eius victor nactus eſt, hunc clàm ad vxorem mittit viri nomine, vt quam primùm ſigno perſpecto in Palatium ſalutatum *Eudoxiam Imperatrecim* veniat, Illa ſubitò parat, quam certi, (quibus res nota ac mandata erat) pro tenùs in Aula excipientes, longè in gynęconitidem duxerunt, vbi *Valentinianus* occurrens, vim ei attulit,] Hoc Imperatoris factum, Cęſarea quidem maieſtate indignum, *Maximi*

—*Animum coquit, & verſat ſub pectore fixum.*

Vnde vim vi repellere meditatur, quod & effecit, inde imperio potitus. Sed quo

k De Bello, Vandalico li. I.

 euentu?

l *Idem ibidem.*

cuentu? hercle infausto, & tanta digno audacia. [l] *Gensericus* enim *Vandolorum* Rex, rogatu Eudoxiæ Imperatricis, ingenti Classe in Italiam adnauigans, Romam nullo aduersante facilè ingreditur, *Maximum* è vestigio Romani fugientem insectati, lapidibus obruunt, membratimque discerpunt. Ita *Maximum* insequuta est vltio diuina, quòd in Imperatorē violentas manus inijcere non formidauerit, licèt in suo & vxoris nomine ab infamia vindicêdo, & turpissimo facinore vlciscendo, Regicidarū patronis iustissimè factū videatur: Imò, nō solū inmorte, sed & in vitâ post hoc facinus admissū & imperium adeptum, iræ Cœlestis pondus sentiebat.] Cū enim omnibus viribus ad principalis apicis abruptum ventum esset (inquit, [m] *Sidonius*) quandam potestatis immensæ vertiginem, sub coronâ patiebatur, nec sustinebat Dominus esse, qui non sustinuerat esse sub domino.] Non ita multò post, ad Imperium Orientale successit Anastasius, qui in Eutychetis & Dioscori lapsis Hæresin, multa Orthodoxis Ecclesijs detrimenta intulit, omnibusque

m *Lib.2.epist.13.*

qúe qui benè de fide ſentiebant inexorabilem ſe præſtitit (inquit *Cuſpinianus.*) Imò teſte [n] *Mariano Scoto* Catholicos diuerſis plagis & mortibus (tanquam alter *Attilas*, cognominatus flagellum Dei) inſectatus eſt. Hunc *Gelaſius*, *Anaſtaſius*, & *Symmachus* Romani Pontifices, ſuis diuerſis compellârunt Literis, ut ad ſanam mentem rediret; imò *Hormiſdas*, *Symmachi* Succeſſor, (referente *Vrſpergenſe*) amiſit ad eum *Euodium Ticinenſem Epiſcopum*, cum alijs Catholicis, ut eum reducerent ad regulam Catholicæ fidei; ſed ille, non ſolùm monita eorum ſalubria ſpreuit; verum-etiàm à conſpectibus ſuis, non ſine iniuria expulit, nauiqúe veteri & fragili impoſitos, ne vſpiàm per totam Græciam, ciuitatem intrarent, præcepit; Neque interim tamen quiſquam Romanorum Pontificum in illum debacchantur, aut ſubditas eius ad arma in illum capeſſenda ſollicitat, licèt ſuapte natura tumultuantes, [o] ſeditione in illum mota, quod ille hanc clauſulam [qui crucifixus es pro nobis] Triſagio additam voluerit, & Aulicos Ortho-

n *In Chron. lib. ætat. 6.*

o *Euag. lib. 3. cap. vlt.*

doxos [p] *Iustinum* & *Iustinianum* (vtrosque postea *Augustos*) ad internecionem destinauerit; immò *Gelasius* [q] *in Epistola sua ad Anastasium*, humilitèr supplicans, illum Clementissimum & gloriosissimum *Augustum* appellat, & Dei in terris Vicarium. Insupèr omnipotentem Deum orat, ut regnum eius & salutem perpetua protectione custodiat, & denique sub conspectu Dei purè & sincerè pietatem eius deprecatur, ut petitionem suam non indignantèr accipiat. Quare miror [r] *Gratiani* stupiditatem, ubi *Gelasium* introducit *Anastasio* minitantem, exemplo *Zachariæ* Pontificis, qui [*Childericum* Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ potestati erat inutilis deposuit, & *Pipinum*, *Caroli* Imperatoris Patrem in eius locum substituit]: cùm tamen *Gelasius* ante *Zachariæ* Pontificatũ, & *Anastasius* ante *Caroli* Imperium, vel Childerici Regnum, per ducentos quadraginta annos ad minus fato cesserint. Neque tamen illam inscriptionem emendatam video, in vllo exemplari, vel typis excuso, vel manuscripto; nec ab *Augu-*

p *Nicep. h. li.16.c.45.*

q *In 2. volum. Concil.*

r *Decret. part.2.Caus. 15 quest.6.c. Alius.*

Augustino, Episcopo Terraconensi animaduersam, qui tamen errores *Gratiani* ex industria collêgit: verum in corpore iuris *Canonici* iussu *Gregorij* 13. Pontificis Romani edito, illam *epistolam* [s] *Gregorio* 7. ascriptam, reperio, Sed vrgent aduersarij, Symachum saltem *Gelasij* successorem, hunc Imperatorem *Anastasium* excommunicâsse; cùm tamen [t] *Euagrius* (à quo hęc suspitio desumpta) tantùm affirmat, nonnullos tanquam *Concilij Calcedonensis* aduersariũ illum è sacris Tabulis exemisse: Hyerosolymis verò Anathema fuisse illi denunciatũ. Addit [u] *Nicephorus* hoc factum cùm adhuc superstes esset; [x] *Martinus* verò *Polonus*, & [y] *Iohannes Marius* hanc excommunicationem attribuunt *Anastasio* Papæ; [z] *Sabellicus*, [a] *Platina*, & *Ciaconius Gelasio*, sed hęsitantèr & timidè, cũ reserua tionibus: *Sunt qui scribunt, vt tradunt quidã.* Antiquiores verò, *Rhegino, Vrspergẽsis, Sigibersus Frisingẽsis, Marcianus Scotus, Hermanus Contractus, Gotfridus Viterbiensis*, de hui⁹ Imperatoris excõmunicatione, ne syllabã quidẽ: imò ipse *Symmachus* in suo ad *Anastasium*

[s] *In Registro lib.*8. *epist.*21. *Herimanco Episcopo metensi.*

[t] *Lib.*3.*ca.*34.

[u] *Lib.* 16. *ca.*39.

[x] *In Chron.*

[y] *In lib. de schism. & Concil.*

[z] *Ænead. lib.*2.

[a] *In vita Gelasij vtriq;.*

um Apologetico, tantum abeſt à fulmine in Imperatoris caput eiaculando, vt loco execrationis benedictionem retribuat verba, attendite. [[b] Ego quidem Dominicis & Apoſtolicis eruditionibus inſtructus, benedictionem ſtudeo tuis Imperator referre maledictis, contumelijs honorificentiam reddere & odijs redhibere charitatem. Sed vide, quæſo, ne ab eo qui ait, mihi vindictam & ego retribuam, quantum à me remittitur, tantum à te cumulatiùs exigatur; an quia Imperator es, nullum Dei putes eſſe iudicium?] Obſerua lector dei iudicium, Imperatori tremendum, non humanum, quòd hic idem Imperator in vita non reueritus, in morte expertus eſt. Cùm enim aliquando tonitrua horrendum in modum reſonarent (inquit [c] Zonoras) & ipſe perterritus è cœnaculo in cœnaculum deſcenderet, & alios atque alios thalamos ſubiret, in quodam Regio cubiculo mortuus eſt inuentus. Ita [d] *Zeno Anaſtaſij* prædeceſſor, (qui perinde ac ſibi perſuaſum haberet, ſe minimè totius terrarum Orbis dominatu potiri, niſi in omne voluptatum genus

b *Tom.*1. *Biblio* 5.

c *Annal. tom.*3.

d *Euag.lib.* 1.*cap.*1.

genus effusè irrueret, flagitia in tenebris admittere, abiecti & pusilli animi putauit; palàm autem, atque in oculis omnium, (Regale quiddã esse & solo Imperatore dignum.) Tandem Morbo Comitiali correptus; vel vt alij, multo oneratus mero, viuus sepultus est inter mortuos, qui mortuus vixit inter viuos. Vos itaque Monarchiæ & mundi pręsides, licèt humanis castigationibus non subijciamini, his tamen exemplis.

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Sed ad pensum me reuoco, imperante *Anastasio*, regnauit in Africa *Thrasimundus* gente Gothus, naturâ barbarus, hæresi Arrianus. Hic in initio regni sui Orthodoxos persequutus est; non pœnis corporis, aut supplicijs, ut alij (inquit [e] *Procopius*) sed pręmijs ac honoribus, ad deserendam fidem inuitauit; [f] Posteà verò temporis progressu, cùm se parùm aut nihil lucratum istiusmodi tendiculis vidisset, adeò acritèr in illos desæuijt, ut simul 220, Episcopos Catholicos, & inter illos *Fulgentium Episcopum Ruspensem*, in insulam Sardiniam

e *De bello Vand. li.* 1.

f *Paulo Dialona de gestis Rom. lib.* 15.

am exilio relegaret. Quid? ducenti viginti Episcopi nihil contra vnum Regem machinari potuerunt? sed se in exilium relegari passi sunt? prorsùs nihil; non quòd vires illis defuerint, sed resistendi voluntas. Imò, non solùm à resistendo aut maledicendo abstinuerunt; sed se regem nihilominùs colere, honorare, palàm & apertè professi sunt. Inter alios autem eruditionis & sanctitatis:

——*Fulgore notabilis ipso*,

Diuus *Fulgentius* Regi *Thrasimundo* tres libros dedicauit, vbi in prioris ingressu, hæc habentur verba. [g Quocircà, cùm pro nostrâ fide in quantum facultatem diuinitùs accepimus, liberè respondemus, nulla contumaciæ seu contumeliæ debemus suspitione notari. Cùm nec Regiæ simus dignitatis immemores, sciamúsq; Deo timorem, honorē Regibus exhibendum (Apostolica, ita nos præmonente doctrina:) *reddite omnibus debita, & paulò pòst, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.* Huius timoris honorísq; manifesta nobis B. *Petrus* aperuit discretione notitiam, dicens:

g *Lib.1.de myst.med.*

sicut

ſicut ſerui Dei omnes honoratè, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem autem honorificate.] In fine autem [h] Libri 3. ita demùm concludit:] oramus autem Deum, vt aures clementiæ tuæ verbo veritatis placidas reddat, & pio cordi tuo lumen ſapientiæ ſpiritualis infundat, vt filium Dei Dominum IESVM Chriſtum ſic honorifices ſicut honorificas Patrem; meretur enim hoc à te, vt eum qui te fecit, Patre tuo meliorē, Patri ſuo (ſecundū diuinam naturam) fatearis æqualem. Quęſo glorioſe Rex, vt in te cōſideres largitatem diuini muneris, & poteſtatem non minuas largitoris, vt qui tēporalę donauit regnum, donet etiam ſempiternum: [Nec Aphricanæ diſſimilis Eccleſia Gallicana, quæ circa idem tempus in *Synodo Agathenſi* congregata, pro vitâ & ſalute *Alarici* Regis etiam Arriani, Deum deprecata eſt: ipſa verò oratio in Actorū Synodalium frontiſpicio reperta, ita ſe habet. [i] Cùm in Dei nomine, ex permiſſu Regis in *Agathenſem* ciuitatem Sancta Synodus conveniſſet, & in St. *Andreæ* Baſilica conſediſſemus, ibique flexis

h *De paſſione Domini.*

i *In Tom. Concil. Volum. 2.*

flexis genibus in terra pro Regno ejus, pro longęuitate populi deprecaremur, vt qui nobis congregationis permiserat potestatem, vt regnū ejus Dominus fœlicitate extenderet, iustitiâ gubernaret, virtute protegeret, &c.] Post verò Canones succenturiatos, sequitur Epilog⁹: [Gratias Deo primitùs, & Domino nostro Regi agamus, orantes diuinam clementiam, vt hæc eadem facere & docere, per multos annos in honorē Domini possimus.]

Cap. IX.

De obedientia Iustiniano *præstita, licèt in Hæresim lapsus fuerit; & testimonio* Agapeti *de immunitate Regum.*

ANastasio successit in Imperio *Iustinus*; *Iustino*, *Iustinianus*, qui ꝓ securiori sua suæq; Reginę incolumitate, & tutela, iuramentū à singulis Prouinciarum Pręfectis exêgit, forma & modo sequenti. [k Iuro ego per Deum omnipotentem, & filium ejus vnigenitum, Dominum nostrū Iesum Christum, &

k *Authēt. Coll. 2. Nouel. 8. tit. Juro ego.*

Spi-

Spiritum Sanctũ, & per Sanctam gloriosam Dei genetricem, & semper virginem *Mariam*, & p̱ quatuor Euangelia, quæ in manibus meis teneo, & p̱ Sanctos Archangelos *Michaelem* & *Gabrielem*, puram conscientiam, germanúmq; seruitium me seruaturum, sacratissimis nostris Dominis *Iustiniano*, & *Theodoræ* conjugi ejus, occasione traditæ mihi ab eorum pietate administrationis, & omnem laborem & sudorem, cum fauore, sine dolo et sine arte quæcunque, suscipio in commissa mihi ab eis administratione, de eorum Imperio atq; Repub. impendam, & cõmunicator sum Sanctissimæ Dei Catholicæ & Apostolicæ [1] Ecclesiæ, & nullo modo vel tempore aduersabor ei, nec quemcunq; permittam in quãtum possibilitatem habeo.] Huic Imperatori suam schedam Regiam, hoc est sententias de officio Regis Paræneticas dedicauit *Agapetus* magnę & sacrosanctæ Dei Ecclesiæ Diaconus, quas hunc in modum exorditur. [*Honore quolibet sublimiorem quum habeas dignitatem, meritò præ omnibus eum qui isto te exornare est dignatus, Deum nempe sum-*

1 *Non adÿcitur Romanæ.*

ſummum rectè colis.] Huius ſententiæ priorem partem, ſuæ in Reges vſurpatę poteſtati damnoſam fore præuidens Romana Curia, illud in margine annotandum mandauit, [m inter ſæculares puras duntaxat:] ſed hanc Gloſſam Textum corrumpere, ex ſequentibus apparet; cum ſententia 21. ejuſdem Tractatus aſſerat idem author, *Imperatoriam poteſtatem Maieſtate eſſe ſimilem Deo, cùm non habeat in terris ſe quicquam excelſius.* Quod benè animaduertentes *Quiroga Archiepiſcopus Toletan⁹*, reliquique Inquiſitores *Hiſpanici* in ſuo n *Indice Expurgatorio*, illa poſteriora verba deleri iubent, licèt in ipſo originali Gręco, & in omnibus quas vidi tum trāſlationibus, tum editionibus integrè legātur; nec non in o *Meliſſis Antonij Abbatis*, & p *Maximi* locis communibus: quos libellos, propterea auguror in poſtrema editione Pariſienſi Bibliothecæ Sāctorum Patrum vna litura expungi. Sed dabimus illa deleri, ſupererunt tamen apud eundem *Agapetum*, quæ nō minùs noſtram cauſam ſtabiliant, aduerſariorum vulnerent: imò iugulent ſententia

m *Index Expurgatorius Rom. fol.* 200. & 903.

n *Pag.* 18.

o *Serm.* 1. *Tom.* 5. *Biblio. Sanctæ*

p *Serm.* 9. *de Magiſtrat. ibidē.*

tẽtia enim 27. Imperatorem hortatur, vt sibijpsi imponat necessitatem leges obseruandi, rationem subnectit; *quia non habet in terris qui ipsum possit cogere.* Certè si in terris habuerit qui ipsum possit iudicare, possit deponere, possit interficiendum mandare, habuisset qui possit cogere; sed illa hercle *Agapeto* doctrina prorsùs fuit incognita, licèt Romano Pontifici, homini inprimis cordato, & insignitèr erudito: Romano, inquam, Pontifici, ausim confidentèr dicere, licèt Pontificij moderni (his se confossos sententijs tanquàm pugionum ictibus sentientes) de eo ambigãt; sed qua nixi ratione prorsùs non video; cùm omnes illius Pontificis circumstãtiæ, huic nostro Diacono bellè quadrẽt, nec quicquam impedit Diaconũ hunc, vt illum Pontificem Romanis ortum parentibus, ꝙ in sua Parænesi Attico (vt loquitur q *Baronius*) & exculto sermonis genere, Græcum referat. Cùm ex Historijs constet etiam, *Agapetũ Papam* cum Græcis fuisse versatissimum, vtpote qui à *Theodato* Rege (suę Reginę *Amalasunthæ* assasino) missus ad Imperatoris

q *In appendice ad tom. 7.*

f *Zonaras.*

toris *Iustiniani* iram ſopiendam [f] Legatione fungeretur: in qua obeunda, eum cum Imperatore familiariter collocutũ legimus, neq; alia puto *Iustinianum* lingua vſum præter Græcam, quum & ipſi vernacula, ſiue materna fuerit, & (teſte *Cuſpiniano* & *Suida*) eſſet ipſe ἀναλφάβητος, omnium ſcilicet & artium & Linguarũ prorſus expers. Neq; tum temporis minus vſitatã crediderim Romanis præſertim doctiorib' linguam Græcã (propter frequẽs & aſſiduũ cum orientalib' cõmercium) quam occidentalib' hodie lingua latina, quam tamen è Germanis, Gallis, Anglis puriſſimè ſemper & loquuti ſunt & ſcripſerũt aliqui, vt vt ſit, *Baronio* de ſtylo Græco Criticũ agenti, non nimis credendũ arbitror, cum ſuos Tractatus Græcos, in Bibliotheca *Vaticana* repertos, alijs transferẽdos dediſſe, paſſim fateatur. Poſtremò, ꝙ ad Authorem huius opuſculi obſcurandũ afferat ex Actis Synodi Conſtantinopolitanæ ſub *Menna*, conſtare duos claruiſſe *Agapetos* vtroſq; Monaſteriorum *Archimandritas*, potiùs hoc factum judico (vt rectè idẽ prius obſeruauit *Index Expurgatorius*

gatorius Romanus) vt ostendit quis nō sit eiusdem author, quàm quis sit. In subscriptionib⁹ enim ad acta huius *Concilij* nihil tale reperio, nisi ex errato Typographico; cùm semel tātum vel bis nominetur *Agapetus* Thalassij, q̃ idē alibi quinquiès, aut sexiès ad minas *Agapius Thalassij* appelletur; neuter verò Diacon⁹ Magnæ sacrosanctæ Ecclesiæ, hoc est *Romanæ*, vt ipsi *Romanēses* interpretātur omnes, [t] vno Binio excepto. Qui potiùs quàm admitteret huius orationis Parænetica (licèt elegantis & politæ) authorem fuisse Romanū Pontificem, maluit Ecclesiam Constantinopolitanam κατ' ἐξοχὴν Magnam appellari. Sed in his tricis diutiùs immorari non licet, digitum tantum ad horum hominū imposturas et strophas intendo, et ad *Iustinianū* redeo, q̃ versus senectutem in [u] *Apththartodocitarum* (corp⁹ Xp̄i impassibile esse negantium Hæresin lapsus, Sacerdotes et Episcopos, vt sibi assentirētur cōpellere instituit, omnésq; sibi cōtradicētes in exilium mittere minatus est: imò *Eutichium Patriarcham Constantinopolitanū*, et *Anastasium Antiochenum* mirū in modum

t *In Indice ad Bibl. Sanctam.*

u *Niceph. l.17.c.31.*

dum exagitauit. Neq; propterea legim' horum vtrumuis, vel ipsum Episcopum Romanũ, hunc Imperatorẽ Anathemate percussisse, q tamen Hæresi insup adjecit ꝙ [x] *Prasinos* ipsa in media ciuitate suos trucidantes aduersarios, nõ modò Legib' non cohibuerit; sed præmijs ꝓsequutus sit. Item, ꝙ ducem [y] *Belisariũ* de Repub. optimè meritum, honorib' pariter & visu indignè priuauerit; denique, ꝙ [z] *Tribonianũ* præcipuum Legum Cõpilatorem, hominem Paganum & Christianæ religionis contemptorẽ, Ærarij Quæstorem creauerit, & in ipso quasi sinu fouerit. Quare humanæ censuræ non obnoxius, diuina ꝓuidentia, repentina morte vix sui compos, * ex im ꝓuiso ꝑcuss' est. [[a] *Audite ergo Reges & intelligite, discite iudices finium terræ, præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationũ, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniã cum essetis ministri Regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neq; secundum voluntatem Dei ambulastis, horrendè*

x *Euag. l.* 4 *c.* 31.

y *Crinito l.* 9. *ca.* 6.

z *Cuspin. in vita Iustiniani.*

* *Euag. li.* 4. *ca. vlt.*

a *Sap.* 6.

renũè & citò apparebit vobis quõniã iudicium durißimũ, in his qui præſunt fiet, exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autẽ potenter tormenta patientur.] In hunc Principem nihilominꝰ poſt ipſius mortem paulo iniquior mihi videtur [b] *Euagrius*, dum illũ ad ſupplicia apud Inferos luenda fuiſſe ꝓfectum fidẽter aſſerit, cuius autoritatem nimis auidè amplexantur, ꝗ *Iuſtinianum* nimiam in Eccleſiaſticos autoritatem vſurpaſſe autumant. [c] *Gregorius* autem *Magnus*, illum nunꝗ niſi ſummo cum honore & reuerentia nominat, eúmq; paſsim Piæ memoriæ Imperatorem appellat. *Sexta* item *Synodus Romana* in Præfatione, eum [d] beata requie dignatur: *Corippus* verò Poeta funebrem eius Pompam ita verſibus deſcribit.

b *Li.5.c.1.*

c *Lib.2.Epiſt.10.indict.11.& lib.3.Epiſt.4.indict.12.*

d μακαρίας λήξεως.

Thura Sabæa *cremant, flagrãtia mella locatis*
Includunt pateris, & odoro Balſama ſucco.
Cẽtum aliæ ſpecies, vnguentaq; mira feruntur,
Tempus in æternum ſacrum ſeruantia corpus.
Quis memorare poteſt, tantæ miracula pompæ?
Hinc Leuitarum *mirabilis ordo canentum,*
Virgineus tonat inde chorꝰ, vox æthera pulſat.

CAP. X.

De testimonio Gregorij Magni, *& interitu* Phocæ Mauritij *interfectoris.*

I*Vstiniano* successit *Iustinus Iunior*; *Iustino Tiberius*; *Tiberio autem Mauritius*. Illo Imperante, Romanæ Ecclesiæ præsidebat *Gregorius* eius nominis *Primus*, & cognomento *Magnus*: q̃ licèt alicubi renitatur Legi Imperatoris, vt ipse putabat iniustę: quâ ꝓhibuit, ne milites in Monasteria susciperentur; ibidem tñ fatetur, [e] *Deo reum esse qui serenissimis Dominis in omne quod agit & loquitur, purus nõ est*. Alibi ẽt conqueritur, se Imperatorẽ fatuitatis insimulasse, ꝗ licèt ostendat fuisse indignũ & Imperiali majestate quæ faceret, & grauitate sacerdotali quæ pateretur; tandem tñ cum precibus & lachrymis in hunc modum concludit: [[f] Inter hæc ergo omnia incerta, ad solas lachrymas redeo, petens, vt idẽ omnipotens Deus pijssimũ Dominum nostrum, et sua hic manu regat, & in illo terribili judicio liber̃ ab omnibus delictis inueniat.] Nihil hic animosus Pontifex de Anathemate, de depositione

e *Lib. 11. Indict. 11. Epist. 62.*

f *Epist. 31. lib. 4. Indict. 13.*

ſitione nihil: imò tantum abfuit ab Imperatoris vita, vel aperta vi, vel clãdeſtinis inſidijs auferenda, vt à *Longobardorum* & hoſtium & *Barborũ* ſanguine effundendo, ſe conſcientia obſtrictum abſtinuiſſe palàm fateatur. Sic enim in *Epiſtola ad Sabinianum Diaconum*, ipſe ſuo calamo teſtatum reliquit. [g Si ego in morte *Lõgobardorum* me inijcere voluiſſem, hodie illorũ Gens, nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in ſumma cõfuſione eſſet diuiſa: Sed quia Deum timeo, in morte cuiuſlibet hõis me miſcere formido,] non inquit, quia *deſunt vires:* ſed quia *Deũ timeo*. Et certè ſi in morte cuiuſlibet hõis ſe miſcere formidauerit, multo magis Imperatoris. Quare, licèt in *Epiſtolis* ſuis ad *Phocã Maurity* interfectorem et ſucceſſorem, & ad *Leontiam eius Imperatricem*, de eorũ imperio per *Mauritij* necem adepto propter Eccleſiæ pacem exultare & geſtire videatur: nihil tñ de *Mauritio* (iam mortuo, ſibíq; dum in viuis eſſet minimè propitio) ignominioſum, virulentum, nihil effudiſſe; multò minùs ejus interitum fuiſſe machinatum, aut cum *Phoca* con-

g *Epiſt.* 1. *lib.* 7.

ſpirâſſe deprehenſus eſt. Imò vt intelligant Regicidarum Patroni, quantum abhorruerit bonus hic & pius Epiſcopus, à ſacris Principum licèt ſceleratorum perſonis temerādis: audiant illum eorum reprehenſores, nō gladijs jugulos, ſed linguis tātum famam impetentes ita monentem, objurgantem (nec pigebat hic ex illo *de Paſtorali Cura Libro* ſuauiſsimo, integram pænè Paginā attexere; cum tanta ſit & perſonæ loquentis grauitas, & loquutionis ad præſens propoſitum confirmandum claritas. Sic igitur verba ſe habēt. [h Admonendi ſunt ſubditi, ne præpoſitorum ſuorū vitam temerè judicent, ſi quid eos fortaſſe agere deprehenſibilitèr vident: ne vnde mala rectè redarguunt, inde per elationis impulſum in profundiora mergantur. Admonēdi ſunt, ne cùm culpas præpoſitorum conſiderant, contra eos audaciores fiāt: ſed ſic ſi qua valdè ſunt eorum praua, apud ſemetipſos dijudicent, vt tamen diuino timore cōſtricti, ferre ſub eis jugum reuerentiæ non recuſent. Quod melius oſtendimus, ſi *Dauid* factum ad medium deducam. *Saul* quippe

h *De Paſtorali Cura. part. 3. adm. 5.*

quippe perſequutor, cùm ad purgan dū ventrem ſpeluncam fuiſſet ingreſſus, illic cum viris ſuis Dauid inerat, qui iam tam longo tempore perſecutionis eius mala tolerabat. Cùmque eum viri ſui ad feriendum *Saul* accenderent, fregit eos reſponſionibus, quia manum mittere in *Chriſtū Domini* non deberet. Qui tamen occultè ſurrexit & orā chlamydis eius abſcidit. Quid enim ꝑ *Saul* niſi mali Rectores, quid per *Dauid* niſi boni ſubditi deſignantur? *Saul* igitur ventrē purgare, eſt prauos Præpoſitos conceptam in corde malitiā vſq; ad opera miſeri odoris extendere, & cogita apud ſe noxia factis exterioribus exequendo monſtrare. Quē tamē *Dauid* ferire metuit, quia piæ ſubditorū mentes, ab omni ſe peſte obtrectationis abſtinētes, prępoſitoꝝ vitā nullo linguę gladio ꝑcutiāt etiam cùm de imperfectione reprehendunt. Qui & ſi quandò pro infirmitate ſeſe abſtinere vix poſſunt, vt extrema q̄dam atq; p̄poſitorum mala, ſed tamen humiliter loquantur, quaſi oram chlamydis ſilenter incidunt. Quia videlicet, dū p̄latę dignitati ſaltèm innoxiè & laten-

tenter derogãt, quasi Regis superpositi vestem secant; sed tamen ad semetipsos redeunt, seq; vehementissimè, vel de tenuissima verbi laceratione rep̃hendunt. Vnde benè & illic scriptum est; posthęc *Dauid* p̱cussit cor suũ eo ꝗ abscidisset oram chlamydis *Saul.* Facta quippe p̃positorũ oris gladio ferienda nõ sunt, etiã cùm rectè reprehendenda iudicantur. Si quandò verò contra eos, vel in minimis lingua labitur, necesse est, vt per afflictionem penitentię cor p̃matur: quatenùs ad semetipsũ redeat, & cùm p̃positę Potestati deliquerit, eius cõtra se iudiciũ à quo sibi p̃lata est p̱horrescat. Nam cùm in p̃positis delinquim⁹, eius ordinationi q̱ eos nobis p̃tulit, obuiam⁹. Vnde *Moses* quoq; cùm contra se & *Aaron* conqueri populũ cognouissent, ait: [*Nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrũ, sed contra Dominũ.*] Et ne Moralia ab eius *Pastoralibus* & *Epistolis* dissẽtire quis putet; testimonium eius etiam inde petitum accipitote. Vbi in illa *Iobi* verba: *Si aduersum me terra mea clamat, & cùm ea sulci eius deflent*, hunc in modum allegorizat. [i Omnis qui præest, si p̱uersa in

i *Lib.2. cap.15.*

in ſubditis exercet,contra hũc terra clamat,& ſulci deflent,quia contra eius iniuſtitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt; ſed perfecti quiq; prauo eius opere ſeſe in fletibus affligunt, quodq; imperiti clamãt & dolent, hoc probatioris vitæ ſubiecti deflent & tacent. Hæc cùm ità ſe habeant, miror hercle quid Romaniſtis in mentẽ venerit, ꝙ inter Epiſtolas S[ti] *Gregorij* [k] Priuilegiũ tanquã ab illo S[ti] *Medardi* Monaſterio conceſſum interſerãt, in cuius Epilogo hunc in modum

Proijcit ampullas & ſeſquipedalia verba.

[Si quis Regum, Antiſtitũ, Iudicũ, vel quarumcunq; ſæcularium perſonarum, huius Apoſtolicę authoritatis,& noſtræ pręceptionis decreta violauerit, aut cõtradixerit, aut negligenter duxerit, vel fratres inquietauerit,vel conturbauerit, vel aliter ordinauerit:cuiuſcunq; dignitatis,vel ſublimitatis ſit,honore ſuo priuetur,& vt Catholicæ fidei deprauator, vel S[t]. Dei Eccleſię deſtructor, à cõſortio Chriſtianitatis, & Corpore ac Sanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti ſequeſtretur, & omniũ maledictionũ anathema-

k *Lib.2.Indict.*11. *inter epiſt.*38. & 39.

mate, quibus Infideles & Hæretici ab initio sæculi vsq; in pſens damnati ſunt, cum Iuda traditore Domini, in inferno inferiori damnetur; niſi digna pænitentia pſatorum Sanctorũ ſibi propitiauerit clementiã, & Fratrũ communem reconciliauerit concordiam.

Quid tanto dignũ feret hic promiſſor hiatu?

Magnificè quidẽ loquitur, & ſatis pro imperio quiſquis eſt: Certè minis pro illo ingenuo *Gregorij* candore & humilitate, qua ſe[l] alibi indignũ Imperatoris ſeruũ; imò puluerem & vermem confitetur. Si igitur hoc Priuilegiũ, in quo tantopere gloriantur, & toties inculcant Pontificiorum Primipili, nõ ita clarè ſpurium & adulterinum demonſtrem, ac ſolem in cœlo lucere; mihi cauſa cadat, ego ſibilis explodar. Primũ itaq; & palmarium Argumentũ hoc ſit, q in Manuſcriptis Codicibus nec vetuſtis, nec recentioribus, vllibi compareat; vnde in Priore *Editione Romana* ad finẽ Epiſtolarũ tãq̃ excrementitiũ quid adijcitur, in nouiſſima verò, vt pl[9] inde authoritatis obtineret & ponderis, tanq̃ ipſius corporis natiua & germana pars, inter ipſas Epiſtolas

l Epiſt. 62. lib. 2. indict. 11.

ſtolas locum obtinet. Secundum Argumentũ eſt, ꝙ rex *Theodoricus* & Epiſcoporum aliqui ſubſcribentiũ, vtpote *Augustinus Cantuarienſis*, & Mellitus *Londonienſis* (ipſo atteſtãte [m] *Baronio*) tũ temporis non fuerint inaugurati, qui propterea illam ſubſcriptionem adiectitiam ingenuè fatetur; Tertiũ erit, ꝙ datũ ſit anno ab *Incarnatione Domini* 594, q̃ dãdi formulam, etiã poſt tẽpora *Gregorij* 7. inuſitatam fuiſſe, ex eius Actis & Epiſtolis apparet. Quod autẽ tẽpore Gregorij primi, Hiſpani ꝑ ęras tantũ, reliq; nationes ꝑ Indictiones cõputarent, doctis notius eſt q̃ vt vlteriori aliqua probatione indigeat. Quartum, ꝙ *Gregorius Septimus* in ſua ad *Herimannũ Epiſcopum Metenſẽ Epiſtola*, vbi ex induſtria pro authoritate Pontificia ſupra Imperatoriã quicquid potuit conuaſſauit, hui⁹ tamẽ Priuilegij non omninò meminerit, licèt illi hoc affingat & *Cæſar* [n] *Baronius* in ſuis Annalibus, & [o] *Seuerinus Binius*, nota ad illam Epiſtolã marginali, vtriq; fortaſſis decepti ꝙ ibidem ex alia eiuſdem *Gregorij Magni* Epiſtola ſimile quid, citatis verbis illius Priuilegij allegetur: cũ hoc ta-

m *Tom.* 8. *pag.* 65.

n *Tom.* 8. *pag* 64.

o *Ad epiſt.* 21. *Gregorij* 7. *Tom.* 4.

tamen diſcrimine, q; non ibi mandet, *vt honore Rex priuetur*, ſed tantũ p̃cetur *vt honoris dignitate careat, reumq; tandem diuino iudicio remittit*. Neq; hic negligendum arbitror, q; acutiſſimus [s] Molinęus ad hoc Priuilegium arietandum ex vocabulis obſeruauit, è quibus illud imprimis, *Dominus Medardus*, q; Gallico idiomati *Mon. St Medard* p̃priè reſpondet, Priuilegium ab alicuius Galli cerebello excuſum ſuſpitionẽ ingerit non leuem. Taceo, q; apud Authores claſſicos, vix conſtet, an hoc *Monaſterium Medardo* conſecratum, tempore *Gregorij* Magni in rerum natura extiterit; cum in vita *Clotarij* vel *Sigeberti* Regũ Francię (quibus illius ſtructurã aſcribit è *Surio* [p] *Baronius*, è *Fortunato* [q] *Surius*) apud melioris notæ [r] Hiſtoricos nihil tale reperiatur. Peto à beneuolo lectore, vt ſi otiũ & Libri ſuppetant, dignetur quæ de hoc Priuilegio obſeruaui conſignatis tabulis euentilare. Sed quid moror? ad Tragicum *Phocæ Mauritij* interfectoris interitum anhelat oratio, quem hunc in modum deſcribit [t] *Nicephorus*. [Hiſce rebus ita actis, tumultus ingens vrbem in-

[s] *In defenſione fidei Catholicæ Contentæ in lib. Sereniſſ. Regis Mag. Britan. c. 5.*

[p] *In Martyri. Iun. 8.*
[q] *Ibidem.*
[r] *Vide Paulum Æmilium du Hallan & alios.*

[t] *Lib. 18. cap. 56. idẽ pene memorant Cedrenus & Zonaras.*

inuaſit, & ex illuſtribus & præclaris viris *Photinus* (*Phocæ* q̃ maximè (infectus, nam vxorem eius ille conſtuprarat) cum multitudine magna Imperialem regiã ingreſſus, Tyrannum throno ſuo detraxit, eiq; amicis miniſtriſq; eius, huc atq; illùc dilapſis, ei purpuream veſtem ademit et pullam iniexit, ac mox vinctum ad Heraclium deduxit: ille porrò cum perlibentèr id vidit, tum conuitijs plurimis, coniectis calcibus ei inſultauit, & ſtatim Tyranno manus & pedes reſecari, deinde petulantem eius luxuriã veluti publico monumento traducens, propterea quòd coniugibus multorum vim intuliſſet, pudibunda exſcindi, poſtremoq́; omnium caput amputari iuſſit; corpus autem in felicis eius hominis, in Bouem Æneum qui Pergamo allatus fuerat Conijci, Coniectum itaq; in cineres (pro eo atq; par erat) redactum eſt, genere eius reliquo, vnà cum illo extincto:] ita perijt *Phocas* Imperatoricida atq; ita pereant omnes, qui vnctum Domini, vel manu, vel lingua, vel calamo, vel cogitatione malitioſa tetigerint. [u *Cùm iudicatur, exeat condemnatus,*

u *Pſal.* 108

tus, et oratio eius fiat in peccatum, fiant dies eius pauci: & Episcopatum eius accipiat alter, fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: & eijciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alij labores eius. Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas Patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur. Vosque interim terræ Domini:

Vos, quibus Rector Maris atque terræ,
Ius dedit magnum necis atque vitæ;
Ponite inflatos, tumidosque vultus,
Quicquid à vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.

FINIS.